

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav jazyků a komunikace neslyšících

Bakalářská práce

Filip Machač

**Tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem
v českém vysokoškolském prostředí**

English-Czech Sign Language Interpreting at Czech Universities

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Naďa Hynková Dingová, Ph.D.

Poděkování:

Velice rád bych poděkoval Mgr. Nadě Hynkové Dingové, Ph.D. za metodické vedení a odborné rady, které mi pomohly při psaní této bakalářské práce, doc. PhDr. Ireně Vaňkové, CSc., Ph.D. za odbornou konzultaci, která mi pomohla lépe formulovat tuto bakalářskou práci, Mgr. Tamaře Kováčové a Mgr. Petře Slánské Bímové za konzultaci, která mi pomohla lépe nahlédnout na zkoumanou situaci, a Bc. Marku Procházkovi za pomoc při překladech do angličtiny.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 21. prosince 2017

.....

Filip Machač

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem ve vysokoškolském prostředí. Teoretický základ práce definuje potřebnou terminologii, vymezuje pracovní jazyky tlumočnicka, popisuje tlumočení do aktivního cizího jazyka, tlumočení mezi dvěma cizími jazyky, možnosti odborné přípravy a profesního uplatnění tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka a online tlumočení a jeho využití na vysokoškolských přednáškách. Výzkumná část se zaměřuje na konkrétní tlumočnickou situaci – na online přednášku zahraniční lingvistky znakových jazyků tlumočenou z angličtiny do českého znakového jazyka. Cílem výzkumné části bylo pomocí strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami vedených se zadavateli tlumočnické zakázky, se zahraniční přednášející, s tlumočnickými a s neslyšícími a slyšícími návštěvníky přednášky popsat situaci v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem ve vysokoškolském prostředí.

Klíčová slova: *tlumočnick znakového jazyka, čeština, angličtina, český znakový jazyk, znakový jazyk, vysoká škola*

Abstract:

This bachelor thesis deals with interpretation between the English language and Czech Sign Language in a university environment. The theoretical basis of the thesis defines the necessary terminology and the working languages of the interpreter, and it describes interpreting into an active foreign language and interpreting between two foreign languages, the possibilities of professional preparation and professional employability of interpreters of the English language and Czech Sign Language, as well as online interpreting and its use in university lectures. The research part focuses on a specific interpreting situation, i.e. an online lecture of foreign linguist of sign languages interpreted from the English language to Czech Sign Language. The aim of the research part was to describe a situation in interpreting between the English language and Czech Sign Language in a university environment using structured interviews with open questions conducted with someone who orders an interpretation, a foreign lecturer and interpreters and visitors of a lecture – some of whom were deaf and some of whom were hearing.

Key words: *sign language interpreter, Czech, English, Czech Sign Language, sign language, university*

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKÝ ZÁKLAD PRÁCE	4
2.1	TLUMOČENÍ A SOUVISEJÍCÍ TERMINOLOGIE	4
2.2	TLUMOČNÍK	5
2.2.1	<i>Definice tlumočnicka</i>	5
2.2.2	<i>Tlumočnick znakového jazyka</i>	6
2.3	PRACOVNÍ JAZYKY TLUMOČNÍKA	6
2.4	TLUMOČENÍ DO AKTIVNÍHO CIZÍHO JAZYKA	7
2.4.1	<i>Historie tlumočení do aktivního cizího jazyka.....</i>	7
2.4.2	<i>Současná situace v tlumočení do aktivního cizího jazyka</i>	8
2.4.3	<i>Schopnosti a dovednosti při tlumočení do aktivního cizího jazyka</i>	9
2.5	TLUMOČENÍ MEZI DVĚMA CIZÍMI JAZYKY	11
2.5.1	<i>Schopnosti a dovednosti při tlumočení mezi dvěma cizími jazyky.....</i>	12
2.6	ODBORNÁ PŘÍPRAVA A PROFESNÍ UPLATNĚNÍ TLUMOČNÍKŮ ANGLIČTINY A ČESKÉHO ZNAKOVÉHO JAZYKA	12
2.6.1	<i>Historie tlumočení českého znakového jazyka.....</i>	12
2.6.2	<i>Odborná příprava tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka</i> <i>14</i>	
2.6.3	<i>Profesní uplatnění tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka</i> <i>17</i>	
2.6.4	<i>Objednávání tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka</i>	19
2.7	TLUMOČENÍ ONLINE	21
2.8	TLUMOČENÍ V TÝMU	22
3	VÝZKUMNÁ ČÁST	25
3.1	ZKOUMANÁ SITUACE.....	25
3.2	TLUMOČNICKÁ SITUACE Z POHLEDU PRAGMATIKY	26
3.3	VÝZKUMNÝ SOUBOR A OTÁZKY VÝZKUMU	27
3.4	METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT A PRŮBĚH VÝZKUMU	31
3.5	VÝSLEDKY VÝZKUMU	32
3.5.1	<i>Perspektiva zadavatelek tlumočnické zakázky.....</i>	33
3.5.2	<i>Perspektiva zahraniční přednášející.....</i>	41

3.5.3	<i>Perspektiva tlumočnic.....</i>	44
3.5.4	<i>Perspektiva návštěvníků přednášky</i>	50
3.6	DISKUZE NAD VÝSLEDKY VÝZKUMU	61
3.6.1	<i>Zkušenosti respondentů s organizací, vedením, tlumočením a navštěvováním přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem</i>	61
3.6.2	<i>Problémy spojené s organizací, vedením, zadáváním tlumočení, přípravou na tlumočení, tlumočením a samotným průběhem přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem</i>	62
3.6.3	<i>Názor respondentů na simultánní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem</i>	63
3.6.4	<i>Výhody a nevýhody organizace, vedení a tlumočení přednášek, kdy přednášející není fyzicky přítomen</i>	65
3.6.5	<i>Situace v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí.....</i>	65
4	ZÁVĚR	67
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ ..	69
6	SEZNAM TABULEK	75
7	SEZNAM ZKRATEK	75
	PŘÍLOHA Č. 1: ROZHOVOR SE ZADAVATELKAMI TLUMOČNICKÉ ZAKÁZKY	I
	PŘÍLOHA Č. 2: ROZHOVOR SE ZAHRANIČNÍ PŘEDNÁŠEJÍCÍ	VIII
	PŘÍLOHA Č. 3: ROZHOVOR S TLUMOČNICEMI	X
	PŘÍLOHA Č. 4: ROZHOVOR S NÁVŠTĚVNÍKY PŘEDNÁŠKY	XV

1 Úvod

Tématem této bakalářské práce je tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí. Práce zahrnuje kvalitativní výzkum opřený o teoretický základ, který bude pro tento výzkum potřebný.

S rozvojem možností studia neslyšících studentů (preferujících český znakový jazyk jako jazyk komunikace) na vysokých školách v České republice se rozvíjí poptávka po tlumočení mezi češtinou a českým znakovým jazykem na vysokých školách. Tlumočením mezi češtinou a českým znakovým jazykem na českých vysokých školách se ve své diplomové práci zabývá např. Irena Kučerová (2010). V současné době se však vyskytuje nový fenomén. Pro potřeby výuky a vedení přednášek v mluvené angličtině se především v prostředí vysokých škol začíná poptávat a zajišťovat přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem (Tlumočení, 2015). Tomuto typu tlumočení v českém vysokoškolském prostředí se bude tato práce věnovat.

Bakalářská práce si klade za cíl na příkladu konkrétní tlumočnické situace, kterou byla online přednáška zahraniční přednášející simultánně tlumočená z angličtiny do českého znakového jazyka, popsat situaci v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí.

Práce bude rozdělena do dvou hlavních částí: teoretického základu práce a vlastní výzkumné části.

Teoretický základ bude rozdělen do osmi dílčích kapitol. První kapitola definuje termín tlumočení a terminologii potřebnou pro účely této práce. Druhá kapitola se zaměří na definici tlumočnicka a tlumočnicka znakového jazyka. Třetí kapitola vymezí pracovní jazyky tlumočnicka podle definice AIIC (Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků) a uplatní tuto definici na vymezení pracovních jazyků tlumočnicka angličtiny a českého znakového jazyka. Čtvrtá kapitola zasadí zkoumanou problematiku do kontextu tlumočení do aktivního cizího jazyka. Shrne historii tlumočení do aktivního cizího jazyka, nastíní dnešní situaci

v tomto tlumočení a zmíní základní schopnosti a dovednosti tlumočnicka při tomto tlumočení. Pátá kapitola se bude věnovat tlumočení mezi dvěma cizími jazyky, názory na toto tlumočení a schopnostmi a dovednostmi tlumočnicka potřebnými pro tento typ tlumočení. Šestá kapitola se zaměří na tlumočení angličtiny a českého znakového jazyka. Stručně shrne historii tlumočení českého znakového jazyka, popíše možnosti odborné přípravy tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka, jejich profesní uplatnění a možnosti jejich objednání. Sedmá kapitola definuje online tlumočení a popíše jeho využití v českém vysokoškolském prostředí. Osmá kapitola vysvětlí základní specifika týmového tlumočení, které je běžnou součástí tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem na českých vysokých školách.

Výzkumná část bakalářské práce bude rozdělena do šesti dílčích kapitol představujících výzkumnou sondu do konkrétní tlumočnické situace. První kapitola popíše zkoumanou tlumočnickou situaci, kterou byla přednáška zahraniční lingvistky znakových jazyků vedená online v mluvené angličtině a simultánně tlumočená do českého znakového jazyka. Druhá kapitola krátce nahlédne na zkoumanou tlumočnickou situaci z pohledu pragmatiky. Třetí kapitola představí výzkumný soubor respondentů, kteří se podíleli na zkoumané tlumočnické situaci (zadavatelky tlumočnické zakázky, přednášející, tlumočnice a návštěvníci přednášky), položí hlavní výzkumnou otázku a na ni navazující dílčí výzkumné otázky, na něž má provedený kvalitativní výzkum odpovědět. Úkolem výzkumu bude najít odpovědi na otázky, jaká je situace v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí, jaké mají jednotlivé strany zkušenosti s organizací, vedením, tlumočením nebo navštěvováním přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, jaké problémy se pojí s organizací, vedením, zadáváním tlumočení, přípravou na tlumočení, tlumočením a samotným průběhem přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, jaký je názor zadavatelů tlumočnické zakázky, přednášejících, tlumočnicků a návštěvníků tlumočených přednášek na simultánní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem a jaké jsou výhody a nevýhody organizace, vedení a tlumočení přednášek, kdy přednášející není fyzicky přítomen. Čtvrtá kapitola stanoví metodu sběru dat a popíše průběh kvalitativního výzkumu. V páté kapitole budou interpretovány a shrnuty výsledky výzkumu, přičemž budou řazeny do samostatných podkapitol podle názorů jednotlivých stran zkoumané tlumočnické situace,

tedy z perspektivy zadavatelek tlumočnické zakázky, z perspektivy zahraniční přednášející, z perspektivy tlumočnic a z perspektivy neslyšících a slyšících návštěvníků přednášky. Šestá kapitola zhodnotí výsledky výzkumu a zasadí je do širšího kontextu. Pomocí tohoto shrnutí nastíní odpovědi na hlavní výzkumnou otázku a na dílčí výzkumné otázky a poskytne náhled na situaci v tlumočení mezi těmito dvěma jazyky na českých vysokých školách.

2 Teoretický základ práce

2.1 Tlumočení a související terminologie

Pro potřeby práce je na místě vymezit základní pojmy související jak s problematikou tlumočení a překladu obecně, tak s oblastí tlumočení pro neslyšící osoby.

Termíny tlumočení a překlad bývají často zaměňovány. Podle Frishbergové (1990) je tlumočení proces bezprostředního, okamžitého převodu sdělení produkovaného v jednom jazyce do jazyka jiného. Sdělení tedy převádíme bezprostředně poté, co ho přijmeme (Frishberg, 1990). Člověk, který převod provádí, se nazývá tlumočnick.

Překlad je oproti tlumočení termín obecnější, jedná se o převod sdělení z jednoho jazyka do druhého. Tento převod není bezprostřední. Forma převáděných jazyků může být psaná, mluvená nebo znakovaná. V užším významu můžeme překlad definovat jako „*převod sdělení v psané formě jednoho jazyka do písemné formy druhého jazyka*“ (Frishberg, 1990, s. 18). Tento převod provádí překladatel.

Rozdíl mezi tlumočením a překladem spočívá v tom, že překlad je převod sdělení z jednoho jazyka do druhého, resp. převod sdělení v psané, mluvené nebo znakované formě mezi dvěma jazyky a při tlumočení jde o bezprostřední přenos sdělení z jednoho jazyka do druhého. Při zpracování této práce byl překlad využit pouze pro převedení odpovědí respondentů v angličtině a v českém znakovém jazyce do psané češtiny. Kromě tohoto překladu se bakalářská práce věnuje výhradně problematice tlumočení.

Tlumočení lze dělit z různých hledisek, například podle délky zpracování vstupního sdělení, podle velikosti skupiny, pro kterou je tlumočení prováděno, nebo podle prostředí, ve kterém je tlumočeno (Šebková, 2008).

Tlumočení podle délky zpracování vstupního sdělení dělíme na konsekutivní tlumočení a simultánní tlumočení. Při simultánním tlumočení neboli tlumočení souběžném probíhá převod sdělení zároveň s originální promluvou (Čeňková, 2008), resp. s několikanásobným zpožděním (Frishberg, 1990). Tento typ vyžaduje pohotovost tlumočnicka a jeho schopnost souběžně vnímat originální sdělení a vlastní převod do druhého jazyka (Čeňková, 2008).

Při konsekutivním tlumočení začíná převod sdělení „až poté, co řečník ukončil část svého vystoupení či celý projev“ (Čeňková, 2008, s. 19). Tlumočení probíhá se zpožděním a po větších celcích (po větách nebo po delších úsecích). Při poslechu původního sdělení si tlumočník píše poznámky, ze kterých vychází při produkci sdělení v cílovém jazyce (Šebková, 2008). V první polovině 20. století, tj. před nástupem audio techniky umožňující simultánní tlumočení mluvených jazyků, bylo konsekutivní tlumočení jediným mezinárodně používaným způsobem tlumočení (Frishberg, 1990).

Rozdíl mezi simultánním a konsekutivním tlumočením je dán délkou zpracování vstupního sdělení ve zdrojovém jazyce. Při simultánním tlumočení probíhá převod informace téměř zároveň s originálním sdělením, při konsekutivním tlumočení dochází k převodu informací po delších časových úsecích.

Tlumočení mezi češtinou a českým znakovým jazykem probíhá nejčastěji formou simultánního tlumočení. Ta je výhodná zejména proto, že „rozdílná povaha obou jazyků (znakový jazyk je vizuálně-motorický, zatímco mluvený jazyk je audio-orální) umožňuje tlumočit mezi nimi simultánně bez použití jakékoli techniky, protože se vzájemně neruší“ (Šebková, 2008). Simultánní tlumočení bývá využíváno i při tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Možným řešením situace však může být i tlumočení konsekutivní. Ideální volbu tlumočení pro zkoumanou tlumočnickou situaci se pokusí nalézt výzkumná část práce.

2.2 Tlumočník

2.2.1 Definice tlumočnicka

Profesionální tlumočník je „osoba, která za úplatu převádí nezaměnitelnými prostředky smysl výpovědi mluvčího z výchozího jazyka do jazyka cílového“ (Stanovy Jednoty tlumočnicků a překladatelů, 2016, s. 1). Tlumočník je vázán mlčenlivostí, nesmí prozradit konkrétní informace, které se během vykonávání tlumočnické činnosti dozvěděl, a nesmí těchto informací zneužít ve vlastní prospěch (Stanovy Jednoty tlumočnicků a překladatelů, 2016).

2.2.2 Tlumočník znakového jazyka

Tlumočníka znakového jazyka lze v českém prostředí definovat jako osobu, která při tlumočení, tedy při bezprostředním převodu sdělení z jednoho jazyka do druhého, používá kromě mluvených jazyků (jak češtiny, tak dalších cizích mluvených jazyků) také český znakový jazyk. Český znakový jazyk „*je přirozeným jazykem s vlastní strukturou, gramatikou a pravidly a je primárním komunikačním prostředkem většiny osob s těžkou sluchovou vadou a neslyšících lidí*“ (Šebková, 2008, s. 9).

2.3 Pracovní jazyky tlumočnicka

Tlumočník převádí sdělení mezi dvěma jazyky. Jazyk, z něhož je tlumočeno, se nazývá zdrojový jazyk. Jazyk, do něhož tlumočíme, se nazývá cílový jazyk (Frishberg, 1990).

Pracovní jazyky lze podle definice Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (dále jen AIIC), dělit z hlediska úrovně jejich znalosti na jazyky A, B a C (Regulation governing admissions and language classification, 2017).

Jazykem A myslíme aktivní jazyk, který tlumočník ovládá na úrovni mateřštiny, tedy zcela plynule a dokonale. Většinou se jedná právě o mateřský jazyk tlumočnicka. Tímto jazykem tlumočník dokáže plynně hovořit na různá témata a při jeho vnímání dokáže rozpoznat jemné významové rozdíly (Humphrey, 2007).

Jazyk B představuje cizí jazyk, ze kterého i do kterého je tlumočník schopen tlumočit, je to tedy jazyk aktivní, ale nejde o mateřský jazyk tlumočnicka (Regulation governing admissions and language classification, 2017). Převod sdělení by tak měl být oboustranně plnohodnotný. Tlumočník však při vnímání jazyka B nemusí rozpoznat jemné významové rozdíly, např. humor vyjádřený specifickou volbou jazykových prostředků (Humphrey, 2007).

Jazyk C reprezentuje cizí pasivní jazyk, ze kterého je tlumočník schopen tlumočit do svého aktivního jazyka (tedy do jazyka A, případně do jazyka B), ale nedokáže plnohodnotně převádět sdělení do tohoto jazyka, neboť v něm není dostatečně plynulý (Frishberg, 1990).

Zdrojovými jazyky tedy mohou být jazyky na všech úrovních, tzn. jazyky A, B i C, mezi cílové jazyky řadíme pouze ty, které tlumočník ovládá na úrovni A nebo B (Frishberg, 1990).

V situaci v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem se pohybují tlumočníci, kteří mezi své pracovní jazyky řadí češtinu, český znakový jazyk a angličtinu (Seznam tlumočnicků, 2017). Podle definice AIIC ovládají tito tlumočníci češtinu na úrovni A, český znakový jazyk na úrovni B a angličtinu na úrovni B nebo C. V případě, že tlumočník ovládá angličtinu i český znakový jazyk na úrovni B, může tlumočit v obou směrech, tedy z angličtiny do českého znakového jazyka i z českého znakového jazyka do angličtiny. V případě kompetencí na úrovni B pouze v jednom z cizích jazyků může tlumočník plnohodnotně převádět sdělení pouze jednosměrně z jazyka C do jazyka B, tedy buď z angličtiny do českého znakového jazyka, nebo z českého znakového jazyka do angličtiny.

2.4 Tlumočení do aktivního cizího jazyka

Tlumočení do aktivního cizího jazyka, tedy jazyka na úrovni B, se nazývá *retour*. *Retour* nejčastěji probíhá z jazyka na úrovni A do jazyka na úrovni B (Jones, 1998).

2.4.1 Historie tlumočení do aktivního cizího jazyka

Už od počátků profesionálního simultánního tlumočení v první polovině 20. století se různily názory na tlumočení do aktivního cizího jazyka, tedy do jazyka B. Ve střední a východní Evropě bylo tlumočení do jazyka B považováno za běžnou praxi, a to především z důvodu nedostatku tlumočnicků, jejichž jazyk A by byl jiný než jazyk daného státu. Totéž platilo pro tlumočení na území České republiky, kde je dodnes běžné, že tlumočník ve své praxi tlumočí jak z jazyka B do jazyka A, tak z jazyka A do jazyka B, tedy běžně provádí *retour*. Menší zastoupení měly u českých tlumočnicků cizí pasivní jazyky, tedy jazyky C (Čeňková, 2007).

V západní Evropě bylo oficiálně prosazováno tlumočení pouze z jazyka C do jazyka A (Čeňková, 2007). Takové tlumočení prosazovala AIIC nebo např. pařížská tlumočnická

škola ESIT¹. Podle nich musí mít kvalitní tlumočnický výkon podobu spontánního projevu, proto obhajují tlumočení pouze do mateřského jazyka (Dejean Le Feal, 2002).

Tlumočení českého znakového jazyka probíhá především v oblasti komunitního tlumočení, kdy tlumočnick zprostředkovává komunikaci klientovi v běžných životních situacích (Červinková Houšková, 2008). V takových situacích je nemožné, aby tlumočení probíhalo pouze jedním směrem, tedy z jazyka B do A nebo naopak. Klient, rodilý mluvčí českého znakového jazyka, potřebuje interagovat se slyšícím mluvčím češtiny, tlumočnick tak musí tlumočit oběma směry, jak z B do A, tak z A do B. V případě tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem záleží na charakteru situace. Může jít o přednášku, kde je minimální interakce přednášejícího a publika. V takovém případě probíhá tlumočení jedním směrem, zpravidla z jazyka C do B nebo z jednoho jazyka B do druhého jazyka B. Pokud charakter přednášky nebo mezinárodního setkání vyžaduje spolupráci obou stran tlumočení, je pochopitelné, že tlumočnick musí zprostředkovávat komunikaci oběma směry. Takové tlumočení probíhalo i v případě přednášky, kterou zkoumá výzkumná část této práce.

2.4.2 Současná situace v tlumočení do aktivního cizího jazyka

Přestože v historii panovaly různé názory na tlumočení do jazyka B, dnes je na území Evropy běžné, že tlumočnick převádí sdělení do svého aktivního cizího jazyka. Mezi odpůrce retouru se řadili a řadí zástupci západních tlumočnických škol, především Danica Seleskovitchová, Marianne Ledererová, Christopher Thiéry, mezi současnými tlumočnickými např. autoři kurzu konferenčního tlumočení Robin Setton a Andrew Dawrant (Setton, 2016). Tito autoři většinou vychází z názorů šířených v rámci pařížské ESIT a asociace AIIC. Příznivce si tlumočení do jazyka B vždy získávalo mezi představiteli východních tlumočnických škol, jako jsou Gelij Černov, Jurij Děnisenko nebo bulharská odbornice na tlumočení Bistra

¹ ESIT neboli École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs je vysoká škola patřící pod pařížskou univerzitu Université Sorbonne Nouvelle Paris 3. ESIT se od roku 1957 zabývá vzděláváním budoucích konferenčních tlumočnicků a odborných překladatelů. Na ESIT působili a působí profesionální tlumočnicki, mezi něž můžeme řadit mj. Danicu Seleskovitchovou, Marianne Ledererovou nebo Christophera Thiéryho (Présentation de l'école, 2017).

Alexieva (Malkovská, 2012). Vzhledem k mezinárodní dominanci angličtiny a množství různých jazyků na mezinárodních setkáních je dnes tlumočení do jazyka B mnohdy jediným možným řešením tlumočnické situace. Totéž platí i pro české tlumočníky. Postupně se také zvyšuje kvalita takového tlumočení. Tlumočníci zajišťující retour jsou žádáni mimo jiné v Evropské unii (Čeňková, 2007).

2.4.3 Schopnosti a dovednosti při tlumočení do aktivního cizího jazyka

Tlumočník, který tlumočí do aktivního cizího jazyka, tedy do jazyka B, musí do něj být schopen tlumočit přesně, jasně a s použitím správné gramatiky. Podle Jonese (1998) by měl tlumočník do jazyka B tlumočit pouze z jazyka A. Tuto kombinaci ve svém kurzu pro konferenční tlumočníky preferují také Setton a Dawrant (2016), přestože připouští, že někteří tlumočníci mohou občas tlumočit z jazyka C do jazyka B, případně mezi dvěma jazyky B, pokud jsou jejich schopnosti poslechu, porozumění i projevu v cílovém jazyce na výborné úrovni (Setton, 2016). Malkovská (2012) uvádí, že tlumočnickův projev by měl být co možná nejúplnější, logický, měl by mít správnou gramatiku, vhodnou slovní zásobu a správný přízvuk. Cílem stále zůstává zachování smyslu sdělení.

Převod smyslu sdělení při retouře může být problematický proto, že tlumočník zdrojovému textu v jazyce A rozumí tak perfektně, že má při jeho převodu a interpretaci v cílovém jazyce B pocit neúplnosti překladu, cítí sebemenší významové odchylky (Jones, 1998). Při takové nejistotě je třeba mít neustále na mysli, že tlumočník zprostředkovává komunikaci, jeho cílem je přenést záměr mluvčího z jednoho jazyka do jazyka druhého. Tlumočník by se neměl frustrovat tím, že nedokáže převést všechny jemné významové nuance nebo stylové variace zdrojového textu, vzhledem k malému časovému posuvu při simultánním tlumočení to zpravidla není možné. Tlumočník by si zároveň měl být vědom svých jazykových schopností a limitů v jazyce B, vzhledem k charakteru simultánního tlumočení by se měl vyhnout složitým gramatickým konstrukcím (Jones, 1998).

Faktory, které mohou ovlivnit tlumočnickův výkon při tlumočení do jazyka B, jsou tlumočnickova úroveň v jazyce B, typ situace a zdrojového textu a trénovanost tlumočnicka v tlumočení do jazyka B (Setton, 2016). Tlumočnickova úroveň v jazyce B se liší podle doby, kdy se tlumočník svůj aktivní cizí jazyk začal učit nebo podle frekvence aktivního používání

tohoto jazyka. Projev v cílovém jazyce samozřejmě ovlivňuje typ tlumočnické situace. Tlumočnickovi dobře známý a pravidelný projev se bude tlumočit snadněji než složitý politický, umělecký a jinak specifický projev řečníka (Setton, 2016).

Tlumočnick kromě zprostředkování kontaktu a umožňování komunikace mezi mluvčími různých jazyků při své práci zohledňuje kulturní aspekty mluvčích, jako jsou principy zdvořilosti, humor a ironie, zdravení, historické zkušenosti apod. V souvislosti s tlumočením z a do českého znakového jazyka třeba zmínit, že „*tlumočnick představuje jakýsi spojník mezi danými kulturami, pomáhá překonávat kulturní překážky a bariéry a tento úkol může splnit pouze tehdy, je-li dokonale poučen o tradicích, kultuře a zvycích dané jazykové komunity*“ (Malkovská, 2012, s. 22). Vzhledem ke krátkému časovému posuvu při simultánním tlumočení však není možné příliš zabíhat do detailů při zprostředkování kulturních hodnot a překonávání kulturních bariér. Tlumočnick nemá čas do detailu převést všechny řečnické obraty mluvčího, při své práci musí využívat principu ekonomie, kdy ze zdrojového textu vypouští nadbytečné formulace, zjednodušuje sdělení tak, aby zachoval jeho smysl (Čeňková, 2008). Pokud tlumočnick ví, že publikum je seznámeno s kontextem tlumočnické situace, s kontextem přednášeného tématu, může si např. dovolit vynechat upřesňující informace, kterými mluvčí zasazuje děj do kontextu (Čeňková, 1988).

Pro simultánní tlumočení do aktivního cizího jazyka je neméně důležitá role řečníka produkujícího sdělení ve zdrojovém jazyce. „*Čím dál častěji se na mezinárodních konferencích a setkáních stává, že řečník nemluví svou mateřštinou*“ (Malkovská, 2012, s. 47). To platí zejména pro angličtinu zastávající pozici lingua franca. Řečník, který pro svůj projev zvolí angličtinu, tedy svůj jazyk B, má často velký přízvuk a může mít problém se správnou volbou slov (Herbert, 1965). Podobnou situaci můžeme spatřovat v tlumočení z angličtiny do českého znakového jazyka, kdy řečník produkující zdrojové sdělení nemusí být rodilým mluvčím angličtiny (může hovořit s různým přízvukem). Kvalitu tlumočení ovlivňuje kromě jazyka také tempo a celkový styl řečnickova projevu ve zdrojovém jazyce. Při tlumočení z českého znakového má tlumočnick oproti svým kolegům, kteří tlumočí z mluvených jazyků, ztíženou pozici v tom, že neexistuje standardizovaná forma českého znakového jazyka, projev se tak liší od mluvčího k mluvčímu. Různí neslyšící si také osvojili český znakový jazyk v různém věku, jejich jazykový projev se tak velmi liší. Při tlumočení

mezi angličtinou a českým znakovým jazykem je rozdílnost mluvčích samozřejmá u uživatelů českého znakového jazyka i u mluvčích angličtiny. Přednášející věnující se problematice znakových jazyků zpravidla nejsou rodilými mluvčími angličtiny, jejich projev mívá různý přízvuk a obzvláště při přednáškách, kde přednášející nejsou fyzicky přítomni, může být porozumění jejich projevu pro tlumočníky obtížné.

2.5 Tlumočení mezi dvěma cizími jazyky

V současnosti můžeme na mezinárodních setkáních často pozorovat tlumočení mezi dvěma cizími jazyky, a to buď obousměrné mezi dvěma aktivními cizími jazyky, tedy tlumočení z jednoho jazyka B do druhého a naopak, nebo pouze jednosměrné, tedy z pasivního cizího jazyka C do aktivního cizího jazyka B. Mezi konferenčními tlumočníky jsou čím dál častěji tací, kteří dokážou tlumočit do více jazyků (do jazyka A i B), a to mnohdy z několika cizích jazyků na úrovních B i C (Jones, 1998). Vzhledem k trvající dominanci angličtiny jako konferenčního jazyka se i na mezinárodních setkáních pořádaných v České republice uplatňuje tlumočení mezi dvěma cizími jazyky, a to často mezi dvěma jazyky B (Malkovská, 2012). Evropská unie zaručuje občanům všech členských států komunikovat na půdě evropských institucí v úředním jazyce svého státu (Čeňková, 2007). Potřeba poptávání tlumočnicků, kteří jsou schopni tlumočit mezi dvěma cizími jazyky, je tak na mezinárodní úrovni nezbytná.

Přestože je z výše uvedených důvodů zřejmé, že tlumočení mezi dvěma cizími jazyky je pro mezinárodní komunikaci důležité a nezbytné, řada tlumočnicků a odborníků na tlumočení tento směr tlumočení nedoporučuje. Mezi takové odpůrce se řadí např. Setton (2016), který připouští, že někteří tlumočníci buď konsekutivně, nebo simultánně tlumočí do aktivního cizího jazyka také z jazyků B a C, ale obzvláště simultánní tlumočení z jazyka C nebo B do jazyka B silně nedoporučuje. Důvody, proč nevolit tlumočení mezi dvěma cizími jazyky, jsou podobné již popsaným nevýhodám tlumočení do aktivního cizího jazyka. Podle zástupců západních tlumočnických škol má být projev tlumočnicka v cílovém jazyce na úrovni rodilého mluvčího, což při tlumočení z jazyka C do B není stoprocentně možné. Problematické může být také porozumění zdrojovému textu v cizím jazyce. S tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem jako jazyky C a B nebo dvěma jazyky B se mohou pojít tytéž obtíže. Na specifika převodu sdělení mezi dvěma cizími jazyky se tento

výzkum zaměří v rozhovorech s tlumočnicemi a neslyšícími návštěvníky zkoumané přednášky.

2.5.1 Schopnosti a dovednosti při tlumočení mezi dvěma cizími jazyky

Požadavky na tlumočnickův projev v cílovém jazyce při tlumočení mezi dvěma cizími jazyky se neliší od požadavků na tlumočnickův projev při tlumočení z jazyka A do jazyka B. Vnímání zdrojového textu v jazyce B či C je však pro tlumočnicka náročnější na porozumění. V procesu tlumočení, kde nefiguruje tlumočnickův jazyk A, je velmi důležitá schopnost aktivního poslechu zdrojového textu, schopnost maximální koncentrace, dekodování významu zdrojového sdělení a jeho zasazení do tlumočnickova všeobecného přehledu, odhadnutí záměru mluvčího. Jen tak lze text smysluplně přeformulovat a produkovat v cílovém jazyce (Setton, 2016). Při tlumočení mezi dvěma cizími jazyky je nezbytná důkladná příprava, seznámení se s prostředím, s osobností mluvčího, jeho náplní práce a záměry (Setton, 2016). Všechny zmíněné okolnosti musí při své přípravě nastudovat a zjistit i tlumočnick znakového jazyka. Tlumočnick znakového jazyka se na svůj výkon při tlumočení přednášky vždy připravuje na základě dodaných materiálů, musí se však samozřejmě seznámit s prostředím, znát složení publika, v nejlepším případě i mluvčího, nastudovat si jeho práci a vytvořit si obecné povědomí o oboru, kterým se mluvčí zabývá. Vzhledem k tomu, že tlumočnick při tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem pracuje se dvěma pro něj cizími jazyky, musí být schopen dekodovat význam zdrojového textu tak, aby si mohl vytvořit mentální obraz sdělení, který pak převede do cílového jazyka. Na to, jak náročná byla příprava na zkoumanou tlumočnickou situaci, jak se lišila od přípravy na tlumočení mezi češtinou a českým znakovým jazykem, se budou zaměřovat otázky pokládané dotazovaným tlumočnicím.

2.6 Odborná příprava a profesní uplatnění tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka

2.6.1 Historie tlumočení českého znakového jazyka

První zmínky o tlumočení českým, resp. československým neslyšícím se objevují ve 20. letech 20. století, tehdy však nešlo o profesionální, kvalifikované tlumočnický českého znakového jazyka. Neslyšícím lidem tlumočili rodinní příslušníci, nedoslýchaví lidé,

případně jejich známí. První školení tlumočnicků znakového jazyka proběhlo až v roce 1961 (Pánek, 2016). Významným milníkem pro tlumočení českého znakového jazyka byl rok 1993, kdy vznikl Institut pro neslyšící v Berouně, který začal s lingvistickým výzkumem českého znakového jazyka. Na berounské střední zdravotnické škole se o rok později začalo tlumočit ve výuce neslyšících studentů. V 90. letech začaly vznikat profesní organizace tlumočnicků českého znakového jazyka, jmenovitě Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka a Organizace tlumočnicků znakového jazyka (Pánek, 2016).

Přestože v této době probíhalo tlumočení českého znakového jazyka, nebylo nijak legislativně ukotveno ani tlumočení, ani právo neslyšících osob tlumočení využívat a komunikovat ve svém rodném jazyce. To vedlo k vydání zákona č. 155/1998 Sb. o znakové řeči, který byl v roce 2008 novelizován a přejmenován na zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Tento zákon definuje český znakový jazyk, právo neslyšících osob na používání českého znakového jazyka a právo na využívání tlumočnických služeb (Zákon č. 155/1998 Sb., 2010).

V roce 1998 se výzkum českého znakového jazyka přesunul na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy (dále FF UK), kde byl založen obor Čeština v komunikaci neslyšících, kde začali vyučovat studovat slyšící i neslyšící studenti. Tento obor začal profilovat odborníky na lingvistiku znakových jazyků, vzdělávání neslyšících osob a tlumočení českého znakového jazyka. Od roku 2012 obor poskytuje tlumočnické a další služby neslyšícím, nedoslýchavým a ohluchlým studentům FF UK. Rok poté se obor přesunul pod nově vzniklý Ústav jazyků a komunikace neslyšících (dále ÚJKN) (Historie, 2015).

V roce 2000 vznikla Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (dále ČKTZJ), profesní organizace, jejímž cílem bylo a je sdružovat tlumočnický českého znakového jazyka, trvale zvyšovat jejich profesionalitu a úroveň a tím umožňovat neslyšícím osobám plnohodnotnou komunikaci v českém znakovém jazyce (Kronusová, 2008). ČKTZJ pořádá různé vzdělávací kurzy zaměřené na tlumočení českého znakového jazyka. V letech 2004–2016 v rámci ČKTZJ probíhal Certifikační vzdělávací program pro tlumočnický znakového jazyka (Červinková Houšková, 2008). Informace o tomto programu poskytne další podkapitola popisující možnosti odborné přípravy tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka.

ČKTZJ v rámci svých aktivit přispěla v roce 2015 k aktualizaci karty Tlumočnická znakové řeči v Národní soustavě povolání (Tlumočnická znakové řeči, 2017), věnuje se také publikační činnosti v oblasti tlumočení znakových jazyků (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2017).

V roce 2003 bylo založeno Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, poskytovatel sociálních služeb, který mezi své služby řadí právě tlumočení českého znakového jazyka pro neslyšící v každodenních situacích. Od roku 2004 jsou jeho služby neslyšícím klientům poskytovány bezplatně, resp. jsou hrazeny z dotací Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, 2017).

Od roku 2008 mohou neslyšící lidé využít služeb online tlumočení, tedy tlumočení na dálku. Tuto službu poskytuje organizace Tichý svět, od roku 2010 je služba online tlumočení k dispozici nonstop (Tichá linka, 2017). Online tlumočení bude více popsáno v podkapitole 2.7 Tlumočení online.

O tlumočení znakového jazyka se na začátku 21. století začala zajímat také translologie jazyků mluvených. Tou se na FF UK zabývá Ústav translologie (dále ÚTRL), který vybavuje své studenty teoretickými a praktickými znalostmi pro výkon profese překladatele nebo tlumočnicka. Teorii tlumočení znakového jazyka do své práce postupně zahrnuje profesorka Ivana Čeňková působící na ÚTRL (Čeňková, 2008).

V roce 2016 byl otevřen obor Tlumočnictví českého znakového jazyka na Vyšší odborné škole v Hradci Králové. V současné době má tento obor studenty 1. a 2. ročníku (Program tlumočnictví ČZJ, 2017). Tlumočnickému oboru se bude věnovat následující podkapitola.

2.6.2 Odborná příprava tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka

V tlumočení českého znakového jazyka se předpokládá schopnost tlumočnicka převádět sdělení oběma směry, tedy z českého znakového jazyka (většinou tlumočnickova jazyka B) do češtiny (většinou tlumočnickova jazyka A) i naopak. Běžnou praxí těchto tlumočnicků je tedy tlumočení do aktivního cizího jazyka, do jazyka B. V případě tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem čeští tlumočníci zpravidla tlumočí z jazyka C do

jazyka B, případně mezi dvěma jazyky B. Pro výkon praxe tlumočnicka českého znakového jazyka je potřebná možnost odborné přípravy a systematického vzdělávání tlumočnicků.

V současné době se odborné přípravě tlumočnicků češtiny a českého znakového jazyka věnuje několik institucí. Jednou z nich je ČKTZJ, která pořádá vzdělávací semináře a kurzy pro tlumočnický (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2017). ČKTZJ v minulosti realizovala Certifikační vzdělávací program pro tlumočnický znakového jazyka, který sestával z teoretických a praktických seminářových bloků. Tento program vznikl z potřeby systematického vzdělávacího programu pro tlumočnický českého znakového jazyka, který v České republice dosud chyběl. Pro zpracování metodiky programu se ČKTZJ inspirovala zahraničními kurzy pořádanými mimo jiné Evropským fórem tlumočnicků znakového jazyka (dále EFSLI)², dále např. jazykovými požadavky Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Absolventi tohoto programu získali certifikát garantující jejich profesionální kompetence. Získaný certifikát měl platnost jeden rok, jeho držitelé si však mohou prodlužovat platnost certifikátu navštěvováním a absolvováním jednorázových seminářů pořádaných ČKTZJ (Červinková Houšková, 2008).

Kromě již neprobíhajícího Certifikačního vzdělávacího programu pro tlumočnický znakového jazyka ČKTZJ nabízela a nabízí akreditované kurzy zaměřené na různé oblasti tlumočení znakového jazyka. V minulosti se mohli zájemci zúčastnit kurzů věnujících se tlumočení ve vzdělávání, tlumočení veřejných a společenských akcí, komunitnímu tlumočení, tlumočení znakové češtiny nebo tlumočení mezinárodního znakového systému pro neslyšící tlumočnický. V roce 2017 ČKTZJ nabízí akreditované kurzy řešení praktických tlumočnických situací v komunitním tlumočení nebo dalšího vzdělávání pracovníků v sociálních službách (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2017).

² Evropské fórum tlumočnicků znakového jazyka (EFSLI) je nevládní organizace, která sdružuje organizace tlumočnicků evropských znakových jazyků. Hlavním cílem EFSLI je dát prostor k diskuzi a sdílení informací mezi evropskými tlumočnickými znakových jazyků. Proto každý rok pořádá v různých evropských městech semináře a konference, kde se tlumočníci setkávají a vzájemně se obohacují. V roce 2017 proběhla konference EFSLI ve francouzském Toulouse a jejím tématem bylo tlumočení ve zdravotnictví (EFSLI, 2017).

Na úrovni vysokoškolského vzdělání připravuje budoucí tlumočnické českého znakového jazyka tlumočnická specializace oboru Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (Šebková, 2008), dnes pod záštitou ÚJKN. Studenti bakalářského oboru Čeština v komunikaci neslyšících si ve druhém ročníku volí odbornou, komunikační nebo tlumočnickou specializaci, které se věnují další tři semestry a skládají z ní závěrečnou bakalářskou zkoušku. Součástí specializace je také odborná tlumočnická praxe, kterou studenti mohou plnit v oblasti vzdělávání neslyšících nebo v komunitní oblasti (tlumočí klientovi u lékaře, na úřadě, případně absolvují praxi v online tlumočení). Absolventi bakalářského oboru mohou pracovat jako tlumočníci češtiny a českého znakového jazyka, případně se mohou přihlásit do navazujícího magisterského studia (Ústav jazyků a komunikace neslyšících, 2017).

Vyšší odborná škola v Hradci Králové od roku 2016 realizuje studijní program Tlumočnictví českého znakového jazyka, jehož absolventi budou vybaveni teoretickými znalostmi a praktickými dovednostmi potřebnými pro vykonávání profese tlumočnické češtiny a českého znakového jazyka. Součástí studia je odborná tlumočnická praxe, kterou studenti mohou plnit v různých oblastech tlumočení pro neslyšící. V roce 2017 tento studijní program studují studenti v 1. a 2. ročníku. Program v době vydání této bakalářské práce zatím nemá žádné absolventy, není proto možné popsat jejich odborné kompetence pro výkon tlumočnické profese. Pro detailní popis specifík tohoto programu by bylo třeba dalšího důkladného výzkumu (Program tlumočnictví ČZJ, 2017).

V současné době neexistuje žádný vzdělávací program, který by se zaměřoval na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, přestože roste poptávka po tlumočnických angličtiny a českého znakového jazyka, a to zejména ve vysokoškolském prostředí pro tlumočení odborných přednášek (Tlumočení, 2015) a na konferencích s mezinárodní účastí. Možností získání alespoň minimálních znalostí z oblasti tlumočení z a do cizích jazyků mohla být letní škola EFSLI věnovaná tlumočení z a do angličtiny, která se konala v roce 2006 v Praze, nebo konference EFSLI zaměřená na tlumočení třetího jazyka, tedy jazyka C, která se konala v roce 2008 v nizozemském městě Voorschoten (EFSLI, 2017). Je pravděpodobné, že se setkání členů organizace EFSLI podobnými tématy budou zabývat i v budoucnu.

Na otázku, jak se současní tlumočníci angličtiny a českého znakového jazyka vzdělávali a vzdělávají pro tlumočení mezi dvěma cizími jazyky, bude nacházet odpovědi rozhovor vedený s tlumočnicemi zkoumané tlumočnické situace. Možnou variantou odborného vzdělávání je dvouoborové studium oborů Čeština v komunikaci neslyšících na ÚJKN (Ústav jazyků a komunikace neslyšících, 2017) a Angličtina pro mezinárodní komunikaci na ÚTRL (Ústav translologie, 2010). Do budoucna by byla nepochybně prospěšná spolupráce obou ústavů FF UK, z níž by časem mohl vzniknout akreditovaný obor věnující se tlumočení znakových a mluvených jazyků, tlumočení mezi dvěma cizími jazyky a tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

2.6.3 Profesionální uplatnění tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka

Tlumočníci znakových jazyků se obecně mohou pohybovat v různých oblastech působení. Mezi tyto oblasti můžeme v tlumočení češtiny a českého znakového jazyka zařadit např. oblast tlumočení u lékaře, tlumočení v běžných životních situacích, na úradech, v bankách, tlumočení ve vzdělávání (především na středních, vyšších odborných a vysokých školách), tlumočení u soudu a na policii nebo tlumočení v umělecké oblasti (Červinková Houšková, 2008).

Novým trendem se stává komerční tlumočení, tedy tlumočení zpravidla veřejné události objednané ne poskytovatelem sociální služby, ale přímo komerčním subjektem, firmou organizující danou událost. První agenturou zajišťující tento typ tlumočení a překladu mezi češtinou a českým znakovým jazykem je agentura Deaf Friendly (Deaf Friendly, 2017). Agentura na svých webových stránkách neuvádí pracovní jazyky svých tlumočnicků, není proto možné zjistit, zda jsou v jejích řadách také tlumočníci angličtiny a českého znakového jazyka.

Tlumočníci mohou pracovat také jako zaměstnanci vysoké školy, jejíž specializované oddělení zajišťuje tlumočnické služby studentům dané univerzity nebo fakulty. Mezi tato zařízení patří například Kancelář pro studenty se speciálními potřebami při pražské Univerzitě Karlově, s níž na zajišťování tlumočnických služeb spolupracuje ÚJKN (Studenti se speciálními potřebami, 2017), Středisko Teiresiás při brněnské Masarykově univerzitě (Středisko Teiresiás, 2017) nebo Centrum podpory studentů se specifickými potřebami při

olomoucké Univerzity Palackého (Centrum podpory studentů se specifickými potřebami, 2017). Specializovaná střediska jsou sdružena v Asociaci poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách, která byla založena roku 2013 s cílem napomáhat zvyšování kvality služeb poskytovaných studentům a pedagogům se speciálními potřebami na vysokých školách (AP3SP, 2013).

Tlumočníci mluvených a znakových jazyků tlumočící do aktivního cizího jazyka mohou nalézt uplatnění např. v institucích Evropské unie. Nábor tlumočnicků pro Evropské instituce zajišťuje Generální ředitelství pro tlumočení (Pracovní příležitosti na GŘ pro tlumočení, 2014). Záměrci o pozici tlumočnicka mluvených i znakových jazyků v evropských institucích musí projít náborovým řízením (Interpreters, 2017). Běžnou praxí současného dosazování tlumočnicků znakových jazyků pro neslyšící europoslance však je, že si tlumočnicka vyberou přímo sami neslyšící poslanci, případně si při nástupu do své funkce přivedou vlastního tlumočnicka. I takový tlumočnick by ale měl absolvovat akreditační test (Becoming a Freelance Interpreter with the European Institutions, 2017). Mezi další možnosti uplatnění těchto tlumočnicků můžeme řadit další mezinárodní instituce jako OSN nebo NATO, jimi pořádaná mezinárodní setkání, případně pravidelné či jednorázové mezinárodní semináře, kurzy, letní školy, meetingy a další akce, kterých se účastní mluvčí různých jazyků, kterým je třeba zajistit tlumočení do jejich rodného jazyka. Při takových příležitostech a při větším počtu národních mluvených nebo znakových jazyků se zpravidla využívá spolupráce více tlumočnicků v tlumočnickém týmu. Týmovému tlumočení se bude věnovat podkapitola 2.8 Tlumočení v týmu.

Tlumočníci angličtiny a českého znakového jazyka mohou nalézt uplatnění především v oblasti vzdělávání, při tlumočení odborných vysokoškolských přednášek zahraničních přednášejících, tlumočení mezinárodních konferencí konaných v České republice nebo v zahraničí, případně při tlumočení neoborných akcí s mezinárodní účastí nebo exkurzí českých neslyšících studentů v zahraničí (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. X). Kromě různorodosti témat a komunikačních situací, možností zvyšování profesionality a zkušeností při tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem může být pro tlumočnicka motivující i finanční ohodnocení takových zakázek. V běžných situacích, kdy probíhá tlumočení mezi češtinou a českým znakovým jazykem (především v oblasti

komunitního tlumočení), je hodinová sazba za tlumočení zpravidla 300 Kč za hodinu. Tato sazba je při tlumočení mezi češtinou a českým znakovým jazykem vyplácena i v rámci tlumočení na ÚJKN. Tlumočníci, kteří na ÚJKN tlumočí mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, jsou odměňováni částkou 500 Kč za hodinu. Toto ohodnocení je vzhledem k tlumočení mezi dvěma cizími jazyky odpovídající a pro tlumočníky motivující. Je otázkou dalšího budoucího výzkumu, zda je odměňování tlumočnicků dostatečné, zda je jejich práce dostatečně ohodnocena či nikoliv.

2.6.4 Objednávání tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka

V České republice má neslyšící člověk několik možností, jak si zajistit tlumočnicka českého znakového jazyka. Zpravidla si tlumočení objednává prostřednictvím poskytovatele tlumočnické služby. Poskytovatelem může být zřizovatel pečovatelské služby (obec, kraj, nestátní organizace) nebo poskytovatel sociálních služeb (Kronusová, 2008). Největším poskytovatelem tlumočnické služby jako služby sociální je v České republice Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící³, které bylo založeno v roce 2003 a o rok později začalo proplácet tlumočnické služby z dotací Ministerstva práce a sociálních věcí (Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, 2017). Tlumočení mohou zajišťovat také různé organizace, které zaměstnávají tlumočnicka českého znakového jazyka. Mezi takové zaměstnavatele patří v předchozí kapitole popsání vysoké školy, kromě nich jsou tlumočníci zaměstnáváni středními a základními školami pro neslyšící, organizacemi neslyšících (mimo jiných tlumočnicka zaměstnává Česká unie neslyšících nebo Centrum pro neslyšící a nedoslýchavé pro Prahu a Středočeský kraj), či provozovatelé televizních stanic (především Česká televize), kteří s tlumočnicka většinou podepisují smlouvu o uměleckém výkonu

³ Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící je jedním z mála poskytovatelů tlumočnických služeb pro neslyšící v České republice, který na svých webových stránkách nabízí poměrně přehledný seznam tlumočnicků českého znakového jazyka (Seznam tlumočnicků, 2017). V České republice bohužel neexistuje jednotná databáze zahrnující všechny tlumočnicka českého znakového jazyka. Inspirací k vytvoření takové databáze by mohl být Registry of Interpreters for the Deaf (Registr tlumočnicků pro neslyšící) v USA, který na svých webových stránkách umožňuje přehledně vyhledávat tlumočnicka znakového jazyka v USA podle jména, oblasti působení, certifikace apod. (Find an RID Member, 2014).

(Kronusová, 2008). Kromě výše zmíněných možností objednání tlumočnicka může tlumočení znakového jazyka zajišťovat pracovní agentura na základě objednávky komerčního subjektu. Takovou agenturou je v předchozí kapitole popisovaná organizace Deaf Friendly (Deaf Friendly, 2017), která funguje jako sdružení živnostníků.

Pokud potřebuje neslyšící člověk zajistit tlumočnicka angličtiny a českého znakového jazyka, může se, stejně jako v případě tlumočení češtiny a českého znakového jazyka, obrátit na Centrum zprostředkování tlumočnicků znakového jazyka. Seznam tlumočnicků českého znakového jazyka spolupracujících s Centrem zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící při Svazu neslyšících a nedoslýchavých osob v ČR dostupný online nabízí možnost porovnání informací o jednotlivých tlumočnících. Tlumočníci zde uvádí lokalitu, ve které jsou schopni tlumočení zajistit, délku vlastní tlumočnické praxe, informace o tlumočnickém vzdělání a také jazyky, ze kterých a do kterých jsou schopni tlumočit. Z uvedených jazyků tlumočení bohužel není zřejmé, na jaké úrovni tlumočníci jednotlivé jazyky ovládají. Angličtinu mezi své pracovní jazyky v roce 2017 zahrnují celkem čtyři tlumočníci (Seznam tlumočnicků, 2017). Neslyšící může samozřejmě poptávat tlumočení angličtiny a českého znakového jazyka také u dalších organizací poskytujících tlumočení znakového jazyka, žádná z dalších organizací však veřejně neuvádí, zda tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem poskytuje.

Dalším možným způsobem zajištění tlumočnických služeb je využití služeb poskytovaných Ústavem jazyků a komunikace neslyšících. Tyto služby jsou však poskytovány pouze studentům a pedagogům Univerzity Karlovy (Tlumočení, 2015). Ústav jazyků a komunikace neslyšících při FF UK poskytuje v rámci služeb neslyšícím, nedoslýchavým a ohluchlým studentům UK také službu tlumočení. Tlumočnick provádí tlumočení seminářů a přednášek, mimořádných akcí v rámci výuky, tlumočí u atestací, konzultací, promoci a dalších se studiím souvisejících událostí (Tlumočení, 2015). Tlumočení na pravidelné výuce a dalších událostech na UK, kterých se chce zúčastnit neslyšící, nedoslýchavý nebo ohluchlý student, objednává sám student na základě svých komunikačních preferencí (Objednávání služeb, 2015). Tlumočení na akcích, které jsou určeny neslyšícím, nedoslýchavým a ohluchlým studentům, objednává organizátor akce (Objednávání služeb, 2015). ÚJKN zajišťuje především tlumočení mezi češtinou a českým znakovým jazykem, zajišťuje však také

tlumočení výuky a akcí, kdy je přednášející mluvčím cizího mluveného jazyka nebo cizího znakového jazyka (Tlumočení, 2015). ÚJKN v posledních letech rozšířil nabídku také o přímé simultánní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, a to pro účely přednášek, konferencí a jiných akcí vedených v mluvené angličtině (Tlumočení, 2015). To je také případ zkoumané tlumočnické situace, kdy ÚJKN zajistil tlumočení zahraniční mluvčí mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

Každá instituce poskytující tlumočnické služby zároveň při zajišťování těchto služeb zohledňuje známosti, sociální vazby a předchozí zkušenosti s různými tlumočnickými znakového jazyka. V případě dobrých zkušeností je pravděpodobné, že organizace tlumočnicka osloví znovu a naváže s ním dlouhodobou spolupráci. Vzhledem ke spolupráci ÚJKN se svými absolventy a s dalšími tlumočnickými českého znakového jazyka lze předpokládat, že tlumočnické podílející se na zkoumané situaci byly osloveny tímto způsobem, tedy na základě předchozích zkušeností a sociálních vazeb organizátorů a tlumočnicků. Konkrétním způsobem zajištění tlumočení pro zkoumanou přednášku se budou zabývat otázky položené jednotlivým účastníkům zkoumané situace v rámci výzkumné části této bakalářské práce.

2.7 Tlumočení online

Online tlumočení je tzv. tlumočení „na dálku“, kdy se tlumočnick nachází na jiném místě než klient. Takové tlumočení využívá vizuálně–motorického fungování znakového jazyka a je realizováno prostřednictvím webové kamery pro přenos znakového jazyka a běžného telefonu pro přenos mluveného jazyka. V České republice je od roku 2008 hlavním poskytovatelem online tlumočení znakového jazyka společnost Tichý svět. Služeb online tlumočení znakového jazyka mohou využívat obě strany komunikace, tedy neslyšící osoby pro komunikaci se slyšícími a slyšící osoby pro komunikaci s neslyšícími (Tlumočení online, 2017). Tato služba je realizována prostřednictvím projektu Tichá linka (Tichá linka, 2017). Kromě Tiché linky je možné využít služby online tlumočení u dalších poskytovatelů tlumočnických služeb, např. u Centra pro neslyšící a nedoslýchavé pro Prahu a Středočeský kraj (CNN, 2015).

V souvislosti se zkoumanou tlumočnickou situací je třeba zmínit, že Tichá linka je služba poskytující tlumočení zpravidla mezi češtinou a českým znakovým jazykem, a to v oblasti vyřizování běžných životních záležitostí, tlumočení v komunitní oblasti, případně pro tlumočení pracovních schůzek a běžných hovorů mezi slyšícími a neslyšícími lidmi. Tichá linka neposkytuje tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, nebo tyto pracovní jazyky alespoň explicitně neuvádí na své webové stránce (Tichá linka, 2017). Situace, kdy je pořádána přednáška, kterou vede přednášející prostřednictvím online přenosu, tedy není fyzicky přítomen, a v místě konání jsou přítomni tlumočníci a publikum, je specifická pro vysokoškolské prostředí, pro náš výzkum konkrétně na ÚJKN. Pro takové tlumočnické situace není možné využít služeb Tiché linky. Organizátor přednášky vedené online se může obrátit na poskytovatele tlumočnických služeb, v případě tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem na Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící (Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, 2017), nebo může sám vytvořit poptávku po tlumočnicích angličtiny a českého znakového jazyka, kontaktovat tlumočnické služby a navázat s nimi spolupráci. Otázkou průběhu poptávání tlumočnicků pro zkoumanou tlumočnickou situaci se budou zabývat rozhovory s jednotlivými účastníky zkoumané situace.

2.8 Tlumočení v týmu

Běžnou součástí přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem pořádaných ÚJKN je využití týmového tlumočení. Týmové tlumočení je takové tlumočení, kdy spolupracují dva nebo více tlumočnicků. Otázkám týmového tlumočení se ve své bakalářské práci a ve své publikaci věnuje Kateřina Pešková (2008).

Spolupráce dvou a více tlumočnicků je vhodná v situaci, kdy tlumočený projev přesáhne dvě hodiny, což by pro jednoho tlumočnicka bylo fyzicky a psychicky náročné a jeho výkon by nebyl plnohodnotný. Dalším důvodem pro tlumočení v týmu může být terminologická nebo obsahová náročnost tlumočeného projevu. Pokud je klientem tlumočení neslyšící člověk, jehož projev ve znakovém jazyce může být pro tlumočnicka nesrozumitelný, je vhodné ke spolupráci přizvat zkušenějšího kolegu, případně zvážit spolupráci s neslyšícím tlumočnickem, který by tlumočil klientův projev do „srozumitelnější“ formy znakového jazyka a ten by pak slyšící tlumočnick tlumočil do mluveného jazyka (Pešková, 2008).

Tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem zpravidla splňuje jedno nebo více výše zmíněných kritérií: tlumočení mezi těmito dvěma jazyky se často objevuje na přednáškách a konferencích, jejichž čas může přesáhnout dvě hodiny, tlumočení odborných přednášek a konferencí vedených v angličtině je většinou terminologicky a obsahově náročné a při tlumočení online přednášek zahraničních přednášejících může být obtížné porozumět přednášejícímu z důvodu technických obtíží, vypadávání internetového připojení nebo nestandardního projevu mluvčího.

Spolupráce v tlumočnickém týmu může mít různou podobu. Dva tlumočníci se mohou střídat na pozici aktivního a pasivního tlumočnicka. Aktivní tlumočnick je ten tlumočnick v tlumočnickém týmu, který v daný okamžik tlumočí zdrojový projev mluvčího. Pasivní tlumočnick je ten, který v tutéž chvíli netlumočí projev mluvčího, ale odpočívá, sleduje aktivního tlumočnicka, případně mu napoví chybějící znak nebo doplní informaci, která mu unikla. Forma těchto „přihrávek“ záleží na domluvě členů tlumočnického týmu, zpravidla se jedná o předem dohodnuté signály. Kromě tohoto modelu lze tlumočit s podpůrným tlumočnickem, který aktivně netlumočí, ale funguje jako jazykový korektor a supervizor, nebo je možné tlumočit s tzv. relay tlumočnickem, kdy jeden tlumočnick tlumočí ze zdrojového jazyka do předem domluveného jazyka, ze kterého druhý tlumočnick převádí sdělení do cílového jazyka (Pešková, 2008).

Aktuálním otázkám týmového tlumočení znakových jazyků se v roce 2006 věnovala konference EFSLI pořádaná v Praze. Na její organizaci se kromě EFSLI významnou měrou podílela ČKTZJ. Na konferenci se sešli zástupci západních i východních zemí Evropy, slyšící i neslyšící tlumočníci a odborníci z České republiky a zástupci z Austrálie a Spojených států amerických. Příspěvky z konference byly přeloženy do angličtiny a češtiny a v obou jazykových verzích byly vydány za spolupráce EFSLI a ČKTZJ (Inovativní praktiky v týmovém tlumočení, 2007).

Při simultánním tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí je zpravidla využíváno střídání dvou tlumočnicků na pozici aktivního a pasivního tlumočnicka. Lze předpokládat, že podobný model byl využit také při

tlumočení zkoumané situace. Průběh tlumočení a spolupráce v rámci tlumočnického týmu budou ve výzkumné části této bakalářské práce zodpovídat dotazované tlumočnice.

3 Výzkumná část

3.1 Zkoumaná situace

Práce se zaměřuje na konkrétní tlumočnickou zakázku, kterou byla přednáška zahraniční lingvistky znakových jazyků. Zahraniční odbornice vedla přes Skype online přednášku na odborné lingvistické téma. Přednášku zajišťoval Ústav jazyků a komunikace neslyšících (dále ÚJKN) realizující studijní obor Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (dále FF UK). Tato přednáška proběhla v říjnu roku 2015 v rámci předmětu Problematika hluchoty: aktuální otázky vyučovaného na ÚJKN. Předmět si klade za cíl zvát zajímavé české i zahraniční osobnosti z oblastí lingvistiky znakových jazyků, tlumočení znakových jazyků, kultury, komunikace a vzdělávání neslyšících osob, aby prezentací svých poznatků a aktivit pomohli šířit osvětu v daných oblastech. Pořádání přednášek podobného formátu a tématu v České republice není příliš časté, zahraniční odborníci z výše uvedených oblastí v České republice přednáší velmi ojediněle. Jednu z mála možností navštívit podobnou přednášku poskytuje právě ÚJKN (Přednášky pro veřejnost, 2017). Strukturu předmětu tak tvoří cyklus přednášek, které kromě slyšících i neslyšících studentů a pedagogů z ÚJKN může volně navštěvovat odborná i laická veřejnost⁴. Zkoumaná přednáška probíhala v mluvené angličtině a byl zajištěn simultánní přepis do psané angličtiny a simultánní tlumočení mezi mluvenou angličtinou a českým znakovým jazykem. Přednášku navštívilo přibližně 40 až 50 posluchačů, většinu tvořili studenti a pedagogové z ÚJKN. Přibližně 10 návštěvníků byli neslyšící a nedoslýchaví studenti a pedagogové s různou kompetencí v psané angličtině a v českém znakovém jazyce. Neslyšící a nedoslýchaví návštěvníci pro lepší porozumění přednášející a komunikaci s přednášející využívali simultánního přepisu do psané angličtiny a simultánního tlumočení

⁴ „Naší dlouhodobou snahou je zvát k nám na obor různé domácí i zahraniční přednášející. Od letního semestru 2011/2012 jsme navíc zavedli cyklus přednášek prezentujících zajímavé aktivity související s oblastmi našeho zájmu. Kromě studentů a pedagogů oboru je cyklus přístupný široké veřejnosti...všechny přednášky jsou tlumočeny do českého znakového jazyka“ (Přednášky pro veřejnost, 2017).

mezi mluvenou angličtinou a českým znakovým jazykem. Zbytek publika tvořili slyšící studenti a pedagogové s různou kompetencí v mluvené a psané angličtině.

3.2 Tlumočnická situace z pohledu pragmatiky

Pro lepší pochopení zkoumané tlumočnické situace je na místě vymezit základní pohled na tlumočení z hlediska pragmatiky.

V přesné definici pragmatiky se různí autoři liší. Pro účely tohoto výzkumu můžeme pragmatiku definovat jako „úzus, resp. způsoby a hranice užívání jazyka v komunikaci“ (Machová, 1996, s. 81). Pragmatiku lze chápat jako lingvistický přístup, který zkoumá působení jazyka na uživatele, zabývá se vztahy mezi jazykem, jeho uživateli a mimojazykovou skutečností. Pragmatická lingvistika je jedním z interdisciplinárních oborů, které zohledňují společenskou funkci jazyka a popisují vztah jazykového systému a jeho fungování v komunikaci společnosti (Machová, 2001).

Tlumočnický při své práci v simultánním tlumočení zohledňuje nejen jazykovou stránku tlumočení (převod obsahu sdělení z jednoho jazyka do druhého), ale také jeho pragmatickou složku. Cílem tlumočení je převést obsah sdělení tak, aby měl v cílovém jazyce na příjemce stejný účinek jako sdělení ve zdrojovém jazyce (Kopczyński, 1994). Aby byl tento účinek skutečně ekvivalentní, nemůže tlumočnický sdělení pouze správně gramaticky převést. Formu sdělení v cílovém jazyce je třeba přizpůsobit jazykovým, kulturním a sociálním zkušenostem příjemců daného sdělení (Chačaturov, 2007).

Vzhledem k různorodosti publika je zkoumaná tlumočnická situace zajímavá právě z hlediska pragmatiky a účinku sdělení na příjemce. Účastníci jakékoliv tlumočnické situace mají rozdílné kulturní postoje, různé zkušenosti a komunikační cíle (Kopczyński, 1994). Totéž platí u zkoumané přednášky. Každá ze zainteresovaných stran přednášky může situaci vnímat odlišným způsobem a může vidět různá pozitiva nebo negativa dané situace. Každá ze stran má od tlumočené přednášky jiná očekávání, zástupci jednotlivých stran přišli s různými cíli. Organizátoři přednášky doufají především v její hladký průběh bez problematických situací a technických problémů. Cílem přednášející je předat publiku zajímavé informace o jí blízkému tématu, podělit se o své nadšení z něj. Očekávání neslyšícího a slyšícího publika se liší díky různým zkušenostem s jazykem, různým

postojům k přednášenému tématu, k tlumočení znakových jazyků a k tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Jednotliví zástupci publika se mohou ve svých názorech na tlumočení znakových jazyků, pořádání a tlumočení online přednášek nebo na přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem shodovat i odlišovat. Zástupci neslyšícího publika se mohou více soustředit na téma přednášky, mohou však vidět negativa ve fyzické nepřítomnosti přednášející, ve vedení přednášky online. Slyšící publikum může naopak hlavní nevýhodu dané přednášky vidět především v absenci češtiny jako tlumočeného jazyka. Postoje k výše zmíněným skutečnostem může u obou stran publika sjednotit zájem o přednášené téma a očekávání nových, zajímavých informací. Tlumočnice, které v týmu tlumočily zkoumanou přednášku mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, musely tyto skutečnosti zohlednit při převodu zdrojového sdělení do cílového jazyka. Pokud tlumočnice znaly neslyšící studenty a pedagogy v publiku, mohly svůj projev přizpůsobit právě jim jako vzdělaným neslyšícím, kteří mají přehled o problematice neslyšících a o znakovém jazyce. Takoví neslyšící lidé nejspíš měli podobnou znakovou zásobu z oblasti lingvistiky znakových jazyků a kultury neslyšících, což mohlo tlumočnicím usnadnit práci při formulaci cílového sdělení. Jiná situace by nastala, pokud by publikum tvořili neslyšící lidé, které tlumočnice neznají a neví, jaké znaky jsou pro ně srozumitelné a jaké nepoužívají nebo neznají. V takovém případě by se tlumočnice snažily během procesu tlumočení neustále sledovat, zda jim neslyšící publikum rozumí, případně by lehce pozměnily svůj projev v cílovém jazyce.

3.3 Výzkumný soubor a otázky výzkumu

Na výše popsanou tlumočnickou situaci práce nahlíží ze čtyř perspektiv, resp. z pohledu čtyř zainteresovaných stran: z pohledu zadavatelek tlumočnické zakázky (organizátorek přednášky), z pohledu zahraniční přednášející, z pohledu tlumočnic, které v týmu tlumočily zkoumanou přednášku, a z pohledu neslyšících a slyšících návštěvníků přednášky. Zástupci jednotlivých stran tvořili výzkumný soubor této práce. Výběr výzkumného souboru byl záměrný, kritériem pro výběr byla účast na zkoumané tlumočené přednášce. S respondenty byly vedeny strukturované rozhovory, jejichž cílem bylo odpovědět na hlavní otázku tohoto výzkumu:

V čem je specifická situace v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí?

Během přípravy podkladů pro otázky v rozhovorech vyvstaly a na hlavní výzkumnou otázku navázaly další doplňující otázky, na něž měl výzkum získat odpovědi:

- 1) Jaké mají jednotlivé strany zkušenosti s organizací, vedením, tlumočením nebo navštěvováním přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem?
- 2) Jaké problémy se pojí s organizací, vedením, zadáváním tlumočení, přípravou na tlumočení, tlumočením a samotným průběhem přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem?
- 3) Jaký je názor zadavatelů tlumočnické zakázky, přednášejících, tlumočnicků a návštěvníků tlumočených přednášek na simultánní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem?
- 4) Jaké jsou výhody a nevýhody organizace, vedení a tlumočení přednášek, kdy přednášející není fyzicky přítomen?

Stranu zadavatele tlumočnické zakázky v tomto výzkumu představují 2 slyšící respondentky: tehdejší koordinátorka přednášek pro veřejnost organizovaných ÚJKN a koordinátorka služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK. Obě jsou rodilé mluvčí češtiny, obě ovládají český znakový jazyk jako cizí jazyk, obě jsou absolventky oboru Čeština v komunikaci neslyšících na ÚJKN a dlouhodobě se angažují v oblasti vzdělávání a komunikace neslyšících osob a v oblasti studia a tlumočení znakových jazyků. První koordinátorka měla na starost zajištění celé přednášky, komunikaci se zahraniční přednášející i s tlumočnickým týmem a zajištění přípravy pro tlumočnický. Koordinátorka služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK zajišťovala poptávku po tlumočnících a jejich výběr. Rozhovorů se zúčastnily obě zadavatelky.

Přednášku vedla zahraniční lingvistka znakových jazyků. Přednášející je 33 let, je slyšící rodilá mluvčí nizozemštiny. Přednášející studovala na Radboud University v nizozemském městě Nijmegen, kde získala titul Ph.D. v oblasti studia znakových jazyků. Na téže

univerzitě v současnosti pracuje jako lingvistka v Centru pro studium jazyků. Přednášející ovládá nizozemský, anglický a španělský mluvený jazyk, nizozemský a britský znakový jazyk, vesnický znakový jazyk Kata Kolok a mezinárodní znakový systém. Přednáška byla vedena v mluvené angličtině. Přednášející poskytla odpovědi na otázky rozhovoru.

Přednášku tlumočily 2 tlumočnice, které mají zkušenosti s tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem ve vysokoškolském prostředí i mimo něj. Tlumočnice tvořily tlumočnický tým podílející se na zkoumané přednášce. Oběma tlumočnicím je 29 let, obě jsou rodilé mluvčí českého jazyka. Angličtina i český znakový jazyk jsou jejich aktivní cizí jazyky, tedy jazyky B. První dotazovaná tlumočnice je absolventka oboru Čeština v komunikaci neslyšících na FF UK a v době provádění výzkumu měla za sebou 5 let tlumočnické praxe. Absolvovala kurz angličtiny, jehož dokončením získala úroveň znalostí angličtiny na úrovni C2 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (2017), dále SERR. Nedochozela do žádných oficiálních kurzů zaměřených na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Druhá dotazovaná tlumočnice je absolventka oboru Čeština v komunikaci neslyšících, dalších vzdělávacích programů pro tlumočnický českého znakového jazyka a kurzů českého znakového jazyka. Kromě vzdělávacích programů v České republice se zúčastnila tří zahraničních stáží pro tlumočnický znakových jazyků. V době provádění výzkumu provozovala tlumočnickou praxi 8 let. Neabsolvovala žádné oficiální kurzy angličtiny ani specializované kurzy zaměřené na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Splněním zkoušky z angličtiny při studiu na vysoké škole získala úroveň znalostí angličtiny na úrovni B2 podle SERR (Společný evropský referenční rámec, 2017). Rozhovorů se zúčastnily obě tlumočnice.

Publikum tvořili neslyšící a slyšící studenti a pedagogové z FF UK s různou kompetencí v angličtině a v českém znakovém jazyce. Rozhovorů se zúčastnili 3 neslyšící návštěvníci přednášky a 4 slyšící návštěvnice. Neslyšící respondenti jsou uživatelé českého znakového jazyka, slyšící respondentky jsou rodilé mluvčí češtiny. Z návštěvníků přednášky byli pro dotazování vybráni ti návštěvníci, kteří byli v době provádění výzkumu časově dostupní a ochotní zúčastnit se rozhovoru.

Údaje o respondentech rozhovoru shrnuje tabulka níže.

Respondent	Pohlaví	Věk	Stav sluchu	Kompenzační pomůcka	Preferovaný jazyk komunikace
Zadavatelka I.	žena	35	slyšící	žádná	mluvená čeština
Zadavatelka II.	žena	40	slyšící	žádná	mluvená čeština
Přednášející	žena	33	slyšící	žádná	mluvená nizozemština
Tlumočnice I.	žena	29	slyšící	žádná	mluvená čeština
Tlumočnice II.	žena	29	slyšící	žádná	mluvená čeština
Neslyšící návštěvník I.	muž	33	těžce nedoslýchavý	sluchadlo	český znakový jazyk
Neslyšící návštěvník II.	muž	26	neslyšící	žádná	český znakový jazyk
Neslyšící návštěvník III.	muž	28	neslyšící	žádná	český znakový jazyk
Slyšící návštěvnice I.	žena	22	slyšící	žádná	mluvená čeština
Slyšící návštěvnice II.	žena	22	slyšící	žádná	mluvená čeština
Slyšící návštěvnice III.	žena	23	slyšící	žádná	mluvená čeština
Slyšící návštěvnice IV.	žena	25	slyšící	žádná	mluvená čeština

Tabulka 1 – Data o výzkumném souboru

3.4 Metody získávání dat a průběh výzkumu

Práce pro výzkumné šetření využila metody strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Tento typ rozhovoru spočívá v podrobné přípravě a pečlivé formulaci otázek, na které jednotliví respondenti odpovídají (Hendl, 2005). Otázky rozhovoru byly formulovány na základě stanovených výzkumných otázek práce a upravovány do finální podoby na základě konzultace řešitele a vedoucí práce. Pro větší přehlednost odpovědí bylo při každém rozhovoru zachováno pořadí otázek. Sběr odpovědí pomocí rozhovorů probíhal od dubna do července roku 2017. Všechny rozhovory s respondenty vedl a na zachování pořadí otázek dohlížel řešitel práce. Tazatel měl po celou dobu konání rozhovorů k dispozici vytištěné otázky pro průběžnou kontrolu průběhu rozhovoru.

Rozhovory byly vedeny čtyřmi způsoby, jejichž užití záviselo na momentální dostupnosti dotazovaného a jeho komunikačních preferencích. Rozhovor s koordinátorkou přednášek pro veřejnost organizovaných ÚJKN byl veden telefonicky, rozhovor s koordinátorkou služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK proběhl osobně. Z obou rozhovorů byl se souhlasem obou respondentek pořízen zvukový záznam, který byl přepsán do písemné podoby. Komunikace se zahraniční přednášející, s oběma tlumočnicemi a se slyšícími návštěvnicemi přednášky probíhala pomocí internetového chatu a emailové korespondence, neslyšící návštěvníci byli dotazováni pomocí internetového videohovoru, který byl s jejich souhlasem zaznamenán a následně přeložen do psané češtiny.⁵

Délka rozhovorů s oběma dotazovanými koordinátorkami se pohybovala mezi 30–40 minutami, délka rozhovorů s neslyšícími návštěvníky přednášky se pohybovala mezi 10–20 minutami. Rozhovory s koordinátorkami byly delší zejména proto, že koordinátorky měly k dispozici mnoho informací o přípravě a organizaci přednášky a o způsobu objednávání tlumočnic. Rozhovory s neslyšícími návštěvníky byly kratší z několika důvodů. Jedním z důvodů byla aktuální časová dostupnost respondentů. Dalším důvodem byla forma rozhovorů. Osobní rozhovor s neslyšícími respondenty by jistě probíhal přirozeněji a tazatel

⁵ Všechny rozhovory přepsal a z angličtiny a českého znakového jazyka do češtiny přeložil Filip Machač.

by získal více informací. Je otázkou, zda by pro další výzkumy bylo vhodnější přizvat k rozhovorům s neslyšícími respondenty poučeného profesionála, tlumočnicka českého znakového jazyka. Je možné, že jeho prostřednictvím by tazatel získal více informací. Délku rozhovorů s přednášející, s tlumočnicemi a se slyšícími návštěvnicemi nebylo možné stanovit, protože internetová korespondence byla rozložena do několika dnů podle momentální dostupnosti respondentů.

Různé způsoby vedení rozhovorů byly zvoleny z důvodu různé časové dostupnosti dotazovaných. Pro další výzkumy by bylo vhodnější a přehlednější zvolit pouze jeden způsob. Výhodou rozhovorů vedených telefonicky, písemně nebo pomocí internetového videohovoru je časová flexibilita a lepší možnost naplánování rozhovoru, neposkytují však osobní kontakt tazatele a respondenta a jejich průběh tak není dostatečně přirozený, což může ovlivnit výsledky výzkumu. Pro získání co nejvíce relevantních informací by bylo vhodné zvolit osobní rozhovor.

Pro účely práce nejsou uvedena jména respondentů. Plná znění rozhovorů zaznamenaných v písemné podobě v češtině jsou uvedena v přílohách práce (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, příloha č. 2: Rozhovor se zahraniční přednášející, příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi a příloha č. 4: Rozhovor s návštěvnicí přednášky).

3.5 Výsledky výzkumu

Interpretace výsledků kvalitativního výzkumu bude v této kapitole řazena do samostatných podkapitol podle názorů jednotlivých účastníků zkoumané tlumočnické situace, tedy z perspektivy zadavatelek tlumočnické zakázky, z perspektivy zahraniční přednášející, z perspektivy tlumočnic a z perspektivy neslyšících a slyšících návštěvníků přednášky. Interpretace odpovědí neslyšících návštěvníků a odpovědí slyšících návštěvníků je pro účely tohoto výzkumu rozdělena do samostatných podkapitol. Každá podkapitola zahrnuje otázky, které byly jednotlivým respondentům pokládány, shrnutí odpovědí respondentů z výše zmíněných perspektiv a komentář tazatele. Struktura této kapitoly byla sestavena pro přehlednost v textu, aby čtenář nemusel přecházet z kapitoly do kapitoly v případě, že chce usouvztažnit odpovědi respondentů s komentářem autora práce. Komentář tazatele tak

shrnuje odpovědi jednotlivých účastníků, zasazuje je do kontextu odpovědí všech účastníků a do kontextu celkových výsledků práce.

3.5.1 Perspektiva zadavatelek tlumočnické zakázky

Rozhovor s koordinátorkou přednášek pro veřejnost organizovaných ÚJKN byl veden telefonicky, rozhovor s koordinátorkou služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK proběhl osobně. Z obou rozhovorů byl pořízen zvukový záznam, který byl přepsán do písemné podoby uvedené v příloze č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky. Úpravy odpovědí v rozhovoru byly při přepisu pouze formálního charakteru s maximální snahou zachovat význam sdělení respondentek. Názory zadavatelek tlumočnické zakázky byly zjišťovány pomocí následujících otázek.

Otázka 1: Měla jste před zadáváním tlumočení zkoumané přednášky zkušenosti se zadáváním zakázky na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem? Pokud ano, stručně popište, o jakou zakázku se jednalo, jaká byla její specifika.

Podle koordinátorky přednášek pro veřejnost organizovaných ÚJKN na FF UK (dále zadavatelka I.) proběhla jedna podobná přednáška už v roce 2014. Přednáška proběhla online⁶ a byla tlumočena mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Tehdejší situace byla podle zadavatelky I. problematická. Přestože tlumočníci zakázku přijali, kvůli zaslání přípravy těsně před samotným tlumočením (několik hodin předem) však tlumočení odmítli pro nedodržení standardních podmínek pro tlumočení na FF UK (Pravidla poskytování služeb, 2015). „*Situaci jsme řešili tak, že přednáška proběhla a tlumočila jsem ji já přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem*“ (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, str. I). Zadavatelka I. zmínila pouze tuto zkušenost, lze tedy

⁶ Online přednáška na ÚJKN je taková přednáška pro veřejnost, kde není přednášející z časových a logistických důvodů fyzicky přítomen. Komunikace přednášejícího s publikem probíhá prostřednictvím internetového komunikačního programu, jehož pomocí přednášející může ovládat prezentaci promítanou publiku. Online přednášku zpravidla vede zahraniční odborník, který není rodilým mluvčím češtiny nebo českého znakového jazyka. Na takové přednášce je proto zajišťováno tlumočení do češtiny, resp. do českého znakového jazyka, případně je doplněn simultánní přepis mluvené řeči do psané češtiny nebo psaného cizího jazyka.

předpokládat, že šlo o jedinou zkušenost se zadáváním tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, resp. se zadáváním tlumočení online přednášky. Druhá dotazovaná, koordinátorka služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK (dále zadavatelka II.), uvedla, že ve svých poznámkách nenašla žádnou přednášku, která by svými specifiky přesně odpovídala charakteru zkoumané tlumočnické situace.

Organizátorky přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem uvedly jednu předchozí zkušenost se zadáváním tlumočení mezi těmito dvěma jazyky. Koordinátorka přednášek pro veřejnost organizovaných ÚJKN na FF UK hovořila o přednášce z roku 2014, která proběhla online a byla tlumočena z angličtiny do českého znakového jazyka. O téže přednášce zřejmě hovoří dva neslyšící návštěvníci a dvě slyšící návštěvnice zkoumané situace. Koordinátorka služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK tuto přednášku nezmiňovala. Důvodem může být fakt, že podle jedné slyšící návštěvnice u této přednášky „*probíhalo zvlášť konsekutivní tlumočení angličtina – čeština a zvlášť simultánní tlumočení angličtina – český znakový jazyk*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XV), čímž se zmiňovaná přednáška liší tlumočnickou situací od přednášky zkoumané v této práci. Z odpovědí na tuto otázku lze usoudit, že každý z účastníků podobných přednášek se soustředí na jiný aspekt tlumočnické situace. Slyšící návštěvníci vnímají především téma přednášky a míru porozumění mluvené angličtině. Neslyšící návštěvníky kromě tématu zajímá také tlumočnická situace jako taková a míra porozumění tlumočnickovi. Organizátoři přednášky tuto situaci zastřešují, vnímají jak téma přednášky, tak průběh tlumočení a potažmo i celé přednášky. Každý z účastníků podobné tlumočnické situace se zaměřuje na jiné informace a skutečnosti, eliminuje to, co pro něj není relevantní, a proto si může pamatovat jen to, co pro něj v danou chvíli bylo důležité. V každém případě je zřejmé, že organizátorky s podobnými akcemi neměly mnoho zkušeností, resp. jejich zkušenosti vzhledem k jejich různosti nemůžeme zobecnit.

Otázka 2: Popište, jak probíhal proces zadání zakázky na tlumočení zkoumané přednášky (jaké tlumočníky jste oslovila, podle jakých kritérií probíhal výběr tlumočnicků apod.).

Výběr tlumočnicků a jejich kontaktování zajišťovala zadavatelka II. Na základě zkušeností ze zajišťování předchozích tlumočnických zakázek (přestože zkušeností nebylo mnoho) měla kontakty na tlumočnické, kteří v minulosti přijali zakázku na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Tito tlumočníci byli postupně oslovováni pro tlumočení zkoumané tlumočnické situace, přičemž zadavatelka II. respektovala, pokud některý tlumočnický chtěl pracovat v týmu s kolegou dle svého výběru.

Ze způsobu komunikace organizátorek přednášky a tlumočnic je patrná jejich dobrá vzájemná spolupráce a vzrůstající poptávka po tlumočnických znakového jazyka, kteří mezi své pracovní jazyky řadí vedle češtiny i mluvenou angličtinu. Díky vzájemné spolupráci a rostoucí poptávce získávají oslovení tlumočníci nové profesní zkušenosti a s přibýváním podobných tlumočnických zakázek lze předpokládat i růst kompetencí v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

Otázka 3: Uvažovalo se při zadávání tlumočnické zakázky o tlumočení do mluvené češtiny a do českého znakového jazyka, nebo se hned počítalo s variantou angličtina – český znakový jazyk? Svou odpověď stručně zdůvodněte a vysvětlete.

Obě zadavatelky uvedly, že požadavek na tlumočení přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem vzešel od zadavatelky I. Tento typ tlumočení byl preferován především z důvodu časové úspory a minimalizování významového posunu, ke kterému by došlo při tlumočení z angličtiny do češtiny a následném tlumočení z češtiny do českého znakového jazyka. „*V případě tlumočení z angličtiny do češtiny a poté do českého znakového jazyka by se prodloužil čas prodlevy v tlumočení a k návštěvníkům by se dostalo mnohem méně informací*“ (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, str. II). Dalším důvodem bylo vytvoření poptávky po tlumočnických kompetentních v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. „*Potřeba vytvoření poptávky po těchto tlumočnických byla hlavním důvodem rozhodnutí, že chceme zajišťovat přednášky tlumočené přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Takovým tlumočnickům jsme také chtěli zajistit možnost tréninku tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.*“ (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, str. II).

Jedna z dotazovaných tlumočnic potvrdila, že zadavatelka I. přišla s požadavkem na přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. V odpovědích na otázku 3 je opět patrná a zadavatelkami tlumočení zmiňovaná snaha o vytvoření poptávky po tlumočnících s pracovními jazyky angličtina a český znakový jazyk. Spolupráce tlumočnicků a ÚJKN je v současnosti jednou z mála příležitostí tlumočit mezi angličtinou a českým znakovým jazykem a získávat tak více zkušeností a kompetencí pro tlumočení mezi těmito dvěma jazyky. Rostoucí poptávka po tlumočnících může v budoucnu vést k potřebě realizace vzdělávacích seminářů a kurzů zaměřených na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

Otázka 4: Jaké problémy jste s tlumočnickými řešila během přípravy na tlumočení?

Zadavatelky se shodly na tom, že příprava na tlumočení zkoumané přednášky probíhala bez zásadních problémů. Přednášející zaslala materiály pro přípravu tři dny před konáním přednášky, bezproblémová byla i komunikace mezi zadavatelkami, přednášející, tlumočnicemi a přepisovatelem do psané angličtiny. Zadavatelka II. doplnila, že ne vždy probíhá příprava na tlumočení přednášky tak hladce, jako v případě zkoumané přednášky: „*To se nestává vždy, příprava na některé přednášky nedorazí s dostatečným předstihem. V takových případech tlumočníci váhají, jestli mají zakázku přijmout*“ (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, str. III). Zadavatelka II. kromě přípravy na tlumočení poukázala na největší problém při poptávání tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka. Tím je nedostatek tlumočnicků, kteří mezi své pracovní jazyky řadí kromě češtiny a českého znakového jazyka také angličtinu a aktivně tlumočí mezi dvěma cizími jazyky. Zadavatelky se snažily oslovené tlumočnice co nejvíce motivovat, aby zakázku přijaly, nabízely jim např. i pomoc s terminologickou přípravou.

Z odpovědí jednotlivých účastníků vyplynulo, že každá ze zainteresovaných stran podílejících se na přípravě konání a tlumočení přednášky popisuje problémy při přípravě ze svého úhlu pohledu. Zatímco zadavatelky tlumočení řešily především organizační záležitosti, komunikaci a zprostředkování materiálů k tlumočení, tlumočnice se musely zaměřit na používanou terminologii, na nové koncepty a na obsah zdrojového textu. V týmu si musely sjednotit znakovou zásobu, doplnit si chybějící znalosti, přemýšlet o převodu textu

do českého znakového jazyka. Problémy, které jednotlivé strany řešily, pomáhají vymezit role, které účastníci mají v procesu přípravy i v procesu konání tlumočnické situace, a pomáhají nastavit fungující plnohodnotnou spolupráci přednášejících, organizátorů a tlumočnicků a zdokonalovat průběh podobných akcí po stránce logistické, organizační i tlumočnické.

**Otázka 5: Na jaké problémy jste naráželi během konání přednášky a jak jste je řešili?
Co bylo během konání přednášky nejtěžší?**

Komplikace, které nastaly během konání přednášky, byly především technického rázu. To bylo způsobeno změnou místnosti pro konání přednášky na poslední chvíli. Problémy s připojením k internetu a s funkčností potřebného softwaru podle zadavatelky I. zdržely začátek přednášky: „*V nové místnosti jsme museli vše nastavovat a připravovat od začátku, což nás na začátku přednášky dost zdrželo*“ (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, str. IV). Komplikace v tlumočení podle zadavatelky II. žádné nenastaly. Zadavatelka I. doplnila, že občas zasáhla do tlumočení náповědou znaku aktivní tlumočnicki v momentě, kdy měla pocit, že ani jedna z tlumočnic neslyšela zdrojovou výpověď: „*Když svůj zásah do tlumočení hodnotím zpětně, moje náповěda mohla občas být užitečná, ale občas jsem tlumočnicím porozumění spíše zkomplikovala*“ (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, str. IV).

Pomineme-li technické obtíže, kterým se těžko předchází, zůstává zajímavým poznatkem ze zkoumané situace zásah zadavatelky I. do tlumočení. Zásah třetí strany do tlumočení může ve výsledku zkomplikovat celý proces tlumočení. Jednorázová pomoc je tlumočnickům jistě prospěšná, častější vstupování do spolupráce přednášejícího a aktivního a pasivního tlumočnicka však může učinit situaci nepřehlednou pro přednášející, pro tlumočnicki, a především pro publikum. Neslyšící i slyšící návštěvníci tlumočené přednášky mohou takový zásah vnímat negativně, může na ně působit rušivě a nepřehledně. Přestože publikum tento zásah nezaznamenalo, z tlumočnického hlediska nešlo o ideální situaci. Zároveň mohou vnímat výkon tlumočnic jako nedostatečný, neprofesionální. Jedna z tlumočnic upřesnila, že tato situace nastala až v momentě, kdy zdrojovému textu neporozuměla ani aktivní, ani pasivní tlumočnice, a že zadavatelka I. zasáhla na žádost tlumočnic. Na neporozumění

zdrojovému textu a doptávání se poukázali také dva návštěvníci přednášky. Jeden z neslyšících návštěvníků uvedl, že častější doptávání se přednášející může narušit plynulost přednášky. Přestože cílem zadavatelky I. bylo zpřesnit cílové sdělení, zásah do spolupráce tlumočnického týmu s sebou nese riziko narušení plynulosti tlumočnického procesu a v očích neslyšícího publika snížení profesionality tlumočnicků.

Otázka 6: Jak jste spokojena s volbou tohoto typu tlumočení? Bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, nebo byste navrhovala jiné řešení?

Podle obou zadavatelek bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, resp. zadavatelka I. uvedla, že porovnání s jiným typem tlumočení by bylo možné pouze při opakování stejné přednášky s jinými tlumočníky a návštěvníky, za použití jiného typu tlumočení.

Výše uvedená poznámka zadavatelky I. ukazuje, že zadavatelky byly spokojené s volbou tohoto typu tlumočení, ale že připouští i jiná řešení. Přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem kladně hodnotila i zahraniční přednášející, jedna z tlumočnic, dva dotazovaní neslyšící návštěvníci a jedna dotazovaná slyšící návštěvnice. Další respondenti navrhli několik dalších řešení tlumočnické situace, jako např. tlumočení zvlášť mezi angličtinou a češtinou a zvlášť mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, nebo konsektivní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Všechny tyto návrhy na jednorázové řešení konkrétních tlumočnických situací jsou uvedeny v následujících kapitolách sledujících odpovědi jednotlivých účastníků zkoumané situace.

Otázka 7: Pokud byste v budoucnu měla možnost podílet se na obdobném typu přednášky, co byste změnila ve způsobu zadávání, organizace a následného hodnocení tlumočení?

Zadavatelka I. by pro zvýšení kvality tlumočení uvítala kurz, ve kterém by se trénovali tlumočníci angličtiny a českého znakového jazyka. Takový kurz by byl formou přípravy na podobné typy tlumočnických situací: „*FF UK by mohla takovému kurzu poskytnout prostory, techniku či jinou formu podpory*“ (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami

tlumočnické zakázky, str. V). Pomohla by také možnost předem projít celou přednášku nanečisto: „*Taková zkouška by však byla náročná a finančně nákladná, protože bychom museli dvakrát pozvat mluvčího, dvakrát zajistit tlumočníky apod.*“ (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, str. V). Zadavatelka II. by při organizaci podobné přednášky v budoucnu nic neměnila, resp. jí nenapadlo jiné řešení, se kterým by se dalo v budoucnu pracovat.

V odpovědi zadavatelky I. opět zaznívá potřeba systematické přípravy tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka a vytváření poptávky po takových tlumočnicích. Potřebu vzdělávání tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka zdůraznila i jedna z dotazovaných tlumočnic. Zadavatelka a tlumočnice popsaly nejdůležitější kroky potřebné pro zvýšení počtu takových tlumočnicků: zajistit jim vzdělání, možnosti praxe a pracovní příležitosti.

Otázka 8: Jak hodnotíte celkový dojem tlumočené přednášky? Byl podle Vás naplněn cíl přednášky?

Obě zadavatelky měly pocit, že cíl přednášky byl naplněn. Zadavatelka I. dodala, že přednášku tlumočily v době jejího konání jedny z nejkompetentnějších tlumočnic angličtiny a českého znakového jazyka.

Zadavatelky se shodly s dalšími respondenty v tom, že přestože se během přednášky objevily různé problémy, cíl přednášky byl naplněn.

Otázka 9: Na základě vlastních zkušeností popište výhody a nevýhody online tlumočení, porovnejte s tlumočením, kdy je přednášející fyzicky přítomen. Popište problémy spojené se zajišťováním tlumočení online rozhovoru a rozdíly oproti zajišťování živého tlumočení.

Na tuto otázku zadavatelky odpovídaly především z pedagogického a logistického hlediska. Podle zadavatelky I. je tlumočená přednáška, kdy je přednášející fyzicky přítomen, snazší na interakci mezi přednášejícím a studenty: „*Při online přednášce je problematické motivovat studenty k větší aktivitě...Slabší motivaci k aktivitě způsobila také daná jazyková situace (přednáška v angličtině tlumočená do českého znakového jazyka)*“ (viz příloha č. 1:

Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, str. VI). Zadavatelka II. uvedla, že zajištění online přednášky je většinou jediným možným řešením, protože přednášející bývají velmi vytížení a zajištění jejich cesty do Prahy a zpět by bylo velmi finančně a časově náročné. Zadavatelky tlumočnické zakázky i návštěvníci přednášky zmínili také časté technické problémy (pomalé připojení k internetu, výpadky obrazu a zvuku videohovoru), se kterými je však při realizaci online přenosu nutno počítat.

Přestože pořádání online tlumočených přednášek je mnohdy jedinou možností zajistit přednášku zahraničních odborníků na půdě české univerzity, která nemůže z logistických a finančních důvodů pozvat přednášející do České republiky, zadavatelky se shodly s ostatními respondenty na preferenci přednášek, kdy je přednášející fyzicky přítomen. Všechny důvody, které respondenti uvedli, jako je obtížná motivace studentů k aktivitě při online přednášce nebo technické problémy spojené s online přenosem a s tím související horší porozumění přednášející, jsou z jejich úhlu pohledu pochopitelné. I přes zmiňované nevýhody je však důležité, aby pořádání online přednášek pokračovalo. Jsou totiž jednou z možností, jak se studenti, pedagogové a další zájemci mohou setkat s důležitými osobnostmi z jejich oboru, mohou se dále vzdělávat a rozšiřovat si znalosti ve svém oboru.

Otázka 10: Jak na požadavek online tlumočení reagují tlumočníci? Stává se např., že více odmítají tlumočit online přednášky? Stručně popište.

Obě zadavatelky se shodly, že není pravda, že by se tlumočníci zdráhali tlumočit online přednášky. Tlumočníci spíše přistupují s pokorou k tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Zadavatelka I. tento fakt potvrdila také u zkoumané tlumočnické situace: „*Museli jsme jim dát najevo, že chceme, aby tlumočily právě ony, a argumentovat, proč to chceme*“ (viz příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky, str. VII).

Odpovědi zadavatelek tlumočnické zakázky se shodují s názory obou dotazovaných tlumočnic. Tlumočnice sice popsaly výhody a nevýhody online tlumočení, z jejich odpovědí však nevyplývá, že by tlumočení online přednášek apriori odmítaly. Pokora, se kterou podle zadavatelek k tlumočení přistupují, tak souvisí spíše s obtížnou jazykovou situací, tedy s tlumočením mezi (pro české slyšící tlumočníky) dvěma cizími jazyky. Tlumočníci

podobnou zakázku většinou neodmítnou, přijímají ji však s nejistotou, která může být způsobena minimem příležitostí tlumočit mezi těmito dvěma jazyky. Lze předpokládat, že s přibýváním zakázek na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem poroste také jistota oslovených tlumočnicků a motivace zakázku podobného rázu přijmout.

3.5.2 Perspektiva zahraniční přednášející

Komunikace se zahraniční přednášející pro potřeby práce probíhala pomocí internetového chatu. Rozhovor byl veden v psané angličtině. Odpovědi zahraniční přednášející byly pro účely tohoto výzkumu přeloženy do psané češtiny a sepsány do přílohy č. 2: Rozhovor se zahraniční přednášející. Odpovědi byly přeloženy autorem práce. Pro budoucí práce by bylo zajisté vhodnější spolupracovat na překladu s profesionálním překladatelem mezi angličtinou a češtinou. Názory zahraniční přednášející byly zjišťovány pomocí následujících otázek.

Otázka 1: Měla jste před zkoumanou přednáškou zkušenosti s přednášením, které bylo tlumočeno přímo z mluvené angličtiny do cizího znakového jazyka? Pokud ano, stručně popište, o jakou přednášku se jednalo, jaká byla její specifika.

Přednášející měla před konáním zkoumané přednášky bohaté zkušenosti s vedením přednášek tlumočených z mluvené angličtiny do různých znakových jazyků (např. do amerického znakového jazyka, japonského znakového jazyka, nizozemského znakového jazyka).

Z odpovědi přednášející je patrné, že v zahraničí (alespoň v akademickém prostředí lingvistiky znakových jazyků, ve kterém se přednášející pohybuje) je pořádání přednášek tlumočených z angličtiny do cizího znakového jazyka běžnou praxí, že je mnohem častější než v České republice. Tuto skutečnost potvrdila i jedna z dotazovaných tlumočnic, která má zkušenosti s tlumočením z cizího mluveného jazyka do českého znakového jazyka v zahraničí. Je třeba brát v potaz, že zahraniční přednášející je uznávaná lingvistka znakových jazyků působící na mezinárodní úrovni. Vzhledem k tomu, že přednášející zkoumá kromě nizozemského znakového jazyka také cizí znakové jazyky (především vesnické znakové jazyky), lze předpokládat, že se s tlumočením do cizího znakového jazyka setkává často. Vzhledem k rostoucímu počtu českých neslyšících lidí studujících na

vysokých školách a pohybujících se v akademickém prostředí je však pravděpodobné, že podobných tlumočnických situací bude v budoucnu přibývat i v českém prostředí.

Otázka 2: Stručně popište, jak probíhalo zadání Vaší přednášky. Kdo Vás oslovil, s kým jste se na přednášku připravovala?

Přednášející o zadání přednášky a její přípravě komunikovala s koordinátorkou přednášek pro veřejnost organizovaných ÚJKN na FF UK (dále se zadavatelkou I.). Komunikace probíhala v psané angličtině prostřednictvím emailové konverzace.

Podle odpovědí zadavatelek tlumočení, zahraniční přednášející i obou tlumočnic probíhala jejich vzájemná komunikace před konáním přednášky bez problémů. Komunikaci mohl usnadnit i fakt, že se přednášející se zadavatelkou osobně dobře zná, mohly tak na sebe pružněji reagovat, rychleji se domluvit. Tlumočnice navíc kladně hodnotily komunikaci s přednášející v den konání přednášky. Bezproblémová spolupráce a komunikace je pro hladký průběh tlumočnické situace velmi důležitá.

Otázka 3: Objevily se při přípravě na přednášku, během konání přednášky či po jejím skončení v souvislosti s tímto typem tlumočení nějaké problémy? Objevily se nějaké jazykové překážky? Jestli ano, jak jste tyto problémy řešila?

Přednášející během přípravy na přednášku, jejího konání, ani po skončení nezaznamenala žádné tlumočnické nebo jazykové komplikace.

Je zajímavé, že přednášející nezaznamenala drobné technické a tlumočnické komplikace, které ve svých odpovědích popisují zadavatelky tlumočení, tlumočnice i návštěvníci přednášky. Vzhledem k online komunikaci a nepřítomnosti přednášející v místě tlumočení zřejmě není možné postřehnout vše, co se v daném místě odehrává. Důvodem také mohou být bohatší zkušenosti s vedením online přednášek, díky kterým přednášející nemusí považovat drobné technické problémy za závažné překážky bránící hladkému průběhu akce. Odpověď přednášející mohl samozřejmě ovlivnit časový odstup od zkoumané přednášky v době provádění rozhovoru, přednášející si už nemusela vybavit všechny podrobnosti průběhu přednášky.

Otázka 4: Jak jste spokojena s volbou tohoto typu tlumočení? Bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, nebo byste navrhovala jiné řešení?

Přednášející považuje přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem za vhodné řešení: „*Mně toto řešení nevadilo, ale samozřejmě nevím, jak to cítili neslyšící návštěvníci přednášky*“ (viz příloha č. 2: Rozhovor se zahraniční přednášející, str. VIII).

Přestože přednášející kladně hodnotí zvolený typ tlumočení, s ohledem na neslyšící návštěvníky přednášky by zřejmě byla ochotna vést přednášku i s jiným typem tlumočení. Účastníci přednášky navrhli různá další řešení tlumočnické situace, např. konsektivní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem namísto simultánního, nebo zvlášť tlumočení mezi angličtinou a češtinou a zvlášť mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Tato řešení jsou popsána v následujících kapitolách shrnující odpovědi dalších účastníků tlumočené situace.

Otázka 5: Pokud byste v budoucnu měla možnost podílet se na obdobném typu přednášky, co byste doporučila organizátorům přednášky?

Přednášející neuvedla žádné doporučení pro budoucí organizaci podobné přednášky.

Odpověď přednášející na tuto otázku byla velmi stručná. Je možné, že přednášející nenapadlo žádné doporučení do budoucna vzhledem k době, která uběhla od konání přednášky do provádění tohoto výzkumu. Je také možné, že ze své pozice přednášející nepovažuje za důležité zasahovat organizátorům přednášek do jejich role a soustředí se spíše na svou pozici a svůj cíl, tedy předat zajímavé informace publiku a spolupracovat s tlumočníky. Vzhledem k tomu, že přednášející nepopsala žádné problémy spojené se zkoumanou přednáškou, je pochopitelné, že nedoporučila žádná zlepšení.

Otázka 6: Jak hodnotíte celkový dojem tlumočené přednášky? Byl podle Vás naplněn cíl přednášky?

Přednášející kladně hodnotí interakci s návštěvníky přednášky a považuje cíl přednášky za naplněný.

Přednášející se shodla se všemi respondenty v tom, že cíl přednášky byl naplněn. Přestože neslyšící návštěvníci přednášky uvedli, že v případě online přednášek je ztížená možnost jejich interakce s přednášející, přednášející si jejich aktivitu a vzájemnou interakci pochvalovala. Důvodem mohou opět být bohaté zkušenosti přednášející s podobnými přednáškami, přednášející může být na ztíženou možnost vzájemné interakce zvyklá a připravená a hodnotit ji jinak než čeští neslyšící návštěvníci. Svou roli v odpovědi přednášející může hrát i zdvořilost, přednášející nemusí být zvyklá takto podrobně hodnotit průběh přednášky.

Otázka 7: Na základě vlastních zkušeností popište výhody a nevýhody online přednášek, porovnejte s těmi přednáškami, kdy je přednášející fyzicky přítomen.

Za nevýhodu online přednášek přednášející považuje nemožnost zobrazení svého obrazu videa zároveň s obrázky prezentace. Za předpokladu přiměřeného počtu návštěvníků považuje oba typy přednášek za realizovatelné.

Zatímco ostatní respondenti hovoří o technických problémech, které mohou během přednášky nastat, přednášející pojmenovává spíše vlastní technické řešení online přednášení, na kterém by se ještě dalo zapracovat. To svědčí o bohatých zkušenostech přednášející s přednášením online a s počítačovými programy pro vzdálenou komunikaci. Přednášející tak lépe pojmenovává, co by šlo na technickém vybavení vylepšit, co by usnadnilo její práci během online přednášky. Nejde však o doporučení, se kterými by mohli efektivně pracovat sami organizátoři přednášky či tlumočníci. Softwarové zdokonalování komunikačních programů je požadavkem spíše na vývojáře takových programů, možná apelem na navázání spolupráce organizátorů online přednášek a vývojářů.

3.5.3 Perspektiva tlumočnic

Komunikace s oběma tlumočnicemi probíhala pomocí internetového chatu. Odpovědi tlumočnic byly přepsány do přílohy č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi. Přepis odpovědí byl doslovný, se snahou o minimální formální úpravy. Názory tlumočnic byly zjišťovány pomocí následujících otázek.

Otázka 1: Měla jste před tlumočením zkoumané přednášky zkušenosti s tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem? Pokud ano, stručně popište, v jakém prostředí jste již mezi těmito dvěma jazyky tlumočila.

Obě tlumočnice měly před konáním zkoumané přednášky několik málo zkušeností s tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem na podobných přednáškách a na vícedenních odborných i neoborných akcích. Tlumočnice I. v některých situacích spolupracovala s neslyšícím tlumočnickem tlumočícím do mezinárodního znakového systému. Tlumočnice II. má zkušenost s tlumočením pro české neslyšící v zahraničí.

Přestože z odpovědí respondentů vyplynulo, že příležitostí pro tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem není mnoho, obě tlumočnice s takovým typem tlumočení měly několik předchozích zkušeností. To byl bezpochyby důvod k oslovení právě těchto tlumočnic koordinátorkou služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK (zadavatelkou II.). Otázkou zůstává, jaké příležitosti tlumočit mezi těmito dvěma jazyky mají tlumočníci s menšími nebo žádnými zkušenostmi, resp. jaké příležitosti pro tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem jsou mimo prostředí ÚJKN. Pro širší zmapování tlumočení mezi těmito dvěma jazyky mimo vysokoškolské prostředí by bylo třeba dalšího a podrobnějšího výzkumu.

Otázka 2: Popište, jak jste se dostala k tlumočení zkoumané přednášky (kdo tlumočení poptával, jak probíhal proces zadání zakázky apod.).

Obě tlumočnice oslovila koordinátorka služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK na základě předchozích zkušeností a předchozí spolupráce.

Způsob kontaktování tlumočnic a vzájemné komunikace potvrdily také obě zadavatelky tlumočení. Je patrné, že bezproblémová komunikace mezi jednotlivými aktéry je základem úspěšné spolupráce a předpokladem pro pořádání dalších přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, pro nabývání nových zkušeností a pro zkvalitňování tlumočení mezi těmito dvěma jazyky. Stále je však třeba mít na paměti, že v českém prostředí je velmi málo tlumočnicků kompetentních v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Stává se, že jakmile tlumočnicka jednou přijme a absolvuje

podobnou zakázku, nevědomky se v očích organizátorů stane odborníkem na tlumočení těchto dvou jazyků, přestože mohlo jít o tlumočnickou první zkušenost s tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. I tato jediná zkušenost však tlumočnicka odlišuje od většiny českých tlumočnicků znakového jazyka, kteří tuto zkušenost nemají.

Otázka 3: Uvažovalo se při zadávání tlumočnické zakázky o tlumočení do mluvené češtiny a do českého znakového jazyka, nebo se hned počítalo s variantou angličtina – český znakový jazyk?

Tlumočnice uvedly, že už při zadávání tlumočnické zakázky bylo počítáno s tlumočením přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Tlumočnice II. doplnila, že „*koordinátorka přednášek pro veřejnost (zadavatelka I., pozn. aut.) chtěla tento typ tlumočení na FF UK hodně podpořit, protože v zahraničí je to běžná praxe*“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XI).

Tlumočnice II. potvrdila odpověď zadavatelek tlumočení, že požadavek na přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem byl první podmínkou při poptávání tlumočnic. O jiných možnostech řešení tlumočnické situace se tak zřejmě ani neuvažovalo. V odpovědích respondentů opět zaznívá potřeba vytváření pracovních příležitostí pro tlumočnický angličtiny a českého znakového jazyka.

Otázka 4: Jak hodnotíte náročnost přípravy na tlumočení této přednášky ve srovnání s Vašimi předchozími zkušenostmi s tlumočením.

Tlumočnice I. považuje přípravu na tlumočení zkoumané přednášky za náročnější než přípravu na tlumočení mezi češtinou a českým znakovým jazykem. Důvodem vyšší náročnosti je především odlišná terminologie: „*Terminologii si musím připravit v obou jazycích a uložit si ji do aktivní složky paměti, kdybych při tlumočení potřebovala mluvit anglicky*“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XI). Samozřejmě nejde jen o terminologii, ale také o jazyky, ve kterých se tlumočí: „*Při přípravě se setkávám s novými koncepty a informacemi (stejně jako při přípravě na tlumočení z češtiny), ale i se známými koncepty a informacemi, které jsou označeny neznámými termíny, případně jsou používány v nových kontextech*“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XI). Tlumočnice II.

dodala, že s přibývajícimi zkušenostmi s tlumočením podobných přednášek je příprava snazší a klidnější.

Kromě odlišné terminologie v cizím mluveném jazyce, o které hovoří tlumočnice I., je hlavním důvodem náročnosti přípravy na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem málo příležitostí pro takové tlumočení, tedy i málo zkušeností s tlumočením podobného formátu. Podle tlumočnice II. se náročnost přípravy snižuje s přibývajícimi zkušenostmi. Lze předpokládat, že s rostoucí poptávkou po tlumočnicích mezi angličtinou a českým znakovým jazykem bude přibývat takových tlumočnicků, bude se zvyšovat jejich kvalita a tím pro ně bude komfortnější a snazší připravovat se na zakázky podobného charakteru. Lepší a komfortnější příprava by byla možná v tlumočnickém týmu složeném z více tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka.

Otázka 5: Na jaké problémy jste narážely během přípravy na tlumočení? Jak jste problémy řešily? Co bylo během přípravy nejtěžší?

Podle tlumočnice I. byla hlavním specifikem přednášky její terminologická bohatost. Obě tlumočnice se během přípravy seznamovaly s odborným tématem a připravovaly si možný převod odborných termínů do českého znakového jazyka: „*Taková příprava je samozřejmá, ale celkem pracná. Na některé nejasnosti jsme se mohly zeptat přednášející před samotnou přednáškou*“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XII).

Tlumočnice si v odpovědi na tuto otázku opět pochvalují spolupráci se zadavatelkami tlumočení a se zahraniční přednášející, kladně hodnotí vzájemnou komunikaci. Výhodou byla možnost doptat se přednášející na některé nejasnosti před konáním přednášky pomocí internetového videohovoru. Všechny strany podílející se na přípravě tlumočené přednášky zjevně pracovaly se stejným cílem: zajistit hladký průběh přednášky a předat neslyšícím i slyšícím návštěvníkům co nejvíce informací. Vytyčení a uvědomění si společného cíle je dalším z předpokladů pro pořádání přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem a pro úspěšnou spolupráci všeobecně.

Otázka 6: Na jaké problémy jste narážely během konání přednášky a jak jste je řešily? Co bylo během konání přednášky nejtěžší?

Obě tlumočnice zmínily občasné problémy s porozuměním zdrojovému textu. Řešením byla spolupráce aktivní tlumočnice s pasivní tlumočnicí. V případě, že zdrojovému textu nerozuměla ani jedna tlumočnice, obrátily se na koordinátorku přednášek pro veřejnost (zadavatelku I). Ta buď napověděla, nebo požádala přednášející o vysvětlení nebo zopakování informace. Tlumočnice II. dodala, že ona sama komunikaci občas „zastavila a upřesnila si informace“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XII). Zároveň poukázala na občasné výpadky přenosu zvuku a videa, které při tlumočení z angličtiny ztěžovaly porozumění.

Technické obtíže, které zmínila většina respondentů, byly způsobeny změnou místnosti konání přednášky na poslední chvíli a nízkou kvalitou připojení k internetu. Takové okolnosti tlumočnice nemohly ovlivnit, ale musely s nimi pracovat, reagovat na občasné problémy s porozuměním přednášející. V odpovědi na tuto otázku tlumočnice potvrdily, že zásah zadavatelky I. do tlumočení proběhl až ve chvíli, kdy ji tlumočnice požádaly o pomoc. Přesto takový zásah může narušit plynulost přednášky a může být negativně vnímán publikem, tlumočnice mohou v očích neslyšících návštěvníků ztrácet na profesionalitě a na kvalitě. V případě častějšího napovídání třetí stranou, tedy osobou mimo tlumočnický tým, může být narušena plynulost a pohotovost spolupráce aktivní a pasivní tlumočnice, tlumočnice se mohou začít až příliš spoléhat na pomoc ostatních.

Otázka 7: Jak jste spokojena s volbou tohoto typu tlumočení? Bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, nebo byste navrhovala jiné řešení?

Tlumočnice I. označila zvolené tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem za nejvhodnější řešení. Tlumočení z angličtiny do češtiny a následně do českého znakového jazyka považuje za „zdlouhavé a těžkopádné“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XII). Připouští, že kvalita tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem by mohla být vyšší. Tlumočnice II. by si v téže situaci „dokázala představit i kombinaci tlumočení z angličtiny do češtiny a z češtiny do českého znakového jazyka“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XIII). Podle ní má každá z variant své výhody a nevýhody.

V odpovědích tlumočnic na tuto otázku můžeme pozorovat rozdílné názory na možnost tlumočení z angličtiny do češtiny a následně z češtiny do českého znakového jazyka. Zatímco tlumočnice I. takový typ tlumočení označila za zdoluhavý a těžkopádný, tlumočnice II. připouští, že každá z možností tlumočení má svá pro a proti. Zřejmě by se nebránila ani tlumočení za účasti češtiny. Takový typ tlumočení připouští i neslyšící návštěvník I., který navrhl využití týmového tlumočení (tlumočnick angličtiny a češtiny a tlumočnick češtiny a českého znakového jazyka). Z odpovědí respondentů vyplynulo, že pro porovnání jednotlivých typů tlumočení by bylo třeba za stejných podmínek vyzkoušet všechny možnosti.

Otázka 8: Pokud byste v budoucnu měla možnost podílet se na obdobném typu přednášky, co byste změnila ve způsobu přípravy, provedení a následného hodnocení tlumočení?

Tlumočnice I. by preferovala tlumočenou přednášku, kdy je přednášející fyzicky přítomen. Tlumočnice II. by při případném tlumočení online přednášky doporučila co nejkvalitnější technické zajištění. Poukázala také na potřebu vzdělávání tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka: „*Takové vzdělání v České republice v současnosti chybí*“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XIII).

Přednášku, kdy je přednášející fyzicky přítomen, by uvítala většina respondentů. Připustili však, že online přednáška je mnohdy jedinou možností představit publiku zahraničního odborníka. Odpověď tlumočnice II. zdůrazňující potřebu vzdělávání tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka se shoduje s odpovědí zadavatelky I. na tutéž otázku. Opět zde zaznívá zřejmě nejdůležitější výstup vedených rozhovorů, tedy potřeba budoucího vzdělávání takových tlumočnicků, zajištění jejich tréninku a vytvoření pracovních příležitostí, vytvoření poptávky po tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

Otázka 9: Jak hodnotíte celkový dojem tlumočené přednášky? Byl podle Vás naplněn cíl přednášky?

Obě tlumočnice doufají, že byl cíl přednášky naplněn, a doplnily, že to ze své pozice tlumočnicka nemohou plně posoudit: „*Dokážu jen posoudit, zda jsem dokázala rozklíčovat zdrojový text...analyzovat a přeložit sdělení do cílového jazyka*“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XIII).

Naplnění cíle přednášky je společnou snahou organizátorů tlumočené přednášky, přednášejícího i tlumočnicků. Zajištění hladkého průběhu celé tlumočnické situace a řešení případných problémů je cesta k naplnění společného cíle, tedy předání informací publiku.

Otázka 10: Na základě vlastních zkušeností popište výhody a nevýhody online tlumočení, porovnejte s tlumočením, kdy je přednášející fyzicky přítomen.

Obě tlumočnice považují za hlavní nevýhodu přednášky tlumočené online menší pružnost komunikace tlumočnicka s přednášejícím: „*Kdyby byl přednášející fyzicky přítomný, stál by kousek od tlumočnicka, který by se mohl v jedné vteřině doptat na to, čemu nerozuměl, a pokračovat v tlumočení*“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XIV). U přednášky, kdy je přednášející fyzicky přítomný, odpadnou starosti s řešením techniky a připojení k internetu. „*Celkově je takové tlumočení přirozenější, mohu zohlednit neverbální projevy mluvčího, jeho mimiku a pohyby*“ (viz příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi, str. XIV).

Je samozřejmé, že každá ze zainteresovaných stran na tlumočnickou situaci nahlíží ze své perspektivy, z pohledu své profese nebo role v dané situaci. Zatímco zadavatelky tlumočnické zakázky na pořádání online přednášek nahlížejí z hlediska organizace, logistiky a pedagogického působení na studenty, snahou tlumočnic je především smysluplně předat všechny informace. Fyzická přítomnost přednášejícího by pochopitelně usnadnila tlumočnickou práci, zlepšila by porozumění a tlumočnice by věrněji předaly sdělení ze zdrojového jazyka.

3.5.4 Perspektiva návštěvníků přednášky

3.5.4.1 Neslyšící návštěvníci

Neslyšící návštěvníci byli dotazováni pomocí internetového videohovoru, který byl s jejich souhlasem zaznamenán a autorem práce následně přeložen do psané češtiny. Pro budoucí

výzkum by bylo vhodné přizvat k rozhovorům dalšího tlumočnicka znalého zkoumané problematiky, aby tazateli neunikly žádné informace. Přeložené odpovědi neslyšících návštěvníků byly zaznamenány do přílohy č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky. Cílem překladu a přepisu odpovědí byl minimální významový posun, autor se snažil především o formální úpravy. Názory neslyšících návštěvníků byly zjišťovány pomocí následujících otázek.

Otázka 1: Navštívil jste před zkoumanou přednáškou jinou přednášku tlumočenou z angličtiny do českého znakového jazyka? Pokud ano, stručně popište, o jakou přednášku se jednalo, jaká byla její specifika.

Předchozí zkušenosti s podobnými přednáškami se u neslyšících návštěvníků liší. Neslyšící návštěvníci I. a III. se už dříve zúčastnili přednášky tlumočené z angličtiny do českého znakového jazyka, pro neslyšícího návštěvníka II. byla zkoumaná přednáška první zkušeností s tímto typem tlumočení na vysoké škole. Neslyšící návštěvník III. dodal, že *„přenos videa tehdy vypadal, zasekával se, proto museli tlumočníci a organizátoři neustále žádat přednášející o zopakování informace, což přednášku velmi zdržovalo“* (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XV).

Dva ze tří neslyšících návštěvníků potvrdili odpověď zadavatelky I., že přednáška podobného formátu na ÚJKN proběhla už před zkoumanou přednáškou. Podle jedné slyšící návštěvnice však tlumočení probíhalo zvlášť konsektivně mezi angličtinou a češtinou a zvlášť simultánně mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Důvodem různosti odpovědí jednotlivých respondentů může být fakt, že od popisované přednášky uplynula již delší doba a respondenti si přesně nepamatovali, jaký typ tlumočení byl při přednášce využit. Přestože někteří neslyšící návštěvníci měli předchozí zkušenost s tímto typem tlumočení, lze říci, že neslyšící studenti vysokých škol mají stále málo příležitostí zúčastnit se akcí tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

Otázka 2: Vznikly podle Vás během konání přednášky nějaké problematické situace nebo jazykové překážky? Jak je organizátoři a tlumočníci řešili?

Neslyšící návštěvníci I. a II. zmínili především technické problémy spojené s nekvalitním připojením k internetu a vypadávajícím přenosem videa. Tlumočení podle všech neslyšících návštěvníků proběhlo v pořádku, neslyšící návštěvník I. doplnil: „...*občas se tlumočnice musely ptát přednášející, protože jí dobře nerozuměly. To narušovalo plynulost přednášky*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XVI).

Na doptávání se přednášející poukázaly také dotazované slyšící návštěvnice a tlumočnice. Podle slyšících návštěvnic bylo neporozumění zdrojovému textu způsobeno právě výpadky videohovoru s přednášející. Je zajímavé, že návštěvníci přednášky nezaznamenali zadavatelkami a tlumočnicemi zmiňovaný zásah zadavatelky I. do tlumočení. Náповěda tlumočnic, ač nestandardní, zřejmě nenarušila proces tlumočení. Přesto neslyšící zaznamenali nejistotu tlumočnic v některých tlumočených pasážích a poukázali na narušení plynulosti přednášky. Pro budoucí přednášky a pro tlumočení znakových jazyků obecně je tato zpětná vazba neslyšících návštěvníků velmi důležitá, protože zdůrazňuje detaily, na které se tlumočníci mohou v budoucnu zaměřit.

Otázka 3: Jak jste spokojen s volbou tohoto typu tlumočení? Bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, nebo byste navrhoval jiné řešení? Svou odpověď zdůvodněte a vysvětlete.

Názory neslyšících tlumočnicků na nejvhodnější tlumočnické řešení se liší. Neslyšící návštěvníci II. a III. považují tlumočení přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem za nejvhodnější především z důvodu časové úspory. Kombinaci konsekutivního tlumočení angličtina – čeština a simultánního tlumočení čeština – český znakový jazyk označují za zdlouhavý proces. Další důvod uvedl neslyšící návštěvník III.: „*Tlumočnick mluvených jazyků často nemá znalosti o kultuře neslyšících, což se odráží na jeho interpretaci zdrojového sdělení*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XVII). Neslyšící návštěvník I. naopak navrhl využít tlumočení v týmu složeném z tlumočnicka angličtiny a češtiny a tlumočnicka češtiny a českého znakového jazyka. Přímé tlumočení z angličtiny do českého znakového jazyka považuje za psychicky náročné: „*Při takovém tlumočení pak může docházet k většímu úniku informací a k odchýlkám od zdrojového sdělení*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XVII).

Zatímco organizátorky, přednášející i tlumočnice považují zvolený typ tlumočení za nejvhodnější (přestože připouští i jiné varianty), názory neslyšících i slyšících návštěvníků přednášky na vhodný typ tlumočení se liší. Jejich názory mohou být ovlivněny předchozími zkušenostmi s podobnými přednáškami, v minulosti mohli být spokojeni s přímým tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, mohli být spokojeni i s jiným typem, např. se zmiňovaným tlumočením z angličtiny do češtiny a následně z češtiny do českého znakového jazyka. Na obhajobu zvoleného typu tlumočení zmiňují neslyšící návštěvníci časovou úsporu a tlumočnickovu znalost kultury neslyšících. Negativem takového tlumočení je větší únik informací. Rozhovory ukázaly, že spokojenost organizátorů a tlumočnicků se zvoleným typem a s průběhem tlumočení nemusí vždy znamenat spokojenost návštěvníků přednášky, příjemců cílového sdělení. Pro širší povědomí neslyšících a slyšících návštěvníků o tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem by bylo třeba důkladného průzkumu. Tématy takového průzkumu by mohla být problematika porozumění tlumočeným textům u neslyšících lidí, případně porovnání různých typů tlumočení (konsekutivního, simultánního, za účasti češtiny, bez účasti češtiny) a jejich vlivu na porozumění neslyšícími.

Otázka 4: Pokud byste v budoucnu měl možnost navštívit obdobný typ přednášky, co byste organizátorům a tlumočnickům doporučil nebo poradil?

Odpovědi na tuto otázku souvisí s odpověďmi na otázku předchozí. Neslyšící návštěvník II. by při konání podobné přednášky nebo konference opět uvítal tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Neslyšící návštěvník III. by tlumočnickům doporučil pečlivou přípravu. Neslyšící návštěvník I. by naopak doporučoval využít spolupráce tlumočnicka angličtiny a češtiny a tlumočnicka češtiny a českého znakového jazyka. Pro tlumočení odborných přednášek zdůrazňuje potřebu poptávat profesionální tlumočnický: „*Přál bych si, aby docházelo k co nejmenšímu úniku informací během tlumočení*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XIX). Připouští, že v případě dostatečných tlumočnickových kompetencí v angličtině i v českém znakovém jazyce je možné tlumočit přímo mezi těmito dvěma jazyky.

Neslyšící návštěvník I. uvedl zajímavé doporučení poptávat pro podobné přednášky profesionální tlumočníky. Je pochopitelné, že zkušený tlumočník sdělení převede lépe a přesněji než začátečník. Je však otázkou, kde by se měli začínající tlumočníci angličtiny a českého znakového jazyka trénovat. Podle odpovědí zadavatelek tlumočení totiž moc příležitostí pro tlumočení mezi těmito jazyky není. I tato doporučení by bylo vhodné zmapovat v budoucích výzkumech, jejichž zaměření by mělo být především na hodnocení kvality tlumočení neslyšícími klienty, na názory na různé typy tlumočení a jejich kvalitu v českém prostředí nebo na cílené vzdělávání neslyšících osob.

Otázka 5: Jak hodnotíte celkový dojem tlumočené přednášky? Byl podle Vás naplněn cíl přednášky?

Podle neslyšících návštěvníků byl cíl přednášky, tedy předat publiku zajímavé poznatky z jejich oboru, resp. z oboru zkoumání přednášející, naplněn. Téma přednášky bylo zajímavé, tlumočení proběhlo bez větších komplikací. Podle neslyšícího návštěvníka I. byl ve výhodě ten návštěvník, „*kteřý uměl dobře anglicky a předem se seznámil s tématem přednášky*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XX).

Neslyšící návštěvník I. poukázal na výhodu předchozí znalosti tématu a znalosti psané angličtiny. Zdá se, že simultánní přepis do psané angličtiny byl oporou jak slyšícím, tak neslyšícím návštěvníkům přednášky. Je možné, že přepis do češtiny by pomohl celkovému porozumění více, takový přepis je však bez tlumočení do češtiny nemožný. Dalším faktorem ovlivňujícím výsledek tlumočení a porozumění tlumočenému projevu je důkladnost přípravy tlumočnicků. I tu ve svých odpovědích zmiňují neslyšící návštěvníci, kteří samozřejmě nevidí do procesu přípravy tlumočnicků, vidí pouze výsledný produkt, který je však mírou přípravy ovlivněn a má tak vliv i na porozumění neslyšících tlumočenému projevu. Jak přesně se výsledek tlumočnické přípravy projevuje na porozumění neslyšících tlumočenému projevu, je otázkou, kterou by se bezpochyby mohly zabývat budoucí výzkumy.

Otázka 6: Na základě vlastních zkušeností popište výhody a nevýhody online tlumočení, porovnejte s tlumočením, kdy je přednášející fyzicky přítomen.

Neslyšící návštěvník II. uvedl jako výhodu online tlumočení možnost uspořádat přednášku odborníka, který nemůže být fyzicky přítomen. Podle všech neslyšících návštěvníků jsou nevýhodou online tlumočení technické překážky, které omezují plynulost přednášky. Jako výhodu tlumočení, kdy je přednášející fyzicky přítomen, vidí neslyšící návštěvníci větší možnost interakce přednášejícího s publikem: „*U takové přednášky se mohu osobně setkat s přednášejícím, přednášející a návštěvníci na sebe mohou pružněji reagovat, přednášející se může individuálně věnovat návštěvníkům, může uvádět různé příklady apod.*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XXI).

Neslyšící návštěvníci se shodli se svými slyšícími kolegy a se zadavatelkami tlumočení na tom, že online přednáška je dobrou možností pozvat zahraničního odborníka. Zajímavý je názor neslyšících na osobní kontakt publika a přednášejícího. Osobní kontakt a přímá komunikace jsou pro znakové jazyky charakteristické. Neslyšící návštěvníci povahu komunikace ve znakovém jazyce reflektují. Přestože by i taková interakce probíhala prostřednictvím tlumočnicka, pro neslyšící návštěvníky by tato situace byla přehlednější, umožňovala by jim osobní kontakt s přednášejícím.

Otázka 7: Jak jste, na základě svých předešlých zkušeností s tlumočením, spokojeni se zajišťováním tlumočení pro situace, kdy je mluvčí uživatelem jiného jazyka než mluvené češtiny?

Neslyšící návštěvník I. má zkušenosti spíše s přednáškami pro neslyšící bez potřeby tlumočení. Neslyšící návštěvníci II. a III. mají zkušenosti s tlumočením z angličtiny do cizích znakových jazyků (především do amerického znakového jazyka, britského znakového jazyka a německého znakového jazyka), do mezinárodního znakového systému a do českého znakového jazyka. S tlumočením mezi výše vypsány jazyky byli spokojeni: „*oceňoval jsem spolupráci tlumočnicků mezi sebou a spolupráci s přednášejícími*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XXII).

Zkušenosti s tlumočením zahraničního mluvčího se u neslyšících návštěvníků liší. Každý z návštěvníků byl účasten jiné tlumočnické situace, proto není možné zobecnit jejich spokojenost s tlumočením, nelze obecně popsat názor neslyšících na tlumočení z cizího mluveného jazyka. Z odpovědí neslyšících návštěvníků však vyplývá, že neslyšící lidé mají

obecně více zkušeností s tlumočením z angličtiny do jiných znakových jazyků, než mají slyšící lidé.

3.5.4.2 Slyšící návštěvnice

Komunikace se slyšícími návštěvnicemi přednášky probíhala pomocí internetového chatu a emailové korespondence mezi návštěvnicemi a tazatelem v mluvené češtině. Odpovědi slyšících návštěvnic byly zaznamenány do přílohy č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky. Názory slyšících návštěvnic byly zjišťovány pomocí následujících otázek.

Otázka 1: Navštívila jste před zkoumanou přednáškou jinou přednášku tlumočenou z angličtiny do českého znakového jazyka? Pokud ano, stručně popište, o jakou přednášku se jednalo, jaká byla její specifika.

Předchozí zkušenosti slyšících návštěvnic s podobnými přednáškami tlumočenými z angličtiny do českého znakového jazyka se liší. Slyšící návštěvnice IV. se dříve s podobnou tlumočnickou situací na online přednášce nesetkala. Slyšící návštěvnice I. a II. navštívily online přednášku americké lingvistky na FF UK. Slyšící návštěvnice II. k této tlumočnické situaci doplnila, že „*probíhalo zvlášť konsekutivní tlumočení angličtina – čeština a zvlášť simultánní tlumočení angličtina – český znakový jazyk*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XV). S tímto systémem tlumočení se slyšící návštěvnice II. a III. setkaly také u přednášky amerického tlumočnicka znakového jazyka osobně přednášejícího na FF UK.

Slyšící návštěvnice II. hovořila o předchozí zkušenosti s přednáškou na FF UK, kde probíhalo konsekutivní tlumočení mezi angličtinou a češtinou a zvlášť simultánní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Neslyšící návštěvníci však pochopitelně zmiňovali pouze simultánní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. To potvrdila i zadavatelka I. Zkoumaný typ tlumočení podle odpovědí slyšících respondentů stále není běžnou součástí studia na vysoké škole a odborných přednášek. Přestože slyšící návštěvnice mají nějaké zkušenosti s návštěvou přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, příležitostí pro návštěvu takových přednášek nebylo v době provádění výzkumu mnoho.

Otázka 2: Vznikly podle Vás během konání přednášky nějaké problematické situace nebo jazykové překážky? Jak je organizátoři a tlumočníci řešili?

Slyšící návštěvnice II., III. a IV. poukázaly na technické problémy spojené s nízkou kvalitou videohovoru s přednášející, které způsobovaly publiku i tlumočnicím horší porozumění. Tlumočnice tyto komplikace řešily zastavováním přednášející a doptáváním se. Za jazykovou překážku označily slyšící návštěvnice II. a III. absenci tlumočení do češtiny: „Protože jsem tehdy nebyla dostatečně kompetentní v angličtině a v českém znakovém jazyce, ...měla jsem problémy s porozuměním“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XVII).

Slyšící návštěvnice, stejně jako většina respondentů, poukázaly na technické obtíže. Při popisu těchto problémů uvažují také o jejich dopadu na proces tlumočení. Zajímavým poznatkem je nespokojenost některých slyšících návštěvnic s tlumočením bez účasti češtiny. Je pochopitelné, že pro nové studenty ÚJKN mohla být situace náročná vzhledem k vedení a tlumočení přednášky ve dvou pro slyšící studenty cizích jazycích. Lze předpokládat, že s přibývajícimi kompetencemi slyšících studentů v českém znakovém jazyce se bude zvyšovat jejich orientace v situaci, kde probíhá tlumočení mezi dvěma cizími jazyky.

Otázka 3: Jak jste spokojena s volbou tohoto typu tlumočení? Bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, nebo byste navrhovala jiné řešení? Svou odpověď zdůvodněte a vysvětlete.

Odpovědi na tuto otázku se mezi slyšícími návštěvnicemi liší. Slyšící návštěvnice II. i přes problémy s porozuměním považuje přímé tlumočení z angličtiny do českého znakového jazyka za nejvhodnější řešení. Slyšící návštěvnice I. a III. doporučily k simultánnímu tlumočení z angličtiny do českého znakového jazyka přidat konsekutivní nebo simultánní tlumočení z angličtiny do češtiny, především vzhledem k jejich nedostatečným kompetencím v pracovních jazycích. Slyšící návštěvnice IV. navrhla řešení v podobě konsekutivního tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem bez tlumočení do češtiny. Toto řešení vidí jako méně stresující a snadnější pro převod sdělení do cílového jazyka. Podle slyšící návštěvnice IV. tento způsob nabízí „více prostoru pro napovídání

aktivnímu tlumočnickovi...nedochází k úniku nových informací“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XVIII).

Odpovědi slyšících i neslyšících návštěvníků poukazují na různé zkušenosti s podobnými přednáškami a různou mírou orientace ve zkoumané přednášce. Někteří rodilí mluvčí češtiny by zřejmě uvítali jakýkoliv typ tlumočení do češtiny. Za zajímavý lze považovat návrh na konsekutivní tlumočení z angličtiny do českého znakového jazyka, které by v dané situaci bylo (na úkor větší časové prodlevy) formulačně kvalitnější a pro návštěvníky přednášky příjemnější a snazší na porozumění. Současní slyšící studenti ÚJKN nemají dostatečnou kompetenci v českém znakovém jazyce a v angličtině, s čímž je při pořádání podobných akcí nutno počítat. Přednáška by měla mít dostatečný přínos pro všechny návštěvníky.

Otázka 4: Pokud byste v budoucnu měla možnost navštívit obdobný typ přednášky, co byste organizátorům a tlumočnickům doporučila nebo poradila?

Slyšící návštěvnice I. a III. zopakovaly návrh na zahrnutí češtiny mezi tlumočené jazyky u podobných přednášek z důvodu nedostatečných kompetencí některých slyšících studentů v angličtině a v českém znakovém jazyce. Slyšící návštěvnice II. by budoucím organizátorům a tlumočnickům doporučila především *„konzultaci s někým, kdo podobnou přednášku už organizoval a tlumočil, kdo má potřebné zkušenosti“* (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XIX). Slyšící návštěvnice IV. zdůraznila, aby organizátoři a tlumočníci volili typ tlumočení, *„který považují za nejvhodnější pro danou situaci a pro ně samé“* (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XX).

Přestože by některé slyšící návštěvnice uvítaly zahrnutí češtiny mezi tlumočené jazyky, spoléhají na budoucí organizátory a věří, že zvolí takové tlumočení, které bude pro konkrétní situaci nejvhodnější. V odpovědích respondentů tak zaznívá nový poznatek, kterým je důvěra publika ve schopnosti a rozhodnutí zadavatelů tlumočení a tlumočnicků. Tento komentář je možné považovat za skrytou námitku, že by se organizátoři tlumočených přednášek měli zajímat o preference všech zúčastněných osob, nejen o preference přednášející a neslyšících návštěvníků. I přes tuto námitku návštěvnice důvěřují organizátorům přednášky, věří, že se zachovají nejlépe pro konkrétní situaci.

Otázka 5: Jak hodnotíte celkový dojem tlumočené přednášky? Byl podle Vás naplněn cíl přednášky?

Slyšící návštěvnice považují cíl přednášky za naplněný. Slyšící návštěvnice II. doplnila vlastní názor na situaci: „*osobně si myslím, že přítomní neslyšící studenti a učitelé získali díky tlumočení do českého znakového jazyka více informací, než kolik pochytili slyšící návštěvníci z cizího jazyka*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XX).

Zatímco neslyšící návštěvníci měli možnost hodnotit porozumění tlumočnicím a kvalitu tlumočení z angličtiny do českého znakového jazyka, slyšící návštěvnice hodnotily především celkové porozumění dané situaci. Rozdílné odpovědi jsou dané rozdílnými zkušenostmi slyšících a neslyšících návštěvníků. Neslyšící lidé jsou zvyklí přijímat tlumočené sdělení, s tlumočením se setkávají denně v různých situacích, mají s ním bohaté zkušenosti. Mohou tak lépe hodnotit kvalitu tlumočení, na kterou se slyšící návštěvníci vzhledem k menším zkušenostem příliš nezaměřují.

Otázka 6: Na základě vlastních zkušeností popište výhody a nevýhody online tlumočení, porovnejte s tlumočením, kdy je přednášející fyzicky přítomen.

Jako hlavní nevýhodu online tlumočení označily slyšící návštěvnice technické problémy, které se mohou při online přednáškách objevit. Slyšící návštěvnice IV. doplnila, že pro tlumočnický je online přednáška náročná z hlediska porozumění přednášejícímu a z hlediska jazykové přípravy: „*Při online tlumočení je vždy hůře rozumět a lze hůře zastavit mluvčího*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XXII). Slyšící návštěvnice II. připouští, že online přednášky „*jsou skvělou příležitostí pro seznámení se s odborníky, kteří nemohou přijet přednášet do Prahy*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XXI).

Slyšící návštěvnice se shodly se svými neslyšícími kolegy a se zadavatelkami tlumočení na tom, že online přednáška umožňuje pozvat zahraničního odborníka, pro kterého není technicky možné přijet přednášet osobně. Online přednášku tak považují za vhodný kompromis. Zatímco neslyšící návštěvníci na tuto otázku odpovídali především z pohledu interakce publika a přednášejícího, slyšící návštěvnice o online přednáškách uvažují také

z tlumočnického hlediska. Důvodem může být fakt, že všechny slyšící návštěvnice se v rámci svého studia na ÚJKN specializovaly na tlumočení českého znakového jazyka, a přestože mají málo vlastních zkušeností s tlumočením, málo příležitostí zažít tlumočení z pohledu klienta, díky absolvování úvodních předmětů ÚJKN se učí uvažovat o tlumočení a o specifických tlumočnických situacích.

Otázka 7: Jak jste, na základě svých předešlých zkušeností s tlumočením, spokojena se zajišťováním tlumočení pro situace, kdy je mluvčí uživatelem jiného jazyka než mluvené češtiny?

Zkušenosti s tlumočnickými situacemi popsány v otázce 7 se u slyšících návštěvnic liší. Slyšící návštěvnice III. a IV. byly v takových situacích vždy spokojené. Podle zkušeností slyšící návštěvnice IV. byli tlumočníci, kteří tlumočili projev uživatele cizího mluveného nebo znakového jazyka, profesionálové, „*věděli, co dělají, byli připraveni*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XXIII). Slyšící návštěvnice II. popsala zkušenost s tlumočením z amerického znakového jazyka do českého znakového jazyka neslyšícím tlumočnickem neprofesionálem: „*výsledek tlumočení byl jakýsi mix českého znakového jazyka, mezinárodního znakového systému a slovenského znakového jazyka*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XXIII).

Odpovědi slyšících návštěvnic na tuto otázku se shodují s doporučeními neslyšících návštěvníků, aby byli na podobné tlumočnické zakázky poptávání profesionální tlumočníci s dostatečnými kompetencemi ve zdrojovém i cílovém jazyce tlumočení. Tento požadavek je pochopitelný, je ale třeba poptávat i začínající tlumočníky angličtiny a českého znakového jazyka, nejlépe v týmu se zkušenějšími kolegy. Tito tlumočníci by však měli před přijetím podobné zakázky projít kurzem teorie tlumočení mezi dvěma cizími jazyky, měli by mít za sebou trénink takového tlumočení. Poptáváním tlumočnicků pro podobné zakázky se vytvoří pracovní příležitosti, kde si začínající i zkušení tlumočníci mohou zdokonalovat znalosti a dovednosti získané předchozím tréninkem. Vytvoření systematického vzdělávání tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka a více pracovních příležitostí povede ke zdokonalování tlumočnických výkonů a ke zlepšení situace v tlumočení mezi těmito dvěma jazyky.

3.6 Diskuze nad výsledky výzkumu

Odpovědi jednotlivých respondentů na otevřené otázky ve strukturovaných rozhovorech tohoto kvalitativního výzkumu pomohly nahlédnout do procesu přípravy, organizace, vedení, tlumočení a samotného konání zkoumané online přednášky zahraniční lingvistky znakových jazyků, tuto situaci zhodnotit a vyvodit z ní obecnější závěry a doporučení do budoucna. Tento vhléd zároveň poskytl podklady pro zodpovězení výzkumných otázek, které si tato bakalářská práce položila, a pro popis současné situace v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí.

3.6.1 Zkušenosti respondentů s organizací, vedením, tlumočením a navštěvováním přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem

Respondenti mají dle odpovědí v rozhovorech různé zkušenosti s přednáškami tlumočenými mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Více zkušeností popsala zahraniční přednášející, méně pak organizátorky přednášek na ÚJKN, tlumočnice a návštěvníci přednášky. Pro shrnutí lze říci, že přestože má většina respondentů nějaké zkušenosti s těmito přednáškami, všeobecně mají respondenti málo zkušeností s organizací, vedením, tlumočením a navštěvováním přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Celkový nedostatek zkušeností s těmito přednáškami a tlumočnickými situacemi podporuje fakt, že zkoumaná tlumočnická situace prezentuje stále nový koncept a představuje velkou výzvu pro všechny zainteresované organizátory, přednášející i tlumočníky.

Pro správné pochopení interpretace výsledků výzkumu je třeba mít na paměti, že je tato práce pouze výzkumnou sondou do jedné konkrétní tlumočnické situace. Výstupy z vedených rozhovorů tak nelze generalizovat, pro obecnější pohled by bylo třeba zmapovat i tlumočnické situace mimo FF UK a mimo vysokoškolskou půdu (např. v oblasti konferenčního tlumočení). Kromě vysokoškolských přednášek by bylo přínosné prozkoumat situaci v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem na odborných konferencích, na mezinárodních setkáních neslyšících odborníků i laické neslyšící veřejnosti. Po provedení takového výzkumu by bylo možné zobecnit míru zkušeností neslyšících s tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

3.6.2 Problémy spojené s organizací, vedením, zadáváním tlumočení, přípravou na tlumočení, tlumočením a samotným průběhem přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem

Jednotliví účastníci zkoumané tlumočnické situace poukázali na různé problémy související s přednáškami tlumočenými mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Mezi tyto problémy lze na základě výzkumu řadit nedostatek tlumočnicků kompetentních pro tlumočení mezi těmito dvěma jazyky, neexistenci systematického vzdělávání tlumočnicků v oblasti tlumočení mezi dvěma cizími jazyky, terminologickou a jazykovou náročnost přípravy na tlumočení mezi těmito dvěma jazyky nebo technické komplikace během konání online přednášky (ty pak pro tlumočnice způsobují problémy s porozuměním zdrojovému textu a doptávání se).

Z výše nastíněných příkladů vyplývá, že každá strana tlumočnické situace naráží před konáním a během konání přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem na různé problémy. Pro zkvalitnění průběhu podobných tlumočených situací by bylo vhodné inspirovat se v zahraničí, především na mezinárodních setkáních, oslovit zahraniční experty, přednášející a tlumočnický, kteří mají zkušenosti s tlumočením online přednášek tlumočených mezi dvěma cizími jazyky. Pro tlumočnický by bylo vhodné aktivně se účastnit mezinárodních tlumočnických setkání, např. Evropského fóra tlumočnicků znakového jazyka (EFSLI). Pro organizátory přednášek je potřebné přednášky dokumentovat, sledovat jejich vývoj, porovnávat je, zamýšlet se nad budoucími zlepšeními a neustále evaluovat jejich průběh, naplnění jejich cíle a jejich přínos publiku a prostředí, ve kterém jsou vedeny. Zajímavé poznatky by také mohla přinést spolupráce s Ústavem translatologie při FF UK (dále ÚTRL), který se specializuje na překlad a tlumočení mluvených jazyků, pracuje se skupinou tlumočnicků kompetentních v tlumočení angličtiny a jeho studenti mohou navštěvovat volitelný předmět Český znakový jazyk. Z těchto studentů ÚTRL by se v budoucnu mohli stát tlumočníci, kteří by rozšířili a obohatili tým tlumočnicků znakového jazyka.

3.6.3 Názor respondentů na simultánní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem

Odpovědi na některé otázky v rozhovorech ukázaly názorové rozdíly respondentů na vhodnost simultánního tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem na přednáškách zahraničních odborníků vedených v mluvené angličtině.

Nejčastějším důvodem pro volbu simultánního tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem je časová úspora (např. oproti kombinaci konsekutivního tlumočení z angličtiny do češtiny a simultánního tlumočení z češtiny do českého znakového jazyka). Je však třeba brát v úvahu psychickou náročnost takového tlumočení a možnost úniku informací nebo významového posunu při simultánním tlumočení obecně. Tlumočnick musí své pracovní jazyky ovládat na takové úrovni, aby byl schopen naplnit komunikační potřeby osob, kterým tlumočí (Čeňková, 2001). Při tlumočení mezi dvěma pro tlumočnicka cizími jazyky k tomuto naplnění nemusí dojít. Tlumočnick nemusí plně přenést všechny významy zdrojového sdělení, chybně převede ustálené slovní spojení, frázi, čímž může dojít k posunu významu sdělení v jazyce cílovém. Při simultánním tlumočení tlumočnick pracuje v časové tísní: *„tlumočnick slyší novou informaci, zatímco formuluje ještě myšlenku předchozí...Přitom podle okolností soustřeďuje více pozornosti buď na...poslech...nebo...mluvení, v závislosti na obtížnosti úseku“* (Čeňková, 1988, s. 23). V takové situaci může tlumočnick nesprávně rozložit pozornost a může mu uniknout důležitá informace. Časová úspora však zůstává hlavní předností simultánního tlumočení, a proto je při tlumočení do českého znakového jazyka často využíváno.

Někteří respondenti navrhli využití kombinace konsekutivního tlumočení z angličtiny do češtiny a simultánního tlumočení z češtiny do českého znakového jazyka. Konsekutivní tlumočení mezi angličtinou a češtinou zvolili zřejmě proto, že se s tímto typem tlumočení setkali častěji než se simultánním tlumočením mezi těmito dvěma jazyky. Za hlavní výhody tohoto řešení považují menší psychickou zátěž pro tlumočnicky, menší časovou tíseň a větší přesnost převodu informací. Je ale nutné uvědomit si časovou prodlevu, která při tak složitém tlumočnickém procesu vznikne. Přednášející musí dělat častější přednášky v projevu, který se poté může stát nesouvislým, ztrácí na plynulosti a pro publikum je náročné usouvztažňovat tlumočené myšlenky do širšího tematického celku.

Dva respondenti navrhli kompromis v podobě dvou na sobě nezávislých tlumočnických modelů – simultánního tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem a konsektivního nebo simultánního tlumočení mezi angličtinou a češtinou. Tato kombinace by podle nich měla být přínosná jak pro neslyšící, tak pro slyšící publikum. Podle respondentů by se tak vyrovnal objem informací, který by získali neslyšící i slyšící návštěvníci. Takový typ tlumočení však vyžaduje maximální míru koncentrace tlumočnicků obou jazykových kombinací (příp. tlumočnických týmů). Maximální koncentraci samozřejmě vyžaduje každá tlumočnická situace, o to více je však náročné soustředit se na svůj tlumočnický proces v momentě, kdy na stejném místě souběžně probíhá tlumočení do jiného cílového jazyka. Pro hladký průběh takového tlumočení by bylo zároveň třeba využít audiotechniky pro vyšší kvalitu simultánního tlumočení mezi dvěma mluvenými jazyky (mikrofon, tlumočnické kabiny, audiosystémy pro poslech).

Podle odpovědi jednoho respondenta by mohlo být vhodné konsektivní tlumočení přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Hlavní výhodou tohoto typu tlumočení je menší tlak na tlumočnicka „*při poslechu a zpracování zdrojového sdělení. Tlumočnick pak lépe a snáze převede sdělení do cílového jazyka*“ (viz příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky, str. XVIII). Při konsektivním tlumočení obecně jsou formulace v cílovém jazyce ucelenější a plynulejší. Pokud by si jednotlivé strany tlumočnické situace zvykly na pauzy v projevu přednášejícího během přestávek pro tlumočení, konsektivní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem by mohlo přinést největší míru porozumění a nejmenší významový posun od zdrojového sdělení.

Respondenti navrhli celkem čtyři různá tlumočnická řešení přednášky zahraničního odborníka vedené v cizím mluveném jazyce. Různorodost těchto návrhů může být způsobena odlišnými zkušenostmi jednotlivých respondentů s tlumočením a poukazuje na různost názorů zadavatelů tlumočnické zakázky, přednášejících, tlumočnicků a návštěvníků tlumočených přednášek na simultánní tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem a především na různost hledisek pro kvalitu tlumočené situace a různost účelů, které sledují jednotlivé skupiny účastníků.

3.6.4 Výhody a nevýhody organizace, vedení a tlumočení přednášek, kdy přednášející není fyzicky přítomen

Jednotliví respondenti uvedli některé výhody a nevýhody online přednášek, kdy přednášející není fyzicky přítomen.

Hlavní výhodou a hlavním důvodem pořádání online přednášek je možnost zajistit přednášku zahraničních odborníků, které není z logistických a finančních důvodů možné pozvat do České republiky. Online přednáška je tak kompromis, který s sebou přináší mnohé nevýhody, je však mnohdy jedinou možností mezinárodního kontaktu ve vysokoškolském prostředí.

S organizací, vedením a tlumočením online přednášek se pojí různé nevýhody. Těmi jsou především časté technické problémy (pomalé připojení k internetu, výpadky obrazu a zvuku videohovoru) a malá možnost interakce mezi přednášejícím a publikem, která může ovlivnit dynamiku přednášky. Neslyšící návštěvníci preferují osobní setkání s přednášejícím, komunikaci i mimo rámec přednášky, což je při online přednášce nemožné.

Přes všechny zmíněné nevýhody je důležité, aby organizátoři vytrvali a pokračovali v pořádání online přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem a tím vytvářeli poptávku po tlumočnících mezi těmito dvěma jazyky, představovali slyšícímu a neslyšícímu publiku odborníky na různá témata jejich oboru, přibližovali jim práci těchto odborníků a společně předávali publiku informace a zkušenosti.

3.6.5 Situace v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí

Odpovědi respondentů na otázky tohoto výzkumu poskytly vhled do situace v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem na českých vysokých školách. Malá výzkumná sonda pomohla odhalit některá specifika tohoto typu tlumočení, problémy, které se s ním pojí, popsala fungování online přednášek zahraničních odborníků a názory neslyšících i slyšících studentů a pedagogů na takové přednášky.

Je třeba podotknout, že se výzkum zaměřoval na jednu konkrétní tlumočnickou situaci – na přednášku zahraniční odbornice vedenou v mluvené angličtině a tlumočenou do českého

znakového jazyka. Zajímavý by byl např. širší průzkum mezi větším počtem neslyšících osob, které mají zkušenosti klienta s tlumočením mezi cizím mluveným jazykem a českým znakovým jazykem⁷. Klienti by pomocí tohoto výzkumu mohli zhodnotit kvalitu takového tlumočení v českém prostředí tlumočení znakových jazyků, resp. faktory, které ovlivňují dojem kvality tlumočení. Výsledky průzkumu by mohly sloužit nejen tlumočnickům pro samovzdělávání a cílené práci na zvyšování kvality tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, ale také širšímu okruhu neslyšících i slyšících čtenářů pro zvyšování povědomí o tomto typu tlumočení.

Cílem každého výzkumu je nalézt odpovědi na předem formulované výzkumné otázky. Kromě toho však během provádění výzkumu a zpracovávání jeho výsledků vyvstávají další otázky, na něž autor nemusí nalézt odpověď. Provedený výzkum rozhodně neobsáhl celou šíři problematiky tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Otázkou například zůstává, jaká je situace v tlumočení mezi těmito dvěma jazyky mimo prostředí FF UK, zda se toto tlumočení uplatňuje také mimo univerzitní prostředí a v jaké míře je využíváno. Pro zvýšení kvalifikace tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka je nutné zmapovat možnosti vzdělávání takových tlumočnicků, porovnat je se situací v zahraničí a navrhnout řešení, doporučit kroky, které jsou nezbytné pro zavedení systematického vzdělávání tlumočnicků, kteří se v rámci praxe zaměřují na tlumočení mezi dvěma cizími jazyky. Potřebné je bezpochyby zjišťovat a neustále monitorovat spokojenost neslyšících klientů s tlumočením všeobecně i s tlumočením mezi cizím mluveným jazykem a českým znakovým jazykem. Kvalitu tlumočení není možné smysluplně zvyšovat bez zpětné vazby neslyšících osob. Pevně věřím, že budou tyto a další výzkumy v budoucnosti provedeny a že pomohou zvýšit kvalitu tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka, pomohou jim zajistit kvalitní vzdělávání a celkově pomohou zlepšit situaci v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

⁷ Podobný průzkum mezi neslyšícími osobami provedla v oblasti tlumočení českého znakového jazyka Klára Richterová (2008).

4 Závěr

Tématem této bakalářské práce bylo tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí.

Teoretický základ práce definoval potřebnou terminologii, vymezil pracovní jazyky tlumočnicka, popsal situaci v tlumočení do aktivního cizího jazyka a v tlumočení mezi dvěma cizími jazyky, možnosti odborné přípravy, profesního uplatnění a objednávání tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka.

Cílem práce bylo provést kvalitativní výzkum konkrétní tlumočnické situace, kterou byla online přednáška zahraniční přednášející simultánně tlumočená z angličtiny do českého znakového jazyka, a pomocí interpretace výsledků výzkumu popsat situaci v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem v českém vysokoškolském prostředí.

Na zkoumanou tlumočnickou situaci bylo nahlíženo z pohledu zadavatelek tlumočnické zakázky (organizátorek přednášky), z pohledu zahraniční přednášející, z pohledu tlumočnic, které v týmu tlumočily zkoumanou přednášku, a z pohledu neslyšících a slyšících návštěvníků přednášky.

Respondenti na základě svých zkušeností s online tlumočením a s tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem poukázali na různé problémy, které se pojí s organizací, vedením a tlumočením přednášek tlumočených mezi angličtinou a českým znakovým jazykem a s tlumočením mezi těmito dvěma jazyky vůbec. Respondenti popsali výhody a nevýhody online tlumočení a tlumočení, kdy je přednášející fyzicky přítomen, zhodnotili výhody a nevýhody simultánního tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

Hlavní problém, který vyplynul z výsledků výzkumu, spočívá v nedostatku tlumočnicků tlumočících mezi těmito dvěma jazyky a v absenci vzdělávacího programu, který by se zaměřoval na systematické vzdělávání tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka. Byla zdůrazněna potřeba vytváření poptávky po těchto tlumočnicích.

Rád bych zdůraznil, že tato práce byla krátkou výzkumnou sondou do jedné konkrétní tlumočnické situace. Pro získání obecného přehledu o situaci v tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem na českých vysokých školách je třeba dalšího důkladného a dlouhodobého výzkumu.

Pevně věřím, že tato bakalářská práce podnítí další zájemce ke zkoumání těchto specifických tlumočnických situací, organizátory lingvistických přednášek a konferencí ke zvaní dalších zahraničních odborníků a k vytváření poptávky po tlumočnících angličtiny a českého znakového jazyka, profesní a jiné organizace věnující se vzdělávání tlumočnicků k vytvoření systému odborné přípravy tlumočnicků angličtiny a českého znakového jazyka, a tlumočnický znakového jazyka k dalšímu sebevzdělávání a k přijímání zakázek na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

5 Seznam použité literatury a internetových zdrojů

AP3SP: Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách [online], 2013. Praha: AP3SP [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <http://www.ap3sp.cz/>

Becoming a Freelance Interpreter with the European Institutions, 2017. *European Union* [online]. Brusel: EU [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: http://europa.eu/interpretation/accreditation_en.htm

Centrum podpory studentů se specifickými potřebami [online], 2017. Olomouc: UPOL [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <http://cph.upol.cz/>

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící [online], 2017. Praha: Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob v ČR [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://cztn.cz/>

CNN: Centrum pro neslyšící a nedoslýchavé pro Prahu a Středočeský kraj [online], 2015. Praha: CNN [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <http://cnn-ops.cz/>

ČEŇKOVÁ, Ivana, 1988. *Teoretické aspekty simultánního tlumočení: (na materiálu rusko-českém a česko-ruském)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. Acta Universitatis Carolinae.

ČEŇKOVÁ, Ivana, 2001. *Teorie a didaktika tlumočení*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. ISBN 80-858-9962-0.

ČEŇKOVÁ, Ivana, 2007. Retour a pilotáž: každodenní realita pro konferenční tlumočníky v evropských institucích. In: DOLNÍK, Juraj, Zuzana BOHUŠOVÁ a Anita HUŤKOVÁ. *Translatológia a jej súvislosti 2*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, s. 97-112. ISBN 978-80-8083-484-5.

ČEŇKOVÁ, Ivana, 2008. *Úvod do teorie tlumočení*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-74-1.

ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, Kateřina, 2008. *Specifika tlumočení pro neslyšící*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-58-1.

ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, Kateřina, 2008. *Certifikační vzdělávací program*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-11-2.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka [online], 2017. Praha [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://www.cktzj.com>

Deaf Friendly [online], 2017. Praha: Deaf Friendly [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <http://deaffriendly.cz>

DEJEAN LE FEAL, Karla, 2002. L'interprétation simultanée vers le B. In: *EMCI Workshop – Teaching Simultaneous Interpretation into a B Language*. Paříž: ESIT, s. 27-29.

EFSLI: European Forum of Sign Language Interpreters [online], 2017. EFSLI [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://efсли.org/>

Find an RID Member, 2014. *Registry of Interpreters for the Deaf* [online]. Alexandria [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <https://myaccount.rid.org/Public/Search/Member.aspx>

FRISHBERG, Nancy, 1990. *Interpreting: An Introduction*. Revised Edition. Silver Spring: RID Publications.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-736-7040-2.

HERBERT, Jean, 1965. *Manuel de l'interprète*. Ženeva: Georg.

Historie, 2015. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících* [online]. Praha: ÚJKN [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/cs/ustavkatedra/historie/>

HUMPHREY, Janice a Bob ALCORN, 2007. *So you want to be an interpreter?: an introduction to sign language interpreting*. 4th ed. Seattle, WA: H&H Publishing Co. Inc. ISBN 09-767-1326-8.

CHAČATUROV, Robert, 2007. *Pragmatické aspekty tlumočení* [online]. Praha [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/49861>. Vedoucí práce Marie Csiriková.

Inovativní praktiky v týmovém tlumočení: sborník příspěvků z konference EFSLI, 2007. Praha: EFSLI & ČKTZJ.

Interpreters: recruitment to the European Commission, 2017. *European Commission* [online]. Brusel: EC [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/jobs-european-commission/working-eu/interpreters-recruitment-european-commission_en

JONES, Roderick, 1998. *Conference interpreting explained*. 1st ed. Manchester, UK: St. Jerome. ISBN 19-006-5009-6.

KOPCZYŃSKI, Andrzej, ed., 1994. Quality in Conference Interpreting: Some pragmatic problems. In: LAMBERT, Sylvie a Barbara MOSER-MERCER. *Bridging the Gap: Empirical Research in Simultaneous Interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, str. 87-99. ISBN 90-272-2144-8.

KRONUSOVÁ, Martina, 2008. *Možnosti poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-12-9.

KUČEROVÁ, Irena, 2010. *Komparace tlumočnicků znakového jazyka v terciárním vzdělávání v USA a ČR*. Brno. Diplomová práce. Katedra speciální pedagogiky, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce Lenka Doležalová.

MACHOVÁ, Svatava a Milena ŠVEHLOVÁ, 1996. *Sémantika a pragmatika jako lingvistické disciplíny*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. ISBN 80-86039-05-6.

MACHOVÁ, Svatava a Milena ŠVEHLOVÁ, 2001. *Sémantika & pragmatická lingvistika* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta [cit. 2017-11-02]. ISBN 80-7290-061-7.

MALKOVSKÁ, Alžběta, 2012. *Strategie tlumočnicka při simultánním tlumočení do mateřštiny a do aktivního cizího jazyka*. Praha. Rigorózní práce. Ústav translologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Objednávání služeb, 2015. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících* [online]. Praha [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/sluzby/objednavani-sluzeb>

PÁNEK, Petr, 2016. Historie tlumočení neslyšícím aneb 90 let od vzniku této profese u nás. *GONG – časopis sluchově postižených*. Praha, **44**(4-6), 8. ISSN 0323-0732.

PÁNEK, Petr, 2016. Historie tlumočení neslyšícím: Současnost. *GONG - časopis sluchově postižených*. Praha, **44**(10-12), 46-47. ISSN 0323-0732.

PEŠKOVÁ, Kateřina, 2008. *Neslyšící tlumočnick v pracovním týmu*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-20-4.

Pracovní příležitosti na GŘ pro tlumočení, 2014. *Evropská komise* [online]. [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/dgs/scic/become-an-interpreter/index_cs.htm

Pravidla poskytování služeb, 2015. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících* [online]. Praha: ÚJKN [cit. 2017-12-03]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/cs/sluzby/pravidla/>

Présentation de l'école, 2017. *Université Sorbonne Nouvelle Paris 3* [online]. Paříž: USPC [cit. 2017-12-12]. Dostupné z: <http://www.univ-paris3.fr/presentation-de-l-ecole-51064.kjsp?RH=1257522045619>

Program tlumočnickví ČZJ, 2017. *Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové, Štefánikova 549* [online]. Hradec Králové [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://neslhc.com/vyssi-odborna-skola/program-tlumocnictvi-czj/>

Přednášky pro veřejnost, 2017. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících* [online]. Praha: ÚJKN [cit. 2017-10-18]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/aktivity/prednasky>

Regulation governing admissions and language classification, 2017. *International Association of Conference Interpreters* [online]. Ženeva: AIIC [cit. 2017-12-12]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/6726>

RICHTEROVÁ, Klára, 2008. *Představy neslyšících o tlumočnických službách*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-41-3.

SETTON, Robin a Andrew DAWRANT, 2016. *Conference Interpreting: A Complete Course*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. ISBN 978-90-272-5862-5.

SETTON, Robin a Andrew DAWRANT, 2016. *Conference Interpreting: A Trainer's Guide*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. ISBN 978-90-272-5864-9.

Seznam tlumočnicků, 2017. *Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící* [online]. Praha: Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob v ČR [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://cztn.cz/objednavani-tlumoceni/seznam-tlumocniku/>

Společný evropský referenční rámec, 2017. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Spole%C4%8Dn%C3%BD_evropsk%C3%BD_referen%C4%8Dn%C3%AD_r%C3%A1mec

Stanovy Jednoty tlumočnicků a překladatelů, 2016. *Jednota tlumočnicků a překladatelů* [online]. Praha [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=260

Středisko Teiresiás: Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky [online], 2017. Brno: MUNI [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/>

Studenti se speciálními potřebami, 2017. *Univerzita Karlova* [online]. Praha: UK [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <https://www.cuni.cz/UK-60.html>

ŠEBKOVÁ, Helena, 2008. *Úvod do tlumočnické profese a vzdělávací systémy tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-75-8.

Terminologie, 2017. *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka* [online]. [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://www.cktjz.com/terminologie>

Tichá linka [online], 2017. Praha: Tichý svět [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <https://www.tichalinka.cz/>

Tlumočení online, 2017. *Tichý svět* [online]. Praha [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://www.tichysvet.cz/tlumoceni-online>

Tlumočení, 2015. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících* [online]. Praha [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/sluzby/tlumoceni>

Tlumočník znakové řeči, 2017. *Národní soustava povolání* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <http://katalog.nsp.cz/tp/tlumocnik-znakove-rci/101596.html>

Ústav jazyků a komunikace neslyšících [online], 2017. Praha [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/>

Ústav translologie [online], 2010. [cit. 2017-07-25]. Dostupné z: <http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-238.html>

Zákon č. 155/1998 Sb.: Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, 2010. *Zákony pro lidi* [online]. Praha: AION CS [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-155>

6 Seznam tabulek

Tabulka 1 – Data o výzkumném souboru..... 30

7 Seznam zkratk

AIC	Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků
ČKTZJ	Česká komora tlumočnicků znakového jazyka
EFSLI	Evropské fórum tlumočnicků znakového jazyka
ESIT	École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
SERR	Společný evropský referenční rámec pro jazyky
ÚJKN	Ústav jazyků a komunikace neslyšících
ÚTRL	Ústav translologie

Příloha č. 1: Rozhovor se zadavatelkami tlumočnické zakázky

Otázka 1: Měla jste před zadáváním tlumočení zkoumané přednášky zkušenosti se zadáváním zakázky na tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem? Pokud ano, stručně popište, o jakou zakázku se jednalo, jaká byla její specifika.

Koordinátorka přednášek pro veřejnost organizovaných ÚJKN na FF UK (dále jen zadavatelka I.): Jedna podobná přednáška už proběhla v roce 2014. Šlo o online přednášku americké lingvistky. Tam došlo ke komplikaci. Podařilo se nám získat přípravu od přednášející až den před konáním přednášky. Tlumočníci zakázku odmítli, protože by se na přednášku nestihli připravit. Situaci jsme řešili tak, že přednáška proběhla a tlumočila jsem ji já přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem (nebylo to pro danou chvíli ideální řešení, ale bylo jedno z mála možných). Zpětně toto řešení hodnotím dobře a myslím si, že nedošlo k nějakému zásadnímu nedorozumění mezi návštěvníky přednášky a přednášející.

Koordinátorka služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK (dále jen zadavatelka II.): Nenašla jsem žádnou přednášku, která by přesně odpovídala tomuto zadání (online přednáška, anglický mluvčí, tlumočení na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, tlumočení z angličtiny přímo do českého znakového jazyka, přepis do psané angličtiny). Přednášky, které probíhaly předtím, vždy nevyhovovaly nějaké zmíněné kategorii. Buď byl přednášející přítomen osobně (takových přednášek bylo více), nebo nešlo o tlumočení z angličtiny (tlumočilo se například z mezinárodního znakového systému), nebo se situace jinak odlišovala od tohoto zadání. Já zde pracuji jako koordinátor od roku 2013, bohužel nevím, jak zde tyto přednášky probíhaly předtím. Je možné, že už dřívější přednášky byly tlumočeny podobným způsobem, ale já jsem dříve nic podobného nezajišťovala.

Otázka 2: Popište, jak probíhal proces zadání zakázky na tlumočení zkoumané přednášky (jaké tlumočníky jste oslovila, podle jakých kritérií probíhal výběr tlumočnicků apod.).

Zadavatelka I: Zajištění tlumočnicků zajišťovala koordinátorka služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK, se kterou jsem telefonicky domlouvala podrobnosti přednášky i požadavky na tlumočníky. Občas jsem tlumočnickům volala i já.

Zadavatelka II: Tlumočnicků, kteří jsou schopni tlumočit mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, není mnoho. Vycházela jsem z dřívějších osobních zkušeností se zajišťováním tohoto typu tlumočení pro přednášku fyzicky přítomného přednášejícího a přesně jsem věděla, které tlumočnický oslovit. Dříve jsem se doptávala tlumočnicků, kteří vzájemně vědí o svých kompetencích, a sepsala jsem si jména tlumočnicků, kteří mají kompetence pro tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Když se pak objevila poptávka na tento typ tlumočení, oslovovala jsem přímo vybrané tlumočnický. Někteří tlumočnický rádi tlumočí v týmu, na který jsou zvyklí, čemuž jsem ráda vyšla vstříc.

Otázka 3: Uvažovalo se při zadávání tlumočnické zakázky o tlumočení do mluvené češtiny a do českého znakového jazyka, nebo se hned počítalo s variantou angličtina – český znakový jazyk? Svou odpověď stručně zdůvodněte a vysvětlete.

Zadavatelka I: V minulosti probíhal trénink tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Ve spolupráci s Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka proběhly v letech 2008-2009 kurzy zabývající se tímto typem tlumočení. Bylo vyškoleno několik tlumočnicků, kteří jsou absolventy oboru Čeština v komunikaci neslyšících na FF UK, mají kompetence v tlumočení angličtiny i v tlumočení českého znakového jazyka, a začala vznikat potřeba tyto tlumočnický zdokonalovat a vytvořit pro ně poptávku. A kde jinde bychom měli vytvářet poptávku pro tyto tlumočnický než v relativně bezpečném a známém univerzitním prostředí, kde jako další forma zprostředkování informací slouží kvalitní simultánní přepis a kde působí neslyšící studenti a pedagogové schopni dát tlumočnickům zpětnou vazbu. Navíc jde o tlumočení témat především z oblasti lingvistiky znakových jazyků, která je tlumočnickům většinou dobře známá. Potřeba vytvoření poptávky po těchto tlumočnických byla hlavním důvodem rozhodnutí, že chceme zajišťovat přednášky tlumočené přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Takovým tlumočnickům jsme také chtěli zajistit možnost tréninku tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Dalším důvodem je časová úspora. Přednášky zahraničních hostů jsou vždy velmi zajímavé a nabitě informacemi. V případě tlumočení z angličtiny do češtiny a poté do českého znakového jazyka by se prodloužil čas prodlevy v tlumočení a k návštěvníkům by se dostalo mnohem méně informací.

Zadavatelka II: Koordinátorka přednášek pro veřejnost za mnou přišla s požadavkem přímého tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, abychom nebyli časově limitováni konsekutivním tlumočením z angličtiny do češtiny a následným tlumočením z češtiny do českého znakového jazyka (tím by se čas pro přednášející značně omezil). Cílem bylo co nejrychlejší předání informací. Dalším důvodem pro volbu tohoto typu tlumočení bylo vytvoření poptávky po tlumočnících, kteří mají kompetence pro tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, a motivování dalších tlumočnicků znakového jazyka, aby se tomuto typu tlumočení začali věnovat, aby si pro něj doplnili vzdělání. Motivací byla vždy snaha o lepší finanční ohodnocení těchto tlumočnicků. Většina osob tlumočících mezi angličtinou a českým znakovým jazykem jsou absolventi oboru Čeština v komunikaci neslyšících na ÚJKN. Specifické je to, že někteří tlumočníci nechtějí tlumočit z českého znakového jazyka do angličtiny, tlumočí pouze z angličtiny do českého znakového jazyka. Jejich dalším požadavkem je možnost tlumočení minimálně ve dvoučlenném týmu. Tlumočníci pracují s jazyky, které nejsou jejich mateřskými, a může se stát, že jednomu tlumočnickovi při tlumočení vypadne nějaká informace, proto chtějí tlumočit v týmu.

Otázka 4: Jaké problémy jste s tlumočnický řešila během přípravy na tlumočení?

Zadavatelka I: Tlumočení mezi cizím mluveným jazykem a českým znakovým jazykem bylo vždy trochu problematické. Prostor na FF UK je vlídné a návštěvníci přednášek bývají tolerantní k případným chybám v tlumočení, na druhou stranu jsou v tomto prostředí velká očekávání na tlumočnický. Pro ně je tedy náročné přijmout a zkusit tlumočit takovou zakázku, vyžaduje to velkou sílu a odvahu. Proto jsem se tlumočnický vždy snažila motivovat. Co se týče přípravy na tuto konkrétní přednášku, včas jsem dostala materiály od přednášející a včas jsem je předala tlumočnicím. Tlumočnice měly kontakt na mě i na přednášející a měly možnost se během přípravy doptávat na informace, kterým nerozuměly. Nabízela jsem jim, že jim mohu zajistit doplnění znaků, které budou potřebovat, a případnou konzultaci k tématu. Před konáním přednášky jsme si ujasnily několik důležitých znaků.

Zadavatelka II: Tato přednáška probíhala hladce, příprava od přednášející dorazila s dostatečným předstihem, asi tři dny před konáním přednášky. To se nestává vždy, příprava

na některé přednášky nedorazí s dostatečným předstihem. V takových případech tlumočníci váhají, jestli mají zakázku přijmout. Pamatuji si přednášku, kde tlumočníci dostali přípravu pozdě a museli tlumočení odmítnout, to byla nepříjemná situace. Příprava k této přednášce však dorazila včas a komunikace s přednášející byla bezproblémová. Veškerá komunikace probíhala pomocí hromadné emailové konverzace, do které jsem byla zapojená já, koordinátorka přednášek pro veřejnost, přednášející, tlumočnice a přepisovatel do psané angličtiny.

**Otázka 5: Na jaké problémy jste naráželi během konání přednášky a jak jste je řešili?
Co bylo během konání přednášky nejtěžší?**

Zadavatelka I: Největším problémem byla změna místnosti konání přednášky na poslední chvíli (dva dny předem). Cyklus přednášek pro veřejnost téměř vždy probíhal v místnosti, na kterou jsme byli zvyklí a uměli jsme zde vše nastavit a zařídit po technické stránce (ozvučení, projekce videa apod.). V nové místnosti jsme museli vše nastavovat a připravovat od začátku, což nás na začátku přednášky dost zdrželo. Nastaly problémy s přihlášením k internetu (během přednášky občas vypadávalo spojení s přednášející), musela jsem použít vlastní notebook místo školního (na tom nebyl nainstalovaný potřebný software pro online přednášku), museli jsme se seznámit s ozvučením, na které jsme nebyli zvyklí, správně nastavit reprobedny na mluvené slovo. Jsem ráda, že přednášku vedla odbornice, která má s online přednáškami zkušenosti a umí přizpůsobit svůj projev dané situaci, daným obtížím. Co se týče tlumočení, vzpomínám si na pár situací, kdy jsem já jako koordinátorka napovídala aktivní tlumočníci. Myslím si, že to bylo v situacích, kdy jsem měla pocit, že ani aktivní, ani pasivní tlumočnice neslyšela zdrojovou výpověď přednášející. Když svůj zásah do tlumočení hodnotím zpětně, moje nápověda mohla občas být užitečná, ale občas jsem tlumočnicím porozumění spíše zkomplikovala.

Zadavatelka II: Nevzpomínám si, že by během konání přednášky nastala nějaká tlumočnická komplikace. Na straně přednášející byla vidět velká vstřícnost a zkušenosti s podobným typem tlumočených přednášek.

Otázka 6: Jak jste spokojena s volbou tohoto typu tlumočení? Bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, nebo byste navrhovala jiné řešení?

Zadavatelka I: Nevím, zda by byl jiný typ tlumočení vhodnější. Museli bychom na stejné přednášce (např. s tlumočnickými a návštěvníky, kteří nebyli na té předchozí) vyzkoušet např. konsekutivní tlumočení z angličtiny do češtiny a následné simultánní tlumočení do českého znakového jazyka. Těžko říci, zda bychom stihli získat více informací. Osobně si myslím, že spíše ne. Na spoustě zahraničních univerzit pracují tlumočníci, kteří tlumočí přednášky z cizího mluveného jazyka do národního znakového jazyka. Myslím si, že bychom to u nás měli dělat stejně.

Zadavatelka II: Rozhodně vidím zvolený typ tlumočení jako nejvhodnější (v kombinaci s přepisem do psané angličtiny, který pomáhal slyšícím i neslyšícím návštěvníkům s porozuměním).

Otázka 7: Pokud byste v budoucnu měla možnost podílet se na obdobném typu přednášky, co byste změnila ve způsobu zadávání, organizace a následného hodnocení tlumočení?

Zadavatelka I: To je otázka spíše na tlumočnice, co dalšího by jim k tlumočení pomohlo. Mně osobně by vyhovovalo, kdybychom přednášky pořádali vždy v jedné místnosti, kde by vše fungovalo po technické stránce, případně kdybychom měli pokaždé někoho, kdo poskytne technickou podporu. Na FF UK bych uvítala kurz, který by poskytl možnost tréninku tlumočnicků angličtina – český znakový jazyk. Mohlo by jít o svépomocnou skupinu několika tlumočnicků z fakulty i mimo ni, kteří by se scházeli jednou za čtrnáct dní, trénovali by tlumočení a poskytovali si zpětnou vazbu. FF UK by mohla takovému kurzu poskytnout prostory, techniku či jinou formu podpory. Tím by se zvýšila kvalita tlumočnicků, kteří tlumočí mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Domnívám se, že právě na FF UK bude zakázek pro tyto tlumočnické v budoucnu přibývat. Ke zvýšení výsledné kvality tlumočení by mohlo přispět, kdybychom měli možnost si celou přednášku předem vyzkoušet nanečisto. Taková zkouška by však byla náročná a finančně nákladná, protože bychom museli dvakrát pozvat mluvčího, dvakrát zajistit tlumočnické apod.

Zadavatelka II: Samozřejmě je příjemnější, když je přednášející fyzicky přítomen. Jinak bych neměla nic.

Otázka 8: Jak hodnotíte celkový dojem tlumočené přednášky? Byl podle Vás naplněn cíl přednášky?

Zadavatelka I: Myslím si, že cíl přednášky byl naplněn, a trvám na tom, že jsme vybrali jedny z nejlepších tlumočnic, které mají kompetence pro tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Byla bych moc ráda, kdyby se podobné přednášky se zahraničními přednášejícími na FF UK konaly dále.

Zadavatelka II: Cíl přednášky byl dle mého názoru naplněn.

Otázka 9: Na základě vlastních zkušeností popište výhody a nevýhody online tlumočení, porovnejte s tlumočením, kdy je přednášející fyzicky přítomen. Popište problémy spojené se zajišťováním tlumočení online rozhovoru a rozdíly oproti zajišťování živého tlumočení.

Zadavatelka I: Při online přednášce je problematické motivovat studenty k větší aktivitě. Interakce mezi přednášejícím a studenty je snazší, pokud je přednášející fyzicky přítomen. Naši studenti navíc v rámci přednášek pro veřejnost nečekali, že se po nich bude vyžadovat skupinová aktivita. Slabší motivaci k aktivitě způsobila také daná jazyková situace (přednáška v angličtině tlumočená do českého znakového jazyka).

Zadavatelka II: Vzhledem k vytíženosti přednášející bylo v dané situaci online tlumočení jediným možným řešením. V našich silách by nebylo ani uhradit cestovné pro přednášející. Osobně zveme hosty v případě, že jsou v Praze přítomni z nějakého dalšího důvodu. Nemůžeme si dovolit pozvat je sem pouze na devadesátiminutovou přednášku na FF UK. Na druhou stranu se ke mně nikdy nedostala informace, že by přednášejícím nevyhovovalo vést přednášku online. Já však nejsem vždy v kontaktu s přednášejícími, s těmi komunikuje zejména koordinátorka přednášek pro veřejnost (zmiňovaná přednáška byla výjimkou, zde jsem byla zapojena do komunikace).

Otázka 10: Jak na požadavek online tlumočení reagují tlumočníci? Stává se např., že více odmítají tlumočit online přednášky? Stručně popište.

Zadavatelka I: Nejde ani tolik o online tlumočení. Tlumočníci se spíše zdráhají tlumočit mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Myslím si, že přednášky pro veřejnost na ÚJKN jsou pro tyto tlumočnické jedinečnou možností praxe. Je škoda, že se tomuto specifickému typu tlumočení momentálně nevěnuje žádný kurz na FF UK, ani např. v České komoře tlumočnicků znakového jazyka. Co se týče této konkrétní přednášky, tlumočnice k nabízené zakázce přistupovaly s velkou pokorou. Nebylo to tak, že by zakázku přijaly s přehnaným nadšením. Museli jsme jim dát najevo, že chceme, aby tlumočily právě ony, a argumentovat, proč to chceme.

Zadavatelka II: Nesetkala jsem se s tím, že by se tlumočníci zdráhali tlumočit online přednášky. Oslovený tlumočnick předem dostává informace o specifikách tlumočení. Pokud tlumočnick odpoví, že nemůže tlumočit nějakou zakázku, já nepoznám, jestli je tím důvodem fakt, že si netroufne tlumočit online přednášku, nebo jestli mu zakázka nevyhovuje časově. Pokud tlumočnick zakázku přijme, souhlasí s tlumočením online. Ještě se mi nestalo, že by tlumočnick odmítl zakázku z toho důvodu, že bude tlumočit online přednášku a že by se mohly vyskytnout technické problémy.

Příloha č. 2: Rozhovor se zahraniční přednášející

Rozhovor byl veden v psané angličtině a přeložen do psané češtiny.

Otázka 1: Měla jste před zkoumanou přednáškou zkušenosti s přednášením, které bylo tlumočeno přímo z mluvené angličtiny do cizího znakového jazyka? Pokud ano, stručně popište, o jakou přednášku se jednalo, jaká byla její specifika.

Podobnou přednášku jsem vedla v Japonsku, kde probíhalo simultánní tlumočení z mluvené angličtiny do amerického znakového jazyka a do japonského znakového jazyka, a v Nizozemsku, kde se tlumočilo z mluvené angličtiny do nizozemského znakového jazyka.

Otázka 2: Stručně popište, jak probíhalo zadání Vaší přednášky. Kdo Vás oslovil, s kým jste se na přednášku připravovala?

Oslovila mě koordinátorka přednášek pro veřejnost organizovaných ÚJKN na FF UK, během přípravy jsem komunikovala s ní.

Otázka 3: Objevily se při přípravě na přednášku, během konání přednášky či po jejím skončení v souvislosti s tímto typem tlumočení nějaké problémy? Objevily se nějaké jazykové překážky? Jestli ano, jak jste tyto problémy řešila?

Nevzpomínám si, že by se objevily nějaké problémy.

Otázka 4: Jak jste spokojena s volbou tohoto typu tlumočení? Bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, nebo byste navrhovala jiné řešení?

Mně toto řešení nevadilo, ale samozřejmě nevím, jak to cítili neslyšící návštěvníci přednášky.

Otázka 5: Pokud byste v budoucnu měla možnost podílet se na obdobném typu přednášky, co byste doporučila organizátorům přednášky?

Není nic, co bych doporučila.

Otázka 6: Jak hodnotíte celkový dojem tlumočené přednášky? Byl podle Vás naplněn cíl přednášky?

Myslím, že cíl přednášky byl naplněn. Mile mě překvapila míra interakce návštěvníků přednášky. Tomu všemu samozřejmě pomohla vynikajícím moderováním přednášky koordinátorka přednášek pro veřejnost organizovaných ÚJKN na FF UK.

Otázka 7: Na základě vlastních zkušeností popište výhody a nevýhody online přednášek, porovnejte s těmi přednáškami, kdy je přednášející fyzicky přítomen.

Když na přednášku přijde rozumný počet návštěvníků, možné je obojí (online přednáška i přednáška, kde je přednášející fyzicky přítomen). Nevýhodou online přednášky je, že pokud chcete ukázat nějaký znak, není možné najednou zobrazit videohovor a prezentaci.

Příloha č. 3: Rozhovor s tlumočnicemi

Otázka 1: Měla jste před tlumočením zkoumané přednášky zkušenosti s tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem? Pokud ano, stručně popište, v jakém prostředí jste již mezi těmito dvěma jazyky tlumočila.

Tlumočnice I: Zkušenosti s takovýmto typem tlumočení jsem již měla. Tlumočila jsem tři týdenní akce s mezinárodní účastí, z nichž jedna byla odborná, dvě celodenní odborné akce a několik podobných přednášek. V některých případech jsem spolupracovala s neslyšícím tlumočnickem, který pak tlumočil do mezinárodního znakového systému.

Tlumočnice II: Už před touto přednáškou jsem tlumočila mezi angličtinou a českým znakovým jazykem při různých příležitostech. Jednou z akcí byl výjezd neslyšících studentů střední školy do Španělska, kde jsem tlumočila většinou organizační záležitosti mezi anglicky hovořícími Španěly a studenty. Mou první větší zkušeností byl výjezd do Itálie v rámci mezinárodního projektu souvisejícího s internetovým slovníkem znakových jazyků, kde jsem tlumočila na tiskové konferenci, na společných setkáních všech členských zemí, při diskuzích a přednáškách. Hlavním jazykem tam byla angličtina. Z té jsem tlumočila do českého znakového jazyka, ale tlumočila jsem také projevy českých účastníků z českého znakového jazyka do angličtiny. Před zkoumanou přednáškou jsem už také tlumočila jednu nebo dvě podobné přednášky na ÚJKN.

Otázka 2: Popište, jak jste se dostala k tlumočení zkoumané přednášky (kdo tlumočení poptával, jak probíhal proces zadání zakázky apod.).

Tlumočnice I: Oslovila mě koordinátorka služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK.

Tlumočnice II: Oslovila mě koordinátorka služeb pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé studenty FF UK. Myslím si, že věděla o tom, že jsem měla nějaké předchozí zkušenosti s tlumočením mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Její nabídku jsem ráda přijala.

Otázka 3: Uvažovalo se při zadávání tlumočnické zakázky o tlumočení do mluvené češtiny a do českého znakového jazyka, nebo se hned počítalo s variantou angličtina – český znakový jazyk?

Tlumočnice I: Myslím si, že se primárně počítalo s tlumočením přímo z angličtiny do českého znakového jazyka. Tlumočení přes češtinu by byla záložní varianta, pokud by se nepodařilo zajistit tlumočníky, kteří mají kompetence v tlumočení angličtina – český znakový jazyk.

Tlumočnice II: Myslím, že se v tomto případě už rovnou počítalo s variantou angličtina – český znakový jazyk. Koordinátorka přednášek pro veřejnost chtěla tento typ tlumočení na FF UK hodně podpořit, protože v zahraničí je to běžná praxe. Vzhledem k předchozím zkušenostem s podobnými přednáškami byla tato situace další příležitostí.

Otázka 4: Jak hodnotíte náročnost přípravy na tlumočení této přednášky ve srovnání s Vašimi předchozími zkušenostmi s tlumočením.

Tlumočnice I: Příprava je samozřejmě náročnější. V angličtině je jiná terminologie. Při přípravě se setkávám s novými koncepty a informacemi (stejně jako při přípravě na tlumočení z češtiny), ale i se známými koncepty a informacemi, které jsou označeny neznámými termíny, případně jsou používány v nových kontextech. Terminologii si musím připravit v obou jazycích a uložit si ji do aktivní složky paměti, kdybych při tlumočení potřebovala mluvit anglicky. Je třeba co nejvíce si rozšiřovat slovní zásobu dané tematiky čtením odborných textů a návštěvami přednášek (pro orientaci v terminologii).

Tlumočnice II: Když jsem poprvé tlumočila online přednášku z angličtiny do českého znakového jazyka, připravovala jsem se s kolegyní tlumočnicí opravdu důkladně. Sešly jsme se, prošly celý obsah přednášky, sešly se s přednášející. Příprava na zkoumanou přednášku už byla klidnější, už jsem měla více zkušeností.

Otázka 5: Na jaké problémy jste narážely během přípravy na tlumočení? Jak jste problémy řešily? Co bylo během přípravy nejtěžší?

Tlumočnice I: Přednáška byla poměrně terminologicky nabitá. S kolegyní tlumočnicí jsme se musely podrobně seznámit s tématem a domluvit se na možném převodu do českého znakového jazyka. Taková příprava je samozřejmá, ale celkem pracná. Na některé nejasnosti jsme se mohly zeptat přednášející před samotnou přednáškou. Já jsem shodou okolností viděla příspěvek této zahraniční přednášející na konferenci, byla jsem tedy předběžně seznámena s tématem.

Tlumočnice II: Nevybavuji si, že by při přípravě nastaly nějaké problémy. Téma a potřebnou terminologii jsme konzultovaly s kolegyní tlumočnicí, s koordinátorkou přednášek pro veřejnost, dokonce jsme se s přednášející krátce před začátkem přednášky spojily pomocí videohovoru a mohly se doptat na chybějící znaky.

Otázka 6: Na jaké problémy jste narážely během konání přednášky a jak jste je řešily? Co bylo během konání přednášky nejtěžší?

Tlumočnice I: Občas se stalo, že jsme s kolegyní něčemu nerozuměly. V takovém případě jsme si v týmu vzájemně pomáhaly, případně jsme se obrátily na koordinátorku přednášek pro veřejnost, která buď pomáhala napovědět znak, nebo zastavila přednášející a požádala o zopakování nebo vysvětlení pojmu, informace.

Tlumočnice II: Určitě se stalo, že jsem jako aktivní tlumočnice něčemu přesně nerozuměla. Měla jsem ale podporu v podobě pasivní tlumočnice, případně jsem komunikaci zastavila a upřesnila si informace. Nejčastější komplikací byly výpadky zvuku a obrazu. Obzvláště při poslechu zdrojového textu v angličtině je obtížné domýšlet si a prognózovat informace.

Otázka 7: Jak jste spokojena s volbou tohoto typu tlumočení? Bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, nebo byste navrhovala jiné řešení?

Tlumočnice I: Myslím si, že tento typ tlumočení byl nejvhodnějším řešením. Tlumočení angličtina – čeština – český znakový jazyk je zdouhavé a těžkopádné. Neříkám, že jsme na přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem ideálně připravené. Tlumočení této přednášky mělo samozřejmě rezervy. I tak si myslím, že tato varianta byla nejvhodnější.

Tlumočnice II: Kdybych měla porovnat přímé tlumočení angličtina – čeština s kombinací angličtina – čeština – český znakový jazyk, oba typy mají své výhody i nevýhody. Teoreticky bych si ve stejné situaci dokázala představit i kombinaci tlumočení z angličtiny do češtiny a z češtiny do českého znakového jazyka.

Otázka 8: Pokud byste v budoucnu měla možnost podílet se na obdobném typu přednášky, co byste změnila ve způsobu přípravy, provedení a následného hodnocení tlumočení?

Tlumočnice I: Osobně mi moc nevyhovovalo, že byla přednáška online a přednášející nebyla fyzicky přítomná. Taková tlumočnická situace přináší specifické těžkosti.

Tlumočnice II: Co se týče přípravy, věřím, že se organizátoři snaží vždy udělat maximum. Obecně se mi v podobných situacích na FF UK vždy tlumočilo dobře, spolupráce byla velmi příjemná a bez větších problémů. Rozhodně bych doporučovala zajistit techniku pro co nejkvalitnější a nejspolehlivější přenos videa a zvuku. Pro zlepšení kvality tlumočení bych uvítala zajištění potřebného vzdělávání tlumočnicků, kteří mají potenciál tlumočit mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Takové vzdělání v České republice v současnosti chybí.

Otázka 9: Jak hodnotíte celkový dojem tlumočené přednášky? Byl podle Vás naplněn cíl přednášky?

Tlumočnice I: Ze své pozice to moc nepoznám, ale doufám, že cíl přednášky byl naplněn.

Tlumočnice II: Ze své pozice to nejsem schopna reflektovat. Dokážu jen posoudit, zda jsem dokázala rozklíčovat zdrojový text a zda se mi povedlo dobře analyzovat a přeložit sdělení do cílového jazyka, ale neumím posoudit, jak celou situaci vnímali návštěvníci přednášky.

Otázka 10: Na základě vlastních zkušeností popište výhody a nevýhody online tlumočení, porovnejte s tlumočením, kdy je přednášející fyzicky přítomen.

Tlumočnice I: Při přednášce vedené online je komunikace tlumočnicka s přednášejícím hodně zpomalená a pro publikum rušivá. Kdyby byl přednášející fyzicky přítomný, stál by kousek

od tlumočníka, který by se mohl v jedné vteřině doptat na to, čemu nerozuměl, a pokračovat v tlumočení. U této konkrétní přednášky jsme se většinou musely doptávat tak, že když jsme něčemu nerozuměly, navázaly jsme oční kontakt s koordinátorku přednášek pro veřejnost, která na chvíli přerušila výklad přednášející a zeptala se na nejasnosti.

Tlumočnice II: V takovém srovnání bude mít přednáška, kdy je přednášející fyzicky přítomen, vždy více výhod. Nemusí se řešit kvalita přenosu zvuku a videa, situace je mnohem přehlednější, je snazší doptat se přednášejícího na nejasné informace. Celkově je takové tlumočení přirozenější, mohu zohlednit neverbální projevy mluvčího, jeho mimiku a pohyby.

Příloha č. 4: Rozhovor s návštěvníky přednášky

Rozhovory s neslyšícími návštěvníky byly vedené v českém znakovém jazyce a přeložené do psané češtiny.

Otázka 1: Navštívil/a jste před zkoumanou přednáškou jinou přednášku tlumočenou z angličtiny do českého znakového jazyka? Pokud ano, stručně popište, o jakou přednášku se jednalo, jaká byla její specifika.

Neslyšící návštěvník I: Ano, před konáním této přednášky jsem se zúčastnil podobné přednášky na FF UK tlumočené mezi angličtinou a českým znakovým jazykem.

Neslyšící návštěvník II: Před konáním této přednášky jsem žádnou podobnou přednášku nenavštívil, byla to má první zkušenost s podobnou přednáškou.

Neslyšící návštěvník III: Ano, pamatuji si, že jsem se už dříve zúčastnil podobné přednášky na FF UK. Už si nepamatuji téma přednášky, ale vzpomínám si, že také proběhla online, protože přednášející nemohla dorazit osobně. Tlumočilo se také přímo z angličtiny do českého znakového jazyka. Přenos videa tehdy vypadal, zasekával se, proto museli tlumočníci a organizátoři neustále žádat přednášející o zopakování informace, což přednášku velmi zdržovalo.

Slyšící návštěvnice I: Ano, šlo o online přednášku americké lingvistky. Na FF UK probíhal simultánní přepis do angličtiny a simultánní tlumočení z angličtiny do českého znakového jazyka.

Slyšící návštěvnice II: Ano, šlo o online přednášku americké lingvistky v rámci přednášek pro veřejnost na FF UK. Co se tlumočení týče, myslím, že tam probíhalo zvlášť konsekutivní tlumočení angličtina – čeština a zvlášť simultánní tlumočení angličtina – český znakový jazyk. Podobný systém tlumočení jsem viděla ještě na přednášce amerického tlumočnicka znakového jazyka. Ten však byl fyzicky přítomen, nešlo o online přednášku.

Slyšící návštěvnice III: Navštívila jsem přednášku amerického tlumočnicka znakového jazyka konanou na FF UK. Nebyla to online přednáška, přednášející byl fyzicky přítomen.

Slyšící návštěvnice IV: Nepamatuji si, že bych před konáním této přednášky navštívila podobnou přednášku.

Otázka 2: Vznikly podle Vás během konání přednášky nějaké problematické situace nebo jazykové překážky? Jak je organizátoři a tlumočníci řešili?

Neslyšící návštěvník I: Pamatuji si, že se objevily technické problémy. Přednáška se stěhovala do jiné místnosti, než na jakou byli organizátoři zvyklí. V této místnosti vypadávalo připojení k internetu, přenos videa a zvuku byl nekvalitní. Přednášející pak bylo špatně rozumět, což mohlo být způsobeno i nekvalitním mikrofonem. Tlumočení bylo v pořádku, ale občas se tlumočnice musely ptát přednášející, protože jí dobře nerozuměly. To narušovalo plynulost přednášky.

Neslyšící návštěvník II: Pamatuji si, že nastaly problémy s přenosem videa, videohovor často vypadával a přenos nebyl plynulý. Nevím, jak fungoval přenos zvuku. Co se týče tlumočení, rozuměl jsem bez problémů, resp. jsem částečně sledoval tlumočení z angličtiny do českého znakového jazyka a částečně simultánní přepis do psané angličtiny.

Neslyšící návštěvník III: Nevzpomínám si, že by došlo k nějakým problémům v tlumočení. U podobných přednášek vždy záleží na kvalitě tlumočnicka a jeho kompetencích v angličtině a v českém znakovém jazyce. V tomto případě tlumočily dvě tlumočnice, z nichž jedna byla více a druhá méně zkušená.

Slyšící návštěvnice I: Překlepů v simultánním přepisu bylo více, než když se přepisuje z mluvené do psané češtiny. Tlumočení do českého znakového jazyka jsem moc nesledovala, protože jsem v té době neměla dostatek kompetencí pro jeho porozumění. Sledovala jsem spíše mluvený projev a přepis v angličtině.

Slyšící návštěvnice II: Nevybavím si, že by nastal nějaký problém. Já sama jsem však měla pocit, že přednášce moc nerozumím. Téma přednášky bylo dost odborně zaměřené a neměla jsem jazykové znalosti v angličtině a v českém znakovém jazyce na takové úrovni, abych všemu plně porozuměla. Porozumění zhoršovala i kvalita zvuku videohovoru s přednášející.

Slyšící návštěvnice III: Přednáška nebyla tlumočena do češtiny. Protože jsem tehdy nebyla dostatečně kompetentní v angličtině a v českém znakovém jazyce, a protože často vypadávalo připojení k internetu a přenos videa, měla jsem problémy s porozuměním.

Slyšící návštěvnice IV: Objevily se problematické pasáže způsobené horším zvukem, nebo neporozuměním obsahu. Řešením bylo zastavení mluvčího a doptání se.

Otázka 3: Jak jste spokojen/a s volbou tohoto typu tlumočení? Bylo přímé tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem nejvhodnějším řešením, nebo byste navrhoval/a jiné řešení? Svou odpověď zdůvodněte a vysvětlete.

Neslyšící návštěvník I: Osobně mám pocit, že by bylo vhodnější využít tlumočení, kdy by jeden tlumočnický tým tlumočil mezi angličtinou a češtinou a druhý tlumočnický tým tlumočil mezi češtinou a českým znakovým jazykem. Pro oba tlumočnické týmy by to byla menší zátěž a přenos informací by byl přesnější. Tlumočnický tým angličtiny a češtiny by měl odborné znalosti tématu a terminologie. Tlumočení přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem je psychicky náročnější a pro tlumočnicka velmi obtížné a unavující. Při takovém tlumočení pak může docházet k většímu úniku informací a k odchýlkám od zdrojového sdělení.

Neslyšící návštěvník II: Myslím si, že tlumočení přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem šetří čas vyhrazený pro přednášku. Tlumočení z angličtiny do češtiny a následně do českého znakového jazyka by bylo příliš zdlouhavé.

Neslyšící návštěvník III: Myslím si, že tlumočení přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem bylo nejlepší řešení. Ze zkušeností vím, že kombinace konsekutivního tlumočení z cizího mluveného jazyka do češtiny a následného simultánního tlumočení z češtiny do českého znakového jazyka je zdlouhavý a mnohdy zmatečný proces. Tlumočnický tým mluvených jazyků často nemá znalosti o kultuře neslyšících, což se odráží na jeho interpretaci zdrojového sdělení a ovlivňuje to výslednou interpretaci tlumočnicka znakových jazyků.

Slyšící návštěvnice I: Vzhledem k přítomnosti slyšících návštěvníků přednášky bych navrhovala přidat tlumočení do češtiny. Návštěvníci sice měli určitou znalost angličtiny, ale kdo ji neovládal na lepší úrovni, neodnesl si z přednášky kompletní informace. Navíc znalost

českého znakového jazyka nebyla u všech slyšících návštěvníků na takové úrovni, aby rozuměli tlumočnicím a měli tak kontrolu ve více jazycích.

Slyšící návštěvnice II: Přestože jsem měla problémy s porozuměním, myslím, že tento typ tlumočení byl nevhodnější. Konsekutivní tlumočení mezi angličtinou a češtinou je pro posluchače i přednášející dost náročné, narušuje strukturu hodiny a přednášející nestihne sdělit tolik informací jako při tlumočení simultánním. Tlumočnice do českého znakového jazyka stejně většinou tlumočí přímo z angličtiny (podle mých zkušeností), nečekají na překlad do češtiny.

Slyšící návštěvnice III: Navrhovala bych zachovat tlumočení přímo mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, ale přidala bych tlumočení mezi angličtinou a češtinou, aby byla přednáška přístupná pro všechny návštěvníky.

Slyšící návštěvnice IV: Napadají mě tři možná řešení. Prvním řešením je zde použité simultánní tlumočení z angličtiny přímo do českého znakového jazyka. Takové tlumočení šetří čas, ale dochází k úniku informací nebo ke snížení přesnosti překladu. Druhou možností je konsekutivní tlumočení z angličtiny do češtiny a následné simultánní tlumočení z češtiny do českého znakového jazyka. K takovému tlumočení je potřeba více tlumočnicků a tlumočení je časově náročnější. Výhodou tohoto řešení je, že tlumočnick českého znakového jazyka slyší zdrojové sdělení, má čas na jeho zpracování, podruhé slyší sdělení ve svém mateřském jazyce a v duchu může zpřesnit jeho obsah. Při takovém tlumočení se však mohou kumulovat chyby obou tlumočnicků (záleží na konkrétních jedincích). Třetí možností je konsekutivní tlumočení z angličtiny přímo do českého znakového jazyka. Na tlumočnicka je kladen menší nárok při poslechu a zpracování zdrojového sdělení. Tlumočnick pak lépe a snáze převede sdělení do cílového jazyka. Při týmovém tlumočení je více prostoru pro napovídání aktivnímu tlumočnickovi a nedochází k úniku nových informací. Osobně se mi nejvíce zamlouvá třetí řešení.

Otázka 4: Pokud byste v budoucnu měl/a možnost navštívit obdobný typ přednášky, co byste organizátorům a tlumočnickům doporučil/a nebo poradil/a?

Neslyšící návštěvník I: Víím, že podobné přednášky jsou velmi finančně náročné, ale byl bych moc rád, kdyby takové přednášky tlumočilo více tlumočnicků, ideálně tlumočnick angličtiny a češtiny a tlumočnick češtiny a českého znakového jazyka. Přednáška vedená v angličtině může být perfektní, ale během tlumočení se redukuje množství předávaných informací. Tlumočnicki, kteří nemají kompetence v angličtině na dostatečně vysoké úrovni, mohou vynechávat důležité informace. Příklad bych si, aby docházelo k co nejmenšímu úniku informací během tlumočení. Myslím si, že podobné odborné přednášky náročné na terminologii by měli tlumočit profesionální tlumočnicki. Pokud bude přednášku tlumočit profesionál kompetentní v obou jazycích, v angličtině i v českém znakovém jazyce, může samozřejmě tlumočit přímo mezi těmito dvěma jazyky.

Neslyšící návštěvník II: Pokud by se konala přednáška zahraničního odborníka, který by byl fyzicky přítomný a přednášel by v mluvené angličtině, nebo pokud by se konala nějaká podobně vedená konference, uvítal bych opět tlumočení mezi angličtinou a českým znakovým jazykem. Myslím si, že by toto tlumočení bylo na místě.

Neslyšící návštěvník III: Tlumočnickům bych doporučil, aby se vždy ujistovali, pokud si nejsou jisti významem zdrojového sdělení nebo pokud sdělení nerozumí, aby nedocházelo ke zbytečným omylům. Doporučil bych pečlivou přípravu na tlumočení. Čím více informací k danému tématu tlumočnick získá, tím lepší bude jeho výsledný projev.

Slyšící návštěvnice I: Navrhovala bych přidat tlumočení nebo přepis do češtiny.

Slyšící návštěvnice II: Budoucím organizátorům a tlumočnickům bych doporučila konzultaci s někým, kdo podobnou přednášku už organizoval a tlumočil, kdo má potřebné zkušenosti. Tlumočnickům bych doporučila velmi poctivou přípravu. Organizátorům bych doporučila, aby pečlivě zvážili výběr tlumočnicka, který bude schopný pohotově a kvalitně tlumočit mezi angličtinou a českým znakovým jazykem, a aby předem probrali s přednášejícím podmínky tlumočení.

Slyšící návštěvnice III: Kromě přidání tlumočení mezi angličtinou a češtinou nemám, co bych doporučila. Přednáška se mi po organizační stránce moc líbila.

Slyšící návštěvnice IV: Organizátorům a tlumočnickům bych doporučila, aby si vybrali takový typ tlumočení, který považují za nejvhodnější pro danou situaci a pro ně samé, aby zkoušeli nové postupy.

Otázka 5: Jak hodnotíte celkový dojem tlumočené přednášky? Byl podle Vás naplněn cíl přednášky?

Neslyšící návštěvník I: Myslím si, že přednáška proběhla v pořádku, že byl její cíl naplněn. Výhodu měl ten návštěvník, který uměl dobře anglicky a předem se seznámil s tématem přednášky. Dosud jsem se na FF UK zúčastnil celkem dvou takto tlumočených online přednášek a obě byly bez problému. Oba přednášející byli zkušení odborníci.

Neslyšící návštěvník II: Myslím si, že cíl přednášky byl naplněn. Tlumočení bylo srozumitelné, šlo o zajímavé téma a dozvěděl jsem se mnoho zajímavých informací. Objevily se sice technické problémy jako vypadávání přenosu videa, zasekávání počítače, ale to se může stát vždy.

Neslyšící návštěvník III: Myslím si, že cíl přednášky byl naplněn, že proběhla v pořádku.

Slyšící návštěvnice I: Myslím si, že cíl přednášky byl naplněn.

Slyšící návštěvnice II: Rozhodně si myslím, že byl cíl přednášky naplněn. Přednáška byla skvělá a zaměřovala se na oblast, která byla pro většinu studentů oboru Čeština v komunikaci neslyšících nová. Co se tlumočení týká, osobně si myslím, že přítomní neslyšící studenti a učitelé získali díky tlumočení do českého znakového jazyka více informací, než kolik pochytili slyšící návštěvníci z cizího jazyka.

Slyšící návštěvnice III: Přednáška proběhla v pořádku, její cíl byl naplněn.

Slyšící návštěvnice IV: Myslím si, že informace byly předány. V paměti mi neuvízl žádný kolaps, který by neměl řešení.

Otázka 6: Na základě vlastních zkušeností popište výhody a nevýhody online tlumočení, porovnejte s tlumočením, kdy je přednášející fyzicky přítomen.

Neslyšící návštěvník I: Osobně preferuji tlumočení přednášky, kdy je přednášející fyzicky přítomen. U takové přednášky se mohu osobně setkat s přednášejícím, přednášející a návštěvníci na sebe mohou pružněji reagovat, přednášející se může individuálně věnovat návštěvníkům, může uvádět různé příklady apod. Pamatuji si, že u online přednášky byly snahy o diskuzi, ale technicky to nebylo proveditelné, protože bylo potřeba neustále natáčet kameru na aktuálního mluvčího a situace byla velmi nepřehledná. Při online přednášce nemusí přednášející dobře ovládat techniku, může pro něj být náročné ukazovat různé příklady pouze přes video.

Neslyšící návštěvník II: Výhodou online tlumočení je možnost zajištění přednášky zahraničních odborníků, kteří nemohou přijet přednášet do České republiky. Nevýhodou je potřeba rychlého internetového připojení pro kvalitní přenos videa. Výhoda tlumočení, kdy je přednášející fyzicky přítomen, spočívá v možnosti vidět přednášejícího na vlastní oči, setkat se s ním. V takovém případě lépe funguje interakce přednášejícího s publikem.

Neslyšící návštěvník III: Velkou nevýhodou online tlumočení je pomalé připojení k internetu, které způsobuje výpadky videa a komplikuje spolupráci přednášejícího a tlumočnicků. Ve Švédsku, v Norsku nebo v USA jsou online přednášky a online tlumočení běžnou praxí, využívá se moderní technologie. Samozřejmě je lepší, když přednášející přijede k nám do České republiky, je možné se s ním osobně setkat, komunikovat s ním i mimo čas vyhrazený pro přednášku.

Slyšící návštěvnice I: Hlavní nevýhodou online tlumočení a tlumočených online přednášek jsou možné technické problémy (záseky softwaru, šumy, výpadky internetového připojení apod.).

Slyšící návštěvnice II: Online přednášky jsou velmi náročné. Je pravda, že jsou skvělou příležitostí pro seznámení se s odborníky, kteří nemohou přijet přednášet do Prahy, ale jsou velmi náročné zejména kvůli potřebné technice. Je také náročné udržet dynamiku online přednášky, aby nebyla monotónní.

Slyšící návštěvnice III: Nevýhodou tlumočených přednášek vedených online jsou možné technické problémy jako zasekávání a vypadávání přenosu videa. Časový posuv pro

tlumočení se pak prodlouží, protože tlumočníci musí čekat, až bude přenos videa obnoven a až plně porozumí zdrojovému sdělení.

Slyšící návštěvnice IV: Tlumočení, kdy je přednášející fyzicky přítomen, je vždy nejlepší. Při online tlumočení je vždy hůře rozumět a lze hůře zastavit mluvčího. Tlumočníci musí být hodně dobře připraveni jak obsahově, tak jazykově na daného mluvčího. Ale když to situace vyžaduje, je lepší online tlumočení než nic.

Otázka 7: Jak jste, na základě svých předešlých zkušeností s tlumočením, spokojen/a se zajišťováním tlumočení pro situace, kdy je mluvčí uživatelem jiného jazyka než mluvené češtiny?

Neslyšící návštěvník I: Takových zkušeností moc nemám, více jsem se účastnil přednášek pro neslyšící vedených ve znakovém jazyce bez potřeby tlumočení.

Neslyšící návštěvník II: Mám zkušenosti s tlumočením z angličtiny do mezinárodního znakového systému a do amerického znakového jazyka na zahraniční konferenci. V českém prostředí mám zkušenosti s tlumočením z cizího mluveného jazyka pouze z přednášek pro veřejnost na FF UK, zatím jsem neměl příležitost navštívit jiné podobně tlumočené situace. S tlumočením z cizího mluveného jazyka jsem byl vždy spokojen.

Neslyšící návštěvník III: Mám zkušenosti s tlumočením na zahraničních konferencích, kde jsem se setkal s tlumočením z mezinárodního znakového systému do angličtiny a naopak, dále např. s tlumočením mezi angličtinou a německým znakovým jazykem, mezi angličtinou a britským znakovým jazykem. S tlumočením v těchto situacích jsem byl vždy spokojen, oceňoval jsem spolupráci tlumočnicků mezi sebou a spolupráci s přednášejícími.

Slyšící návštěvnice I: Jak jsem již zmiňovala, problém při tlumočení podobných přednášek vidím v tom, že kompetence některých návštěvníků/studentů v českém znakovém jazyce nejsou takové, aby se k nim skrze tento jazyk dostaly všechny informace (zvláště pokud nejsou příliš zdatní v mluvené angličtině).

Slyšící návštěvnice II: Mám dvě zkušenosti s takovými situacemi. První byla online přednáška, kdy přednášející používal ukrajinský znakový jazyk, neslyšící tlumočnick

neprofesionál tlumočil do českého znakového jazyka a profesionální tlumočnick tlumočil do češtiny. Tam jsem byla s tlumočením spokojená, i přes náročnost situace proběhlo vše v pořádku. Druhou situací byla bohoslužba amerického neslyšícího kněze v kostele. Kněz sloužil bohoslužbu v americkém znakovém jazyce. Tlumočení mělo probíhat z amerického znakového jazyka do českého znakového jazyka (neslyšícím tlumočnickem neprofesionálem), ale výsledek tlumočení byl jakýsi mix českého znakového jazyka, mezinárodního znakového systému a slovenského znakového jazyka. Tam jsem nebyla spokojená, organizace tlumočení mi přišla nezvládnutá.

Slyšící návštěvnice III: Mám poměrně málo zkušeností s tlumočením, kdy je mluvčí uživatelem cizího mluveného jazyka. Pokaždé, když jsem měla příležitost takové tlumočení vidět, jsem byla spokojena. Samozřejmě vždy může dojít k omylům a nepochopením, ale celkově taková tlumočení probíhala v pořádku.

Slyšící návštěvnice IV: S tlumočením v takových situacích jsem byla vždy spokojená. Tlumočnicki, kteří pracovali v těchto situacích, byli profesionálové a věděli, co dělají, byli připraveni.